

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Tomáš Bezděk

**Postavení a činnost zpravodajských služeb v České republice
(právní aspekty)**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jakub Handrlica, LL.M., Ph.D.

Datum uzavření rukopisu: 28. 3. 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracoval samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného akademického titulu.

V Praze dne

.....

Tomáš Bezděk

Poděkování

Rád bych poděkoval JUDr. Jakubu Handrlicovi, LL.M., Ph.D. za odborné vedení, vstřícnost při konzultacích a za cenné rady při zpracování této diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	1
1. Pojem zpravodajství a definice základních pojmů v oblasti zpravodajství	4
1.1 Zpravodajská informace a zpravodajské obory.....	5
1.2 Pojetí zpravodajských služeb	6
1.2.1 Působnost a dělení zpravodajských služeb	8
1.3 Zpravodajský cyklus	10
2. Historie československých a českých zpravodajských služeb.....	13
2.1 Vývoj do roku 1939	13
2.2 Vývoj mezi lety 1939-1948.....	14
2.3 Vývoj mezi lety 1948-1989.....	15
2.4 Vývoj po roce 1989	18
2.4.1 Vývoj civilní vnitřní služby	18
2.4.2 Vývoj civilní vnější služby	21
2.4.3 Vývoj vojenských zpravodajských služeb	22
3. Zpravodajské služby České republiky (od roku 1994)	24
3.1 Zákon o zpravodajských službách ČR	25
3.2 Bezpečnostní informační služba	28
3.2.1 Působnost BIS.....	29
3.3 Úřad pro zahraniční styky a informace	35
3.3.1 Možnosti budoucí právní úpravy ÚZSI	39
3.4 Vojenské zpravodajství	39
3.4.1 Vojenské zpravodajství v letech 1994-2005	39
3.4.2 Vojenské zpravodajství od 1. 8. 2005	41
3.5 Koordinace činnosti zpravodajských služeb	44
4. Oprávnění zpravodajských služeb ČR.....	47

4.1	Oprávnění žádat pomoc a informace od orgánů veřejné správy (§ 11 a § 11a zákona o ZS)	48
4.2	Zvláštní způsoby vykazování (§ 20 zákona o ZS)	53
4.3	Specifické prostředky získávání informací	53
4.3.1	Zpravodajská technika	54
4.3.2	Krycí prostředky a krycí doklady	58
4.3.3	Sledování (osob a věcí).....	59
4.3.4	Využívání (služeb) osob jednajících ve prospěch.....	60
4.4	Vedení evidencí o fyzických a právnických osobách	60
5.	Postavení příslušníků zpravodajských služeb ČR	63
5.1	Postavení příslušníků BIS a ÚZSI.....	63
5.1.1	Služební poměr příslušníků BIS a ÚZSI.....	63
5.1.2	Povinnosti a odpovědnost příslušníků BIS a ÚZSI	65
5.2	Postavení příslušníků VZ	66
5.2.1	Služební poměr příslušníků VZ	67
5.2.2	Povinnosti a odpovědnost příslušníků VZ.....	67
6.	Kontrola činnosti zpravodajských služeb	69
6.1	Vnější kontrola zpravodajských služeb ČR	71
6.1.1	Kontrola Bezpečnostní informační služby a Vojenského zpravodajství ..	72
6.1.2	Úvahy o nové úpravě kontroly zpravodajských služeb	75
7.	Zpravodajské služby v některých správních řízeních	77
7.1	Bezpečnostní řízení	77
7.2	Řízení o udělení státního občanství ČR	79
7.3	Řízení ve věcech mezinárodní ochrany.....	80
7.4	Nežádoucí osoby	80
7.5	Výbušniny, nebezpečné látky, zboží dvojího užití.....	80

7.6	Legalizace výnosů z trestné činnosti a financování terorismu.....	81
7.7	Nakládání se surovými diamanty	81
8.	Zpravodajské služby ČR v trestním řízení.....	82
8.1	Nález Ústavního soudu I. ÚS 3038/07	83
8.1.1	Předmět ústavní stížnosti	83
8.1.2	Výrok a odůvodnění nálezu	85
	Závěr	89
	Seznam použité literatury	91
	Seznam zkratk	99
	Seznam příloh	100
	Přílohy.....	101
	Abstrakt.....	105
	Abstract	106
	Klíčová slova	107
	Key words	107

Úvod

Zpravodajská činnost patří mezi nejstarší lidské činnosti vůbec. Někteří příslušníci zpravodajských služeb svoji profesi s nadsázkou označují za druhé nejstarší lidské řemeslo vůbec. Již v dávných starověkých civilizacích měly informace cenu zlata. Pro vládce rozlehlých starověkých říší bylo povědomí o náladách a možné opozici v odlehlých částech vlastního panství klíčovým faktorem pro udržení vlastní moci. Minimálně stejně důležité bylo i získávání informací o síle nepřítele, jeho výzbroji, výcviku, bojových plánech a stavu zásobování v případě válečného tažení. Jednotlivé poznatky v moderním názvosloví označované jako „zpravodajské informace“ měly často rozhodující vliv na výsledek bitvy, či dokonce celé války.

Ke skutečnému rozmachu zpravodajských organizací ovšem dochází až mnohem později, na přelomu 19. a 20. století. V období před první světovou válkou již většina světových mocností stabilně disponovala vojenskými zpravodajskými službami, nikoli však v podobě samostatných organizací, jako je tomu dnes, ale ve formě „oddělení“ či „správ“ přiřazených ke štábům pozemní armády či námořnictva. V meziválečném období západní demokracie (s výjimkou Velké Británie) činnost svých zpravodajských organizací utlumily. Důvodem byl nedostatek finančních prostředků a přesvědčení, že tragédie „Velké války“ se nebude opakovat. V totalitních státech, tedy zejména v Sovětském svazu a nacistickém Německu byl však vývoj přesně opačný. Zpravodajské organizace, které často plnily rovněž úkoly tajných policí, představovaly ve své době efektivní prostředek získávání informací o vnějším nepříteli. Stejně tak vystupovaly jako represivní orgány k potlačení domnělé či reálné politické a jiné opozice na vlastním území. Nově vzniklé Československo, ostrůvek demokracie obklopený potenciálními nepřáteli, se od svého vzniku oprávněně obávalo o svoji existenci. Již v roce 1919 proto došlo ke vzniku vojenské zpravodajské organizace – 2. oddělení hlavního štábu armády, jejíž činnost byla ukončena se vznikem Protektorátu Čechy a Morava v březnu roku 1939.

Zpravodajství a zpravodajské operace v období druhé světové války patří do samostatné kategorie. Konstatování, že hrstka zpravodajských důstojníků, analytiků, kryptologů a agentů přímo ovlivňovala průběh a výsledek tak ohromného a ničivého konfliktu, je možná troufalé, nicméně není daleko od pravdy. Na podporu tohoto tvrzení

může být uvedena řada konkrétních činů a operací, např. prolomení německého námořního kódu Enigma, či záměrné předávání klamavých a matoucích informací německému velení v rámci příprav před vyloďením v Normandii s cílem zakrýt skutečné datum a místo invaze.

Studená válka byla vrcholem významu zpravodajských organizací. Zpravodajská činnost probíhala na obou stranách železné opony v do té doby nevídané míře. Základním úkolem řady etablovaných či nově vytvořených organizací bylo získávání co nejpodrobnějších informací o plánech a cílech protivníka, o takticko-technických vlastnostech jeho výzbroje a zejména o příznacích přípravy protivnickových vojsk k vojenskému konfliktu. Při rozvoji technických prostředků zpravodajství (průzkumných letounů, satelitů, odposlouchávacích stanic apod.) byly světové mocnosti ochotny investovat nepředstavitelné sumy finančních prostředků.

Rozpad východního bloku na přelomu 80. a 90. let minulého století přinesl kýžené uvolnění napjatých vztahů. Riziko velkého, či dokonce jaderného konfliktu se značně snížilo a zpravodajská činnost se utlumila. Početné pravidelné armády i zpravodajské organizace začaly být reorganizovány, početně zmenšovány a jejich rozpočty omezovány. Specifická situace nastala ve střední a východní Evropě v zemích bývalého východního bloku, včetně Československa. Zpravodajské služby těchto států byly po léta budovány podle vzoru sovětských služeb, proto přerod těchto zemí na demokratické právní státy přinesl značné změny i v jejich zpravodajských komunitách. Stejně jako činnost jiných státních orgánů je i činnost zpravodajských služeb v demokratickém právním státě omezena řadou ústavních a zákonných omezení a systémem parlamentní či jiné kontroly.

Nastartovaný proces přestavby československých zpravodajských služeb pokračoval i po rozpadu československé federace. Systém civilních zpravodajských služeb se ustálil v roce 1994 s přijetím zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky a zákona č. 154/1994 Sb. o Bezpečnostní informační službě a tvoří ho Bezpečnostní informační služba (dále jen „BIS“) a Úřad pro zahraniční styky a informace (dále jen „ÚZSI“). Vojenské zpravodajské služby zastupuje organizace nazývaná Vojenské zpravodajství (dále jen „VZ“), jehož podoba se ustálila po přijetí zákona č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství.

Nové výzvy zpravodajským službám u nás i ve světě přinesly teroristické útoky v USA ze dne 11. září 2001. Dosavadní relativně poklidné období po skončení studené války skončilo a nastartovalo éru novou – éru boje s mezinárodním terorismem, která je denním chlebem většiny zpravodajských organizací. Současná zhoršující se bezpečnostní situace v Evropě a Blízkém východě přináší zpravodajským službám denně nové a nové výzvy.

Tato diplomová práce má za cíl uceleně a podrobně popsat právní a také bezpečnostní aspekty postavení a činnosti všech tří výše zmíněných zpravodajských služeb České republiky. Práce vychází z právního stavu k 1. lednu 2016, ale zohledňuje také historický vývoj legislativy v této oblasti od počátku devadesátých let a nastiňuje také možnosti právní úpravy *de lege ferenda*. Při sbírání podkladů pro tuto práci nebylo bohužel možné z důvodu utajení získat některé materiály (zejména statuty zpravodajských služeb a některá usnesení vlády), které by do problematiky vnesly více světla. Práce proto vychází pouze z veřejně dostupných zdrojů – zejména právních předpisů, které postavení a činnost zpravodajských služeb upravují, judikatury Ústavního soudu České republiky, podzákonných právních předpisů (zejména usnesení vlády), odborné literatury a odborných článků z této oblasti, webových stránek samotných zpravodajských služeb ČR.

Práce se skládá z celkem osmi hlavních kapitol. První kapitola definuje některé obecné pojmy z oblasti zpravodajství, zejména pojmy jako zpravodajská služba, zpravodajská informace, zpravodajské zdroje a další. Druhá kapitola přibližuje historický vývoj zpravodajských služeb na území Československa a České republiky od roku 1918 do přijetí zákona o zpravodajských službách v roce 1994. Třetí kapitola této práce se věnuje obecné právní úpravě zpravodajských služeb v ČR a základním charakteristikám a působnosti jednotlivých zpravodajských služeb. Čtvrtá kapitola je věnována oprávněním, které zpravodajské služby České republiky při své činnosti využívají. Kapitola pátá popisuje postavení a služební poměry příslušníků zpravodajských služeb ČR. Mechanismy kontroly zpravodajských služeb ČR představuje kapitola šestá. Sedmá kapitola vyjmenovává a stručně popisuje oprávnění a činnost zpravodajských služeb ČR v některých zvláštních správních řízeních. Poslední, osmá kapitola, popisuje roli zpravodajských informací v trestním řízení.

1. Pojem zpravodajství a definice základních pojmů v oblasti zpravodajství

Pro podrobnější zkoumání jednotlivých zpravodajských služeb České republiky je nutné nejprve definovat některé důležité pojmy. Základním, zastřešujícím pojmem pro celou problematiku je pojem *zpravodajství*. V českém jazyce tento termín obvykle označuje některé novinářské činnosti a jejich výsledný produkt. Až druhotně je tento pojem spojován s činností bezpečnostních, tajných nebo také zpravodajských služeb. V tomto chápání je význam pojmu *zpravodajství* převzat z anglického výrazu *intelligence*, který má sám o sobě několik významů.¹ Základním významem slova *intelligence* je psychologická vlastnost neboli inteligence. Pro oblast zpravodajství jsou důležité tři následující významy:

- *Intelligence* ve smyslu znalosti (knowledge) resp. zpravodajské informace.
- *Intelligence* ve smyslu organizace provádějící zpravodajskou činnost.
- *Intelligence* jako aktivita resp. zpravodajská činnost zaměřená na získání zpravodajské informace.

Zpravodajstvím se v souladu s výše uvedenými významy pojmu *intelligence* rozumí „*záměrná a systematická lidská činnost, která zahrnuje všechny fáze utajovaného získávání a zpracování utajených či latentních informací protivráže či protivníka a dále následně jejich předání oprávněnému příjemci. Jejich účelem je odpovědět na relevantní otázky anebo získat včasné varování, potřebné k naplánování a uskutečnění budoucích kroků. Součástí zpravodajské činnosti jsou aktivity chránící vlastní utajované skutečnosti. Její součástí také mohou být utajené preventivní a aktivní zásahy do protivníkovy prostředí.*“² Zpravodajství se ovšem neomezuje pouze na získávání utajovaných či latentních informací. Zahrnuje i činnosti sloužící k ochraně vlastních utajovaných skutečností a k ochraně vnitřní bezpečnosti státu (*counterintelligence*) a také realizuje skryté a speciální operace.

¹ K jazykovým významům a vzájemnému vztahu pojmů *zpravodajství* a *intelligence* blíže: ZEMAN, Petr. *Co je zpravodajství?* [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z: <http://www.oos-data.army.cz/aap6/AAP-6%282014%29.pdf>

² ZEMAN, Petr. *Co je zpravodajství?* [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z: http://www.absd.sk/co_je_zpravodajstvi

Pojem zpravodajství (*intelligence*) bývá často zaměňován s pojmem špionáž (*espionage*). Historicky se skutečně metody zpravodajství omezovaly na získávání informací prostřednictvím špionáže. S rozvojem dalších metod zpravodajské činnosti se ovšem špionáž stává pouze jednou z forem zpravodajské činnosti.

1.1 Zpravodajská informace a zpravodajské obory

Výše byl několikrát zmíněn pojem *zpravodajská informace*, který je rovněž nutno náležitě objasnit. Při vlastní zpravodajské činnosti získávají jednotlivé organizace velké množství vstupních údajů, dat z různých zdrojů. Jedná se posloupnosti čísel, písmen a znaků, získaných a zaznamenaných různými způsoby a prostředky. Tato data sama o sobě ovšem nemají žádný konkrétní význam. Příkladem dat je např. zachycená šifrovaná zpráva v podobě náhodných znaků. Teprve zařazením do určitého kontextu (např. dešifrováním) se z náhodného shluku dat stává informace. Takováto informace je již srozumitelná a disponuje určitou vypovídací hodnotou, ale teprve následným analytickým zpracováním této „prosté“ informace, porovnáním s jinými informacemi a přidáním závěrů a komentářů se z ní stává zpravodajská informace. Tuto činnost vykovávají zpravodajští důstojníci v jedné z fází zpravodajského cyklu, který je popsán níže.

Obecně získávají zpravodajské služby data a informace:³

- z veřejně dostupných zdrojů (tzv. otevřené zdroje),
- z neveřejných zdrojů (zdroje s omezeným přístupem), které jsou přístupné pouze oprávněným subjektům (evidence, registry, informační systémy státní správy atd.)
- ze zpravodajských zdrojů, ze kterých je možné získat informace použitím zvláštních prostředků typických pro zpravodajské služby (v ČR označované jako tzv. specifické prostředky získávání informací).

Podle prostředku a způsobu, jakým jsou data a informace získávány, rozlišujeme jednotlivé zpravodajské zdroje. Zpravodajským zdrojem (*source*) je „každá osoba nebo

³ Členění převzato z: MICHÁLEK, Luděk; POKORNÝ, Ladislav; STIERANKA, Josef; MARKO, Michal. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 219.

věc, od níž nebo z níž je možné získat informace.“⁴ Mezi nejdůležitější patří tyto čtyři kategorie zdrojů:⁵

- HUMINT (Human Intelligence) – zpravodajství z lidských zdrojů,
- SIGINT (Signals Intelligence) – signálové zpravodajství,
- IMINT (Imagery Intelligence) – obrazové zpravodajství,
- OSINT (Open Source Intelligence) – zpravodajství z otevřených zdrojů.

Důležitým zdrojem zpravodajských informací je rovněž zpravodajská spolupráce (Intelligence Liaison). Takováto spolupráce a s ní spojená výměna zpravodajských informací může probíhat na různých úrovních – od formálních, zdvořilostních styků či nepravidelné reciproční výměny informací, přes výměnu informací prostřednictvím stálých styčných důstojníků a provádění společných operací až k multilaterální zpravodajské spolupráci a výměně informací v rámci vojensko-politických organizací (např. v rámci NATO).

Výčet zpravodajských zdrojů není ani zdaleka kompletní. Jednotlivé kategorie se dále člení na řadu podkategorií. Takto podrobné členění a popis jednotlivých zdrojů informací by však byl pro účely této práce nadbytečný.

1.2 Pojetí zpravodajských služeb

Zpravodajské služby jsou v dnešní době standardní součástí systému orgánů velké většiny států světa. Tyto instituce, vyvíjející zpravodajskou činnost, se v jednotlivých státech podstatně liší, zejména postavením v systému státních orgánů, ve vymezení působnosti, v okruhu a rozsahu oprávnění jim svěřených k plnění úkolů a v postavení jejich příslušníků. Právní úprava v jednotlivých státech závisí zejména na ústavním systému dané země a také na tradicích, zvyklostech a historických zkušenostech. Vlivem značné rozdílnosti neexistuje v rámci mezinárodního společenství jednotnost ohledně vymezení zpravodajských služeb, které jsou tak velmi rezistentní proti jakýmkoliv unifikačním tendencím. Bez nadsázky můžeme konstatovat, že žádné dvě země neupravují působnost, postavení a oprávnění zpravodajských služeb stejně.

⁴ AAP-6 (2014), *Slovník termínů a definic NATO*. Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti [online]. [cit. 1.3.2016]. s. 320. Dostupné z: <http://www.oos-data.army.cz/aap6/AAP-6%282014%29.pdf>

⁵ Členění převzato z: MICHÁLEK, Luděk; POKORNÝ, Ladislav; STIERANKA, Josef; MARKO, Michal. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 140.

Takovéto podstatné odlišnosti znamenají komplikace v oblasti mezinárodní spolupráce, která je v současné době životně důležitá. Výjimečným případem shody většiny států světa v oblasti úpravy zpravodajských služeb je aplikace a dodržování tzv. oddělovacího imperativu. Tento koncept stanovuje požadavek, aby v rámci úpravy zpravodajství „nedocházelo ke směřování zpravodajského získávání informací a exekutivní donucovací pravomoci.“⁶ Nerespektování tohoto pojetí v některých zemích může poukazovat na demokratický deficit dané země, existují však i demokratické právní státy, ve kterých je toto pojetí tradiční a není chápáno v negativním světle.

Dle Pokorného⁷ můžeme z hlediska institucionálního rozlišovat zpravodajské služby podle toho:

- zda jde o samostatné instituce nebo zda jsou součástí jiných bezpečnostních (zejména policejních) sil,⁸
- zda mají samostatný rozpočet či je jejich rozpočet součástí rozpočtových kapitol jiných orgánů výkonné moci,⁹
- jaké orgány vykonávají kontrolu a koordinaci jejich činnosti.

Právní řád České republiky řadí zpravodajské služby mezi tzv. bezpečnostní sbory¹⁰, resp. ozbrojené bezpečnostní sbory¹¹. Některá odborná literatura je řadí mezi tzv. veřejné sbory¹². Systémově pak bývají zpravodajské služby řazeny zpravidla do oblasti moci výkonné (exekutivy) a to do specifické oblasti policejní správy či bezpečnostní správy. Takovéto zařazení zpravodajských služeb však není nejpřesnější. Zpravodajské služby jsou specifickými orgány *sui generis*, a to jak zaměřením, tak užívanými metodami. Státní správa je obecně činností výkonnou, podzákonnou a nařizovací. A právě nařizovací činnost zpravodajské služby zpravidla postrádají a

⁶ MICHÁLEK, Luděk; POKORNÝ, Ladislav; STIERANKA, Josef; MARKO, Michal. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 59.

⁷ POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby, jejich působnost a oprávnění*. *Bezpečnostní teorie a praxe*, č. 2/2012. s. 97.

⁸ Ve většině zemí světa jsou zpravodajské služby samostatné instituce, oddělené od ostatních policejních a bezpečnostních složek. POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby, jejich působnost a oprávnění*. *Bezpečnostní teorie a praxe*, č. 2/2012. s. 97.

⁹ V České republice má samostatnou kapitolu v rozpočtu pouze Bezpečnostní informační služba. Úřad pro zahraniční styky a informace a Vojenské zpravodajství jsou rozpočtově navázány na Ministerstvo vnitra resp. Ministerstvo obrany a výše jejich rozpočtu není veřejně dostupným údajem.

¹⁰ Viz § 1 zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. Toto pojetí se však týká pouze českých civilních služeb.

¹¹ Viz čl. 3 ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky.

¹² MATES, Pavel, ŠKODA, Jindřich, VAVERA, František. *Veřejné sbory*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2011. s. 1.

nejsou jim tedy svěřeny pravomoci rozhodovat o právech a povinnostech jiných subjektů (vydávat akty aplikace práva). Zpravodajské služby jsou „*orgány zřízené za účelem získávání, shromažďování a vyhodnocování informací z bezpečnostní oblasti vymezené působností stanovenou příslušnou legislativou a jejich poskytování oprávněným adresátům – příslušným ústavním a politickým činitelům,*“¹³ čímž se výrazně odlišují od ostatních veřejných sborů¹⁴. Kromě jedinečného zaměření se zpravodajské služby od ostatních veřejných sborů liší rovněž okruhem prostředků, kterými v rámci své působnosti disponují. Příslušníci zpravodajských služeb nejsou v rámci své působnosti oprávnění použít např. faktických zásahů a donucení, jakožto prostředků ke splnění určité povinnosti či naopak k odvrácení porušení určitého zákazu. Vzhledem k absenci nařizovací činnosti tedy v případě zpravodajských služeb nehovoříme o pravomoci, ale pouze o možnosti využívat určitá zákonem daná oprávnění.

1.2.1 Působnost a dělení zpravodajských služeb

Otázka působnosti (jinak také mandátu či sféry působení) je pro činnost zpravodajských služeb zásadní. Pouze v rámci své působnosti jsou jednotlivé služby oprávněny plnit stanovené úkoly (získávání, shromažďování a vyhodnocování informací). Můžeme hovořit o působnosti územní a působnosti věcné. Územní působnost v zásadě dělí služby na vnitřní a vnější. Věcná působnost bývá v jednotlivých státech vymezena rozdílně v závislosti na politických, ekonomických, vojenských, historických, geografických a dalších faktorech. Na základě vyhodnocení judikatury Evropského soudu pro lidská práva došli někteří autoři k názoru, že věcná působnost zpravodajských služeb zahrnuje zejména oblasti ohrožující bezpečnost státu, jako je špionáž, podněcování a schvalování terorismu, rozvracení parlamentní demokracie, separatistické extremistické organizace a podněcování nelояality armádního personálu.¹⁵ Některé státy (např. Bosna a Hercegovina) šly cestou co nepřesnějšího výčtu jevů spadajících pod věcnou působnost zpravodajských služeb. K vymezení

¹³ MICHÁLEK, Luděk; POKORNÝ, Ladislav; STIERANKA, Josef; MARKO, Michal. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 59.

¹⁴ Kromě zpravodajských služeb bývají mezi veřejné sbory v České republice řazeny Policie ČR, Hasičský záchranný sbor, Celní správa, Vězeňská služba ČR, Vojenská policie a obecní policie. Viz: MATEŠ, Pavel, ŠKODA, Jindřich, VAVERA, František. *Veřejné sbory*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a.s. 2011. s. 1.

¹⁵ POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha: Auditorium, 2012. s. 20.

věcného mandátu zpravodajských služeb také může posloužit zpráva komise expertů Rady Evropy, kteří mezi rizikové faktory řadí např. ohrožení ekonomického blahobytu státu, zásah do elektronických údajů týkajících se obrany země atd.¹⁶

Na základě územní a věcné působnosti je možné rozdělit zpravodajské služby do několika skupin:

- zpravodajské služby vnitřní a vnější (dle vymezení územní působnosti),
- zpravodajské služby civilní a vojenské (dle vymezení věcné působnosti),
- dále také zpravodajské služby ústřední a resortní.

Vnitřní zpravodajské služby (zpravodajské služby s vnitřní působností) označované také jako „kontrarozvědné“, defenzivní či bezpečnostní se zaměřují na hrozby vnitrostátního původu a na vnitřní bezpečnost státu. Získávají, shromažďují a zpracovávají informace o činnostech prováděných na území vlastního státu, které mohou mít potenciál poškodit ústavní zřízení, svrchovanost, územní celistvost, utajované informace nebo ekonomické zájmy daného státu. Typicky se bude jednat o činnosti jako je terorismus, extremismus ve všech formách, separatismus, organizovaný zločin (obchod s narkotiky, pašování zbraní atd.) a samozřejmě také činnost cizích zpravodajských služeb. Příkladem služby s vnitřní působností je např. americká FBI¹⁷, britská Security Service (označovaná také jako MI5), německý Spolkový úřad pro ochranu ústavy¹⁸ a také česká BIS.

Vnější zpravodajské služby (zpravodajské služby s vnější působností), označované jako rozvědné či ofenzivní, získávají informace o jiných zemích a informace pocházející ze zahraničí. Jejich posláním je zjišťovat úmysly jiných států a v jiných státech působících nestátních subjektů s cílem hájit politické, hospodářské a vojenské zájmy vlastního státu. Informace získané vnější službou využívá stát při výkonu vlastní zahraniční politiky. Působnost vnějších služeb bývá vymezena často jen velmi obecně a rámcově. V zásadě je jejich hlavním posláním napomáhání bezpečnostní a zahraniční politice vlastního státu, monitorování aktivit v jiných zemích vůči vlastnímu státu, sledování ekonomické a vojenské činnosti v cizím státě apod. Jako

¹⁶ POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha: Auditorium, 2012. s. 21.

¹⁷ FBI (Federal Bureau of Investigation) je specifická organizace složená ze dvou vnitřně odlišných celků – federální kriminální policie a vnitřní zpravodajské služby. Viz: POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha: Auditorium, 2012. s. 25.

¹⁸ BfV – Bundesamt für Verfassungsschutz

příklad vnější služby můžeme uvést notoricky známou americkou CIA, dále britskou SIS (Security Intelligence Service, označovanou také jako MI6), německou Spolkovou zpravodajskou službu (BND – Bundesnachrichtendienst) a také česká ÚZSI. Většina států světa v současné době respektuje model oddělených vnitřních a vnějších služeb. Přebývá názor, že vnitřní a vnější služby jsou svojí působností, právním režimem a způsobem provádění vlastní činnosti odlišné natolik, že není vhodné slučovat jejich vlastnosti do jediné organizace. V případě civilních zpravodajských služeb se touto cestou vydala i Česká republika, ale např. Slovenská republika disponuje jedinou civilní zpravodajskou službou (Slovenská informační služba – SIS) s působností vnitřní i vnější.

Civilní zpravodajské služby se zabývají širokou škálou záležitostí včetně záležitostí politických, bezpečnostních a ekonomických. Většina výše zmíněných služeb (kromě BND) má charakter civilní služby. Naproti tomu vojenské zpravodajské služby se zabývají specifickou problematikou, která se týká obranyschopnosti země, vojenským potenciálem protivníka, utajovanými informacemi vojenského charakteru, vojenskou infrastrukturou a průmyslem apod. Mezi nejznámější vojenské zpravodajské služby patří americká DIA (Defense Intelligence Agency) nebo ruská GRU (Glavnoje razvedivatěl'noje upravlenije). Mezi vojenské zpravodajské služby se samozřejmě řadí i české Vojenské zpravodajství.

V některých publikacích se navíc objevuje dělení na zpravodajské služby ústřední a resortní, podle toho, zda plní úkoly pro celý stát (např. CIA), nebo zda poskytují informační servis pro určitý resort nebo ministerstvo (např. zpravodajská služba amerického námořnictva ONI – Office of Naval Intelligence).

1.3 Zpravodajský cyklus

Základem činnosti každé zpravodajské služby je sled operací, které jsou označovány jako zpravodajský cyklus. Jedná se o „*sled postupných, vzájemně na sebe navazujících a cyklicky se opakujících kroků, v jejichž průběhu jsou získávány a shromažďovány data a informace, které jsou dále zpracovány do podoby zpravodajských informací a předány oprávněnému uživateli.*“¹⁹ Zpravodajský cyklus se

¹⁹ MICHÁLEK, Luděk. *Základy zpravodajské činnosti*. Praha: Policejní akademie ČR, 2011. s. 52.

v základní podobě skládá ze čtyř základních kroků neboli fází, které na sebe plynule navazují:

- Plánování a řízení zpravodajské činnosti (planning and direction),
- Získávání a shromažďování informací (acquisition and collection),
- Zpracování a tvorba zpravodajských informací (processing, analyzing and production),
- Distribuce zpravodajských informací (dissemination).²⁰

Plánování a řízení zpravodajské činnosti je počáteční fází zpravodajského cyklu. Spočívá v zadávání úkolů zpravodajským službám. Nejobecnější úkoly stanovují zpravodajským službám právní předpisy – zpravidla zákony, může se ale jednat i o jiné závazné dokumenty vydávané exekutivními orgány (např. Bezpečnostní strategie apod.) Další dlouhodobé úkoly vyplývají zpravodajským službám z mezinárodních smluv či z členství v mezinárodních organizacích. Krátkodobé či jednorázové úkoly jsou zpravodajským službám zadávány přímo jejich zřizovateli, často v souvislosti s určitým krizovým vývojem apod. V demokratickém státě je zadávání úkolů zpravodajským službám vázáno na určité principy. Úkoly, které jsou zpravodajským službám svěřovány, musí být v souladu s působností a kompetencemi dané služby. Zpravodajská služba však nemůže pouze pasivně čekat na zadání úkolů, ale musí soustavně monitorovat možná bezpečnostní rizika a být schopná na ně aktivně reagovat.

Získávání a shromažďování informací je mnohými považováno za jádro zpravodajské činnosti. V podkapitole věnující se zpravodajským zdrojům byly popsány jednotlivé zdroje informací. Data a informace jsou získávány pro konkrétní účely na základě požadavků a plánů vytvořených v předchozí fázi zpravodajského cyklu.

Třetí fází zpravodajského cyklu je fáze zpracování a tvorby zpravodajských informací. Tato fáze bývá také zjednodušeně označována za tzv. zpravodajskou analýzu. V podstatě při ní dochází k přeměně získaných dat a prostých informací na zpravodajské informace. Celá operace probíhá ve dvou fázích. První z nich je tzv. analýza informace, při níž je informace zhodnocena a je stanoven stupeň věrohodnosti informace a stanovení spolehlivosti zdroje informace. Ve druhé fázi

²⁰ Existuje vícero pojetí zpravodajského cyklu. Americká CIA např. uvádí celkem pět fází zpravodajského cyklu, neboť zpracování (processing) považuje za samostatnou část cyklu. Více: Central Intelligence Agency. *The Intelligence Cycle* [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/the-intelligence-cycle.html>

dochází k vlastní tvorbě zpravodajské informace prostřednictvím integrace jednotlivých analyzovaných informací, které v ideálním případě komplexně popisují určitý jev nebo skutečnost.

Distribuce zpravodajských informací spočívá v předání odpovědi zadavateli, popř. oprávněnému příjemci, jimiž jsou zpravidla orgány moci výkonné. Tato poslední fáze zpravodajského cyklu se na první pohled zdá jednoduchou a bezproblémovou záležitostí. Opak je ovšem pravdou. Právě distribuce zpravodajských informací mezi oprávněné subjekty skýtá vysoké riziko úniku utajovaných informací, které může v konečném důsledku vést až k prozrazení zdroje původní informace.

2. Historie československých a českých zpravodajských služeb

2.1 Vývoj do roku 1939

Vznik neoficiální a neinstitucionalizované zpravodajské organizace na území Československa předběhl o několik let vznik samostatného státu. Touto organizací byla Maffie, zřízená 15. března 1915 pod patronátem T. G. Masaryka, kterou vedl dr. Přemysl Šámal. Maffie (jinak také Tajný výbor)²¹ v průběhu první světové války dodávala západním dohodovým velmocím cenné zpravodajské informace. Maffie však nebyla jedinou organizací působící ve prospěch mocností Dohody. Pro Brity měla velký význam i organizace Američana českého původu Emanuela Vosky, který v roce 1914 zamýšlel vytvořit v Praze síť korespondentů přispívajících do krajanských novin v USA. Následně po vypuknutí první světové války začal na podnět T. G. Masaryka aktivně navazovat kontakty s představiteli dohodových mocností, kterým také předával důležité informace o Rakousku-Uhersku.²²

Po vzniku Československa dne 28. října 1918 bylo nutné, tak říkajíc za pochodu, vytvořit kromě jiného i oficiální zpravodajské služby. V nově se etablující československé branné moci vznikla zpravodajská služba v roce 1919, jakožto jedno ze čtyř oddělení Hlavního štábu Československé branné moci. Podle francouzského vzoru bylo toto oddělení označeno číslovkou dva – tedy Druhé oddělení Hlavního štábu. Toto oddělení se od svého vzniku dělilo na dvě základní sekce – sekci obrannou a sekci ofenzivní. Po potvrzení data 15. března 1939, jako dne útoku proti zbytku Československa, se 11 vybraných důstojníků, včetně přednosty 2. oddělení plk. Moravce, rozhodlo opustit 14. března 1939 na palubě letadla společnosti KLM republiku. Zbylý personál provedl likvidaci spisových materiálů a archivů.

Civilní kontrašpionáží se v dobách první republiky zabývala organizace vytvořená v roce 1923 pod jménem Zpravodajská ústředna (ZÚS), která vznikla a fungovala při pražském policejním ředitelství. Organizaci podléhala zvláštní oddělení policie v okresních městech. Ústředna také čile spolupracovala s 2. oddělením Hlavního

²¹ CIBULA, Igor. *História tajných služeb v ČSR*. [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z: http://absd.sk/historia_tajnych_sluzieb_v_csr

²² PACNER, Karel. *Československo ve zvláštních službách: pohledy do historie československých výzvědných služeb 1914-1989*. Díl I. 1. vyd. Praha:Themis. s. 160.

štábu. V lednu 1938 byla organizace přejmenována na Státní bezpečnost (StB). Činnost této organizace byla ukončena s rozbitím Československa v březnu 1939.

2.2 Vývoj mezi lety 1939-1948

V dobách druhé světové války byla oficiální činnost československých zpravodajských služeb na území vlastního státu logicky znemožněna. Krátce po březnové okupaci Československa obnovila ve Velké Británii činnost vojenská zpravodajská služba, jejíž jádro se sestávalo z několika málo zpravodajských důstojníků, kteří stihli s pomocí Britů Československo včas opustit. Pod názvem Zpravodajské ústředí „Žižka“ působili až do roku 1940, kdy byli včleněni do nově vzniklého exilového Ministerstva národní obrany pod názvem II. (zpravodajský) odbor MNO. Odbor po celou dobu války podával československé vládě a spojencům důležité informace z Protektorátu Čechy a Morava, které získával nejprve radiovou komunikací s domácím odbojem. V roce 1941 byla při II. odboru MNO vytvořena Zvláštní skupina D, která ve spolupráci se SOE²³ zodpovídala za přípravu a výcvik československých parašutistů vybraných pro výsadek na území protektorátu s úkolem vykonávat zpravodajské, sabotážní či jiné úkoly.

Vojenské zpravodajské složky se s blížícím koncem války formovaly rovněž na východní frontě. V lednu roku 1945 bylo rozkazem generála Ludvíka Svobody při 1. česko-slovenském armádním sboru v SSSR vytvořeno Vojenské obranné zpravodajství (OBZ), v dubnu 1945 přejmenované na Hlavní štáb obranného zpravodajství (HS OBZ). Bez vědomí exilové vlády v Londýně tak pod kontrolou KSČ vznikla samostatná zpravodajská služba s rozsáhlými výkonnými a represivními pravomocemi zaměřená kromě jiného i na sledování a prověřování vojáků a důstojníků armády, zejména těch, kteří se po skončení válečného konfliktu navraceli do vlasti ze západní fronty. V roce 1946 došlo po řadě stížností nekomunistických poslanců k formálnímu rozpuštění HS OBZ a začlenění do struktur Hlavního štábu ČSA (vzniklo tak 5. oddělení Hlavního štábu). Přesto komunisté nadále prostřednictvím tohoto útvaru posilovali vliv v československé armádě, a byť tento vliv nezajistil plnou kontrolu nad

²³ SOE – Special Operations Executive (česky Oddělení pro zvláštní operace) bylo roku 1940 jednou ze sekcí britské zpravodajské služby MI6. Zaměřovala se na vedení boje nestandardními metodami. Blíže: např. https://en.wikipedia.org/wiki/Special_Operations_Executive

ní, zajistil alespoň to, že během únorových událostí roku 1948 zůstala armáda stranou politického dění.²⁴

Na počátku dubna 1945 vznikla v Košicích nová československá prozatímní vláda (jinak také Vláda národní fronty). Kromě vydání tzv. Košického vládního programu se tato vláda zabývala také otázkami vnitřní bezpečnosti. Dne 17. dubna 1945 byl přijat návrh komunistického ministra vnitra Václava Noska „Hlavní zásady výstavby nového bezpečnostního aparátu.“ De facto tak došlo k vytvoření organizace s názvem Národní bezpečnostní služby, která se měla skládat ze tří složek. Koncept byl začátkem června 1945 pozměněn a organizace byla přejmenována na Sbor národní bezpečnosti, jehož součástí byly nově jen dvě složky:

- uniformovaná, tzv. Veřejná bezpečnost (složka pořádková a kriminální)
- neuniformovaná tzv. Státní bezpečnost (složka státně-bezpečnostní)

Hlavním posláním Státní bezpečnosti bylo vyšetřování politických a hospodářských protistátních trestných činů. K plnění těchto úkolů spolupracovala StB s odborem pro politické zpravodajství „Z“, které fungovalo od května 1945 v rámci ministerstva vnitra.

K zásadní změně došlo s přijetím zákona č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti. Ten předpokládal existenci celkem pěti složek v rámci Sboru národní bezpečnosti. Jednou z nich byla „*výkonná služba k zajištění Československé republiky před útoky na její svrchovanost, samostatnost, celistvost a demokraticko-republikánskou státní formu, bezpečnost a obranu, dále k zajištění osobní bezpečnosti ústavních činitelů*“²⁵ Tímto ustanovením se otevřely dveře k vytvoření Státní bezpečnosti kombinující oprávnění zpravodajských služeb a represivní policejní pravomoci.

2.3 Vývoj mezi lety 1948-1989

Podoba zpravodajských služeb Československa byla po roce 1948 budována po vzoru zpravodajských služeb sovětského vzoru. V průběhu let docházelo k celé řadě organizačních změn, ke změnám názvů jednotlivých součástí atd. Jedním

²⁴ KUDRNA, Ladislav. *Vojenské obranné zpravodajství (1945-1950). Vývoj, organizační struktury, personální obsazení.* Paměť a dějiny – Revue pro studium totalitních režimů, č. 1/2008. [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z: <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/0801-76-89.pdf>

²⁵ § 5 odst. 1 zákona č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti.

z příkladů je převedení Státní bezpečnosti pod patronát po vzoru Sovětského svazu vzniklého Ministerstva národní bezpečnosti v roce 1950. Nedlouho po Stalinově smrti v březnu roku 1953 bylo toto ministerstvo zrušeno a jeho orgány (včetně StB) splynuly s Ministerstvem vnitra. V roce 1952 došlo ke změně názvu vrcholného útvaru StB – z Velitelství StB se stala Hlavní správa StB. K další změně došlo v roce 1964, kdy byla do struktur Státní bezpečnosti začleněna Hlavní správa vojenské kontrarozvědky (HS VKR). V oblasti zpravodajství tedy vykonávala Státní bezpečnost působnost zpravodajské služby v těchto třech nejdůležitějších oblastech:

- I. správa SNB – Hlavní správa rozvědky SNB,
- II. správa SNB – Hlavní správa kontrarozvědky SNB,
- III. správa SNB – Hlavní správa vojenské kontrarozvědky SNB.

Dlouhodobě byly tyto orgány v blízkém kontaktu se sovětskou KGB²⁶, která zprvu zasahovala do rozhodování a řízení československých zpravodajských struktur. V pozdější době byl tento vliv omezen, avšak nadále měla KGB prostřednictvím osobních styků přístup ke všem důležitým informacím československých služeb.

Institucionálně samostatná zůstala pouze vojenská vnější služba, v té době nazývaná Zpravodajská správa Generálního štábu ČSLA (do roku 1950 se nazývala 2. oddělení hlavního štábu, které vzniklo už v dubnu 1945 na popud prozatímní vlády v Košicích). I tato služba však už od počátku 50. let působila pod dohledem sovětské GRU²⁷ a I. správy SNB. Podřízenost složkám ministerstva vnitra navíc umocnilo zběhnutí rezidenta Washingtonské pobočky rozvědky Františka Tišlera v roce 1959.²⁸

V roce 1967 a první polovině roku 1968 se v I. správě etablovalo tzv. reformní křídlo, které usilovalo zejména o celkové přehodnocení činnosti rozvědky a osamostatnění od vlivu sovětské KGB. K podobnému jevu došlo i ve Zpravodajské správě GŠ ČSLA, která usilovala o vymanění z vlivu GRU. Představitelé těchto reformních kruhů byli po sovětské invazi do Československa a následných normalizačních čistkách propouštěni ze služby či nuceně penzionováni. Nahrazení byli

²⁶ V plném názvu Kamit'ët gasudárstvenoj bėzapásnosti, česky Výbor státní bezpečnosti. Tajná policie Sovětského svazu, která plnila úkoly rozvědky i kontrarozvědky. Blíže viz např.: <https://cs.wikipedia.org/wiki/KGB>

²⁷ V plném názvu Glavnoje razvedivatěľ'noje upravlenije, v českém překladu Hlavní rozvědková správa. Sovětská (v dnešní době ruská) vojenská zpravodajská služba. Blíže viz např.: <https://cs.wikipedia.org/wiki/GRU>

²⁸ CIBULA, Igor. *História tajných služeb v ČSR*. [online]. [1.3.2016]. Dostupné z: http://absd.sk/historia_tajnych_sluzieb_v_csr

politicky spolehlivějšími osobami, které ve většině případů neměly vzdělání ani zkušenosti v oblasti zpravodajství.²⁹

Československá socialistická republika se k 1. lednu 1969 na základě Ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federalizaci stala federativní republikou. Na jaře 1969 začalo platit nové organizační uspořádání zpravodajských složek v rámci Federálního ministerstva vnitra (FMV). Nově vznikla mj. Federální správa zpravodajských služeb, které byla podřízena česká Hlavní správa StB a slovenská Hlavní správa ŠtB. Tento model se ale záhy ukázal jako neefektivní z důvodů „kompetenčních sporů, těžkopádnosti řízení, tříštění informací a duplikaci zpravodajských činností.“³⁰ Slovenská Hlavní správa ŠtB byla zrušena v roce 1974 a nahrazena XII. správou FMV – Správou kontrarozvědky v Bratislavě. V té době byla také kontrarozvědka rozdělena do několika úzeji zaměřených správ. II. správa FMV se stala hlavní správou kontrarozvědky pro boj proti vnějšímu nepříteli, X. správa FMV byla správou kontrarozvědky pro boj proti vnitřnímu nepříteli (disent, kněží, inteligence atd.), XI. správa FMV fungovala jako správa kontrarozvědky pro ochranu ekonomiky atd. V druhé polovině 80. let byly tyto jednotlivé složky kontrarozvědky opětovně zařazeny do II. správy SNB.

Struktura Státní bezpečnosti byla v roce 1988 následující (pro přehlednost jsou uvedeny všechny nejdůležitější součásti StB):³¹

- I. správa SNB – Hlavní správa rozvědky SNB,
- II. správa SNB – Hlavní správa kontrarozvědky SNB,
- III. správa SNB – Hlavní správa vojenské kontrarozvědky SNB,
- IV. správa SNB – Správa sledování SNB,
- V. správa SNB – Správy ochrany stranických a ústavních činitelů SNB,
- VI. správa SNB – Správa zpravodajské techniky SNB,
- XII. správa SNB – Správa kontrarozvědky SNB v Bratislavě,
- XIII. správa SNB – Zvláštní správa SNB.

²⁹ CIBULA, Igor. *História tajných služeb v ČSR*. [online]. [1.3.2016]. Dostupné z: http://absd.sk/historia_tajnych_sluzieb_v_csr

³⁰ Tamtéž.

³¹ Členění převzato z: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. *Struktura StB*. Policie České republiky [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/struktura-stb.aspx>

2.4 Vývoj po roce 1989

Proces politických a společenských změn nastartovaný 17. listopadem 1989 se musel nutně odrazit i ve struktuře a postavení zpravodajských služeb. Bylo nutné vytvořit nové organizace a nastavit je způsobem, který neodporoval zásadám nově budovaného demokratického právního státu. Nově formulované požadavky kromě jiného zdůrazňovaly nutnost zákonné formy úpravy postavení a činnosti zpravodajských služeb (včetně zákonné regulace používání zpravodajských prostředků), zavedení tzv. oddělovacího imperativu (zavedení systému, ve kterém zpravodajské služby nedisponují výkonnými pravomocemi policejního typu), podřízení zejména vnitřní civilní služby parlamentní kontrole a rovněž také odloučení vnitřní zpravodajské služby z rezortu ministerstva vnitra.³² Takto formulované požadavky samozřejmě nebylo možné splnit okamžitě. Téma zpravodajských služeb bylo po zkušenostech s komunistickou Státní bezpečností společensky velmi citlivým tématem. V určitém období se dokonce objevovaly hlasy volající po úplném zrušení všech zpravodajských služeb, které naštěstí zůstaly nevyslyšeny. Ve velmi krátkém období došlo zejména v případě vnitřních služeb k celé řadě změn, ať už spíše jen formálních ve smyslu změny názvu služby, či zcela zásadních ve smyslu přijetí nové právní úpravy a vytvoření nové služby. Přesto byly ještě v období před rozdělením České a Slovenské Federativní republiky naplněny hlavní cíle formulované krátce po Sametové revoluci, zejména přijetí zákonné úpravy vnitřních služeb, včetně podřízení služeb principům ústavnosti a zákonnosti. Tato kapitola krátce nastiňuje v hrubých rysech ony zásadní změny v systému zpravodajských služeb mezi lety 1989 a 1994, kdy na našem území vznikali a působili přímí předchůdci dnešních zpravodajských služeb České republiky.

2.4.1 Vývoj civilní vnitřní služby

Nově jmenovaná vláda Mariána Čalfy fungovala od svého vzniku 10. prosince 1989 bez obsazené pozice ministra vnitra. Na tuto pozici byl prezidentem republiky Václavem Havlem jmenován teprve 30. prosince 1989 JUDr. Richard Sacher, který 31. ledna 1990 rozkazem č. 16 zrušil k 15. únoru 1990 všechny zpravodajsko-bezpečnostní složky Federálního ministerstva vnitra.³³ Postavení kontrarozvědky

³² POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha: Auditorium, 2012. s. 60.

³³ CIBULA, Igor. *História tajných služeb v ČSR*. [online]. [1.3.2016]. Dostupné z: http://absd.sk/historia_tajnych_sluzieb_v_csr

namísto II. správy SBN dle rozkazu MV ČSSR převzal nově vzniklý Úřad FMV na ochranu ústavy a demokracie (dále jen „ÚÓÚD“). Z názvu úřadu samotného vyplývá určitá inspirace německou právní úpravou.³⁴ Činnost tohoto úřadu však trvala pouze do 31. prosince 1990, kdy byl úřad rozkazem ministra vnitra Jána Langoše přetřansformován na Federální informační službu FMV (dále jen „FIS“). Činnost této služby však trvala pouze do konce června 1991.

Obě instituce zmiňované výše (ÚÓÚD i FIS) nenaplnovaly požadavky stanovené novým politickým vedením země. Ani jedna nevznikla na základě zákona a obě byly funkčně řazeny pod Federální ministerstvo vnitra. Mezitím již však byl připravován návrh zákona, který měl existenci a činnost vnitřní civilní zpravodajské služby upravovat. Tento zákon byl přijat Federálním shromážděním ČSFR 29. května 1991 jako zákon č. 244/1991 Sb., o Federální bezpečnostní informační službě a o používání zpravodajských prostředků. Účinnost zákona nastala ke dni 1. července 1991, čímž podle § 1 odst. 1 tohoto zákona došlo ke zřízení Federální bezpečnostní informační služby (dále jen „FBIS“) a ke zrušení dosavadní Federální informační služby (FIS). Jednalo se o první zákon na území střední a východní Evropy ve svém oboru vůbec. Poprvé došlo v zákonné formě k naplnění požadavku na absenci výkonných pravomocí zpravodajských služeb. Primát tohoto zákona spočíval také v tom, že obsahoval úpravu prostředků pro získávání informací včetně zpravodajské techniky a přinesl také nový pojem „osoba jednající ve prospěch“ k označení lidských zdrojů informací. FBIS byla ustanovením § 1 odst. 2 tohoto zákona charakterizována jako *„zpravodajský orgán České a Slovenské Federativní republiky, který plní úkoly ve věcech vnitřního pořádku, bezpečnosti státu a jeho ústavního zřízení v rozsahu vymezeném tímto zákonem.“* V následujících odstavcích (§ 1 odst. 3 a § 1 odst. 4) byly explicitně zakotveny principy ústavnosti a zákonnosti – služba se při své činnosti řídí ústavními zákony, zákony a ostatními obecně závaznými právními předpisy; a práva a svobody občanů může omezit jen v rozsahu a způsobem stanoveným zákonem. Vymezení působnosti FBIS bylo obsaženo v § 2, který stanovil, že FBIS získává, soustřeďuje a vyhodnocuje informace:

- důležité pro ochranu ústavního zřízení,
- o činnostech cizích zpravodajských služeb,

³⁴ Evidentním vzorem byl německý Spolkový úřad pro ochranu ústavy – Bundesamt für Verfassungsschutz (BfV).

- týkajících se terorismu organizovaného ve spojení s cizinou,
- o činnosti proti bezpečnosti,
- důležité pro ochranu hospodářských zájmů.

Výčet oprávněných adresátů, tedy subjektů, kterým byla služba povinna poskytovat informace, byl obsažen v § 3. Dle tohoto ustanovení FBIS předává:

- ústavním orgánům České a Slovenské Federativní republiky, České republiky a Slovenské republiky významné informace, které tyto orgány potřebují pro své rozhodování
- příslušným státním orgánů nezbytné informace, které tyto orgány potřebují k zamezení protiústavní a protiprávní činnosti.

Vzhledem k tehdejšímu federativnímu uspořádání státu byl výčet ústavních orgánů široký. Kromě prezidenta republiky zahrnoval také tři vlády (vládu ČSFR, vládu ČR a vládu SR) a tři parlamenty (Federální shromáždění, Českou národní radu a Slovenskou národní radu). Z dnešního pohledu byla netypická rovněž organizace FBIS (§ 4 zákona č. 244/1991 Sb.) Služba se svým vymezením neřadila výlučně mezi orgán moci výkonné, ale „někam do prostoru mezi mocí výkonnou a zákonodárnou.“³⁵ Ředitel služby byl odpovědný Federálnímu shromáždění, kterému ale nepříslušelo ředitele jmenovat. Činil tak prezident ČSFR na návrh vlády ČSFR, který mohl za stejných podmínek ředitele odvolat. Úkolování služby prováděla pouze vláda ČSFR formou usnesení. Kontrolu služby svěřil zákon v § 5 Federálnímu shromáždění, konkrétně zvláštnímu kontrolnímu orgánu složenému ze tří až čtyř poslanců Sněmovny lidu a ze tří až čtyř poslanců Sněmovny národů.

Politická dohoda o rozdělení federace mezi předsedou české vlády Václavem Klausem a předsedou slovenské vlády Vladimírem Mečiarem z 8. července 1992 a její písemné potvrzení z 26. srpna 1992 zásadním způsobem ovlivnilo další vývoj v oblasti zpravodajských služeb. Vzhledem k nezadržitelně se blížícímu rozdělení federace byl v říjnu 1992 Českou národní radou v relativním spěchu přijat zákon č. 527/1992 Sb., o Bezpečnostní informační službě České republiky (dále „zákon o BIS ČR“), kterým k 1. lednu 1993 vznikla tato nová služba. Poslanci si byli již při projednávání zákona vědomi jeho nedostatků a nedostatků v samotném systému zpravodajských služeb.

³⁵ POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha: Auditorium, 2012. s. 63.

Časové okolnosti však neumožňovaly přípravu a projednání kvalitnější a komplexnější úpravy. Bylo tedy navrženo a nakonec i přijato omezení účinnosti zákona o BIS ČR do 31. prosince 1993 s předpokladem, že do té doby bude přijat nový zákon zastřešující všechny zpravodajské služby České republiky a také nová úprava jednotlivých služeb. I přes výše popsané problémy s přípravou nové úpravy znamenalo vytvoření BIS ČR jistý posun, zejména v oblasti vymezení odpovědnosti této služby vůči jiným ústavním orgánům. Na rozdíl od FBIS byla BIS ČR odpovědná vládě, nikoli parlamentu. Ředitel služby byl jmenován předsednictvem České národní rady na návrh vlády České republiky. Výčet institucí, kterým poskytovala služba informace o své činnosti, byl omezen pouze na vládu, která zároveň mohla jako jediná službu úkolovat. I v dalších oblastech došlo k výraznému omezení pravomocí parlamentu vůči této službě, což ale není v demokratických zemích ničím neobvyklým. Nejdůležitější aspekt právní úpravy každé zpravodajské služby – vymezení její působnosti (§ 4 zákona č. 527/1992 Sb.) zůstalo oproti předchozí úpravě prakticky nezměněno.

V souvislosti s nastávajícím rozdělením Federace bylo rovněž nutné právně ukončit existenci dosavadní organizace – FBIS. V listopadu 1992 byl půdě Federálního shromáždění České a Slovenské federativní republiky přijat zákon č. 543/1992 Sb., o zrušení Federální bezpečnostní informační služby, díky kterému služba zanikla k 31. prosinci 1992. Zákon dále obsahoval úpravu rozdělení nemovitého a movitého majetku a také rozdělení spisových materiálů a vypořádání služebních a pracovních vztahů příslušníků a zaměstnanců služby.

2.4.2 Vývoj civilní vnější služby

Vydáním rozkazu Ministra vnitra ČSSR č. 16/1990 z 31. ledna 1990 došlo k 15. únoru 1990 ke zrušení státobezpečnostních složek Federálního Ministerstva vnitra, včetně I. správy SNB, která zastávala funkci civilní rozvědky.³⁶ Stejným rozkazem byla k 16. únoru 1990 zřízena Zpravodajská služba FMV jakožto civilní vnější zpravodajská služba. Koncem roku 1990 (ke dni 21. prosince), byla služba nahrazena Úřadem pro zahraniční styky a informace FMV, který byl po rozpadu České a Slovenské Federativní republiky rozdělen a následně fungoval od 1. 1. 1993 pod názvem Úřad MV

³⁶ Úřad pro zahraniční styky a informace. *Československá rozvědka v dokumentech, 1945-1990*. ÚZSI 2000. s. 165. [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z: http://docplayer.cz/storage/25/5735588/1456844938/b2Yzu_GGLROduhQuNLSaw/5735588.pdf

ČR pro zahraniční styky a informace. Ani jedna z těchto služeb nebyla zakotvena zákonem. To se změnilo s přijetím zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky (dále jen „zákon o ZS“), který upravuje i zřízení a postavení současné civilní vnější zpravodajské služby – ÚZSI.

2.4.3 Vývoj vojenských zpravodajských služeb

Před 17. listopadem 1989 působily na území Československa dvě vojenské zpravodajské služby. Působnost vojenské vnější služby (rozvědky) vykonávala Zpravodajská správa Generálního štábu, spadající pod Federální ministerstvo národní obrany, působnost vojenské vnitřní služby náležela Hlavní správě vojenské kontrarozvědky (III. správa SNB) spadající pod FMV.

Zatímco postavení Zpravodajské správy Generálního štábu (později nazývané Zpravodajská služba Generálního štábu) nebylo zákonem vůbec upraveno až do roku 1994, v případě kontrarozvědky došlo hned k několika zásadním změnám. Krátce po Sametové revoluci byla Vojenská kontrarozvědka převedena do podřízenosti Ministerstva národní obrany a přejmenována na Hlavní správu VKR MO. Nedlouho poté došlo k další změně názvu – k 1. červenci 1991 byla služba přejmenována na Správu Vojenského obranného zpravodajství ČSA (často se lze setkat s označením VOZ). Stejně jako v případě civilní vnitřní služby i v oblasti vnitřní vojenské služby rostl tlak na její zákonnou úpravu. K tomu došlo v lednu 1992 přijetím zákona č. 67/1992 Sb., o Vojenském obranném zpravodajství (dále „zákon o VOZ“), který charakterizoval VOZ jako zpravodajskou službu ministerstva obrany³⁷. Zákon také zakotvoval principy ústavnosti a zákonnosti (činnost služby se řídí ústavními zákony, zákony a ostatními obecně závaznými předpisy). Hlavní působnost služby spočívala v získávání, soustřeďování a vyhodnocování informací důležitých pro ochranu před:

- činností cizích zpravodajských služeb,
- pácháním trestné činnosti zaměřené proti základům, bezpečnosti a obraně republiky.

V čele služby stál ředitel, jehož jmenoval (a popř. i odvolal) ministr obrany, kterému byl ředitel služby přímo podřízen. Tento zákon rovněž zavedl kontrolu VOZ, která byla svěřena zvláštnímu kontrolnímu orgánu Federálního shromáždění.

³⁷ § 1 odst. 1 zákona č. 67/1992 Sb., o Vojenském obranném zpravodajství.

Po vzniku samostatné České republiky zůstal tento zákon nadále účinný, byť nebyl považován za dostatečný. Rozsáhlejší novelizace se dočkal při přijetí zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky (§ 21 tohoto zákona obsahoval ustanovení o zrušení či změně jednotlivých ustanovení zákona o VOZ). Definitivně zrušen byl zákon o vojenském zpravodajství až zákonem č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství (dále jen „zákon o VZ“). Vývoji v oblasti vojenské zpravodajské služby po roce 1994 se věnuje samostatná kapitola.

3. Zpravodajské služby České republiky (od roku 1994)

Po rozdělení federace a vzniku samostatné České republiky si Vláda České republiky uvědomovala nedostatky v právní úpravě postavení a činnosti zpravodajských služeb. Přípravné práce na nové právní úpravě probíhaly pomalu a návrh nové právní úpravy byl vládou předložen až 31. května 1994. Jednalo se o dva samostatné návrhy:

- vládní návrh zákona o zpravodajských službách České republiky (sněmovní tisk 1016/0), který předkládal obecnou a společnou úpravu pro všechny tři předpokládané zpravodajské služby (dvě civilní a jednu vojenskou), zvláštní úpravu civilní rozvědky (se samostatnou právní úpravou ÚZSI se nepočítalo) a také nezbytnou novelizaci zákona č. 67/1992 Sb., o Vojenském obranném zpravodajství,
- vládní návrh zákona o Bezpečnostní informační službě (sněmovní tisk 1015/0), který měl vymezovat postavení a působnost BIS.

Obecná část důvodové zprávy k návrhu zákona o zpravodajských službách České republiky konstatuje, že „*platná právní regulace bezpečnostního zpravodajství České republiky vykazuje znaky zřejmé nedostatečnosti.*“³⁸ Důvodová zpráva konkrétně uvádí následující:

- končící účinnost zákona č. 527/1992 Sb., o Bezpečnostní informační službě České republiky,
- právní úprava v zákoně č. 67/1992 Sb., o Vojenském obranném zpravodajství vychází z federálního kontextu, kromě toho zahrnuje pouze některé vojenské zpravodajské aktivity (upravena je pouze tzv. kontrarozvědná činnost; činnost Vojenské zpravodajské služby není vůbec zákonem upravena),
- Úřad pro zahraniční styky a informace nebyl dosud zřízen zákonem,
- úprava odpovědnosti za činnost, způsobů úkolování a kontrol jednotlivých zpravodajských služeb se značně liší.

Tyto základní nedostatky dle názoru vlády vedly k nepřehlednosti zpravodajského systému jako takového, k problémům v určení a rozdělení působnosti

³⁸ Důvodová zpráva (volební období 1992-1996) – 1016/0 Vládní návrh zákona o zpravodajských službách České republiky, obecná část. In: *Codexis* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 1.3.2016].

jednotlivých služeb a k problémům v řízení a koordinaci činnosti služeb. Za nežádoucí byla považována i absence zákonné úpravy civilní a vojenské vnější služby. Navrhovaná úprava měla tyto nežádoucí jevy zcela odstranit či alespoň zmírnit. Po projednání ve výborech³⁹ byly oba návrhy Poslaneckou sněmovnou přijaty ve znění navrhovaném společnými zprávami výborů⁴⁰. Po podpisu prezidentem republiky byly obě normy vyhlášeny ve sbírce zákonů 27. července 1994, jako zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky a zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě (dále „zákon o BIS“). Oba předpisy nabyly účinnosti 30. července 1994.

3.1 Zákon o zpravodajských službách ČR

Význam zákona o zpravodajských službách spočívá zejména v tom, že je první a současně jedinou „zastřešující normou“ obsahující právní úpravu společnou pro všechny zpravodajské služby České republiky. Zákon o ZS obsahuje zejména úpravu působnosti a vnitřního členění jednotlivých zpravodajských služeb, podmínky poskytování informací oprávněným adresátům, úkolování zpravodajských služeb, poskytování informací zpravodajským službám apod. Obsažena jsou i ustanovení týkající se kontroly zpravodajských služeb a zvláštní ustanovení o Úřadu pro zahraniční styky a informace.

V úvodních ustanoveních zákona o ZS (§ 1 a § 2) je definován účel zákona a samotný pojem zpravodajských služeb. Zákon upravuje (pozitivní vymezení) „zejména postavení, působnost, koordinaci, spolupráci a kontrolu zpravodajských služeb České republiky, ukládání úkolů zpravodajským službám, podávání zpráv těmito službami a poskytování informací zpravodajským službám.“⁴¹ Z důvodové zprávy a samotného znění tohoto ustanovení vyplývá, že zákon o zpravodajských službách se vztahuje pouze na „rozhodující vztahy řízení, kontroly a hlavními vztahy při získávání

³⁹ Branný a bezpečnostní výbor, Ústavně právní výbor, Výbor petiční, pro lidská práva a národnostní a v případě návrhu zákona o zpravodajských službách také Zahraniční výbor. Bližší informace dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=1&T=1015> a <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=1&T=1016>.

⁴⁰ Společné zprávy výborů k návrhům zákona byly vydány jako sněmovní tisky 1057 a 1058. Bližší informace dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t105700.htm> a <http://www.psp.cz/eknih/1993ps/tisky/t105800.htm>.

⁴¹ § 1 odst. 1 zákona o zpravodajských službách

a vydávání informací těmito službami v rámci veřejné správy.“⁴² Úprava se naopak podle § 1 odst. 2 nevztahuje (negativní vymezení) na „používání specifických prostředků získávání informací a vedení evidencí o osobách Bezpečnostní informační službou a Vojenským zpravodajstvím, jakož i postavení příslušníků zpravodajských služeb a jejich služební poměry upravují zvláštní zákony“⁴³.

V § 2 zákona o ZS se zákonodárce pokusil definovat do té doby legálně opomíjený pojem „zpravodajská služba“. Zákon chápe zpravodajské služby jako „státní orgány pro získávání, shromažďování a vyhodnocování informací (zákon tyto činnosti ve zkratce nazývá „zabezpečování informací“) důležitých pro ochranu ústavního zřízení, významných ekonomických zájmů, bezpečnost a obranu České republiky.“ Ustanovení tedy definuje podstatu zpravodajských služeb, účel jejich existence a důležité funkce či hodnoty státu, které zpravodajské služby napomáhají chránit.

Ustanovení § 3 zákona o zpravodajských službách taxativně vypočítává, které zpravodajské služby na území České republiky působí. Jedná se o tyto tři služby:

- a) Bezpečnostní informační služba, jejíž příjmy a výdaje tvoří samostatnou kapitolu státního rozpočtu,
- b) Úřad pro zahraniční styky a informace, jehož rozpočet je součástí rozpočtové kapitoly Ministerstva vnitra,
- c) Vojenské zpravodajství jako součást Ministerstva obrany.⁴⁴

Kromě samotného výčtu je v tomto ustanovení vyjádřen vztah jednotlivých služeb k dalším ústředním orgánům státní správy a jejich finančně právní subjektivita. BIS je z tohoto pohledu samostatnou institucí, ostatní dvě služby jsou finančně napojeny na rozpočet rezortu Ministerstva vnitra a Ministerstva obrany.

⁴² Důvodová zpráva (volební období 1992-1996) – 1016/0 Vládní návrh zákona o zpravodajských službách České republiky, obecná část. In: *Codexis* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 1.3.2016].

⁴³ Těmito zvláštními zákony se rozumí zejména zákony č. 154/1994 Sb., č. 361/2003 Sb., č. 289/2005 Sb. a č. 221/1999 Sb.

⁴⁴ Až do přijetí zákona č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství bylo znění § 3 písm. c) zákona č. 153/1994 Sb. odlišné – „Vojenské zpravodajství, jako součást Ministerstva obrany, tvořené Vojenskou zpravodajskou službou a Vojenským obranným zpravodajstvím.“ Fakticky se tedy Vojenské zpravodajství mezi lety 1994 a 2005 skládalo ze dvou relativně samostatných složek. Zatímco právní úprava Vojenské zpravodajské služby se sestávala pouze z § 17, 18 a 19 zákona o zpravodajských službách, Vojenské obranné zpravodajství bylo upraveno nevyhovujícím zákonem č. 67/1992 Sb. Důvodová zpráva k návrhu zákona o zpravodajských službách sice předpokládala existenci zákona o Vojenském zpravodajství, k jeho přijetí ale došlo právě až v roce 2005. Blíže se této problematice věnuje samostatná kapitola věnovaná Vojenskému zpravodajství.

Paragraf 4 zákona o zpravodajských službách upravuje postavení a způsob jmenování představitelů zpravodajských služeb, který úzce souvisí s postavením jednotlivých služeb podle § 3 tohoto zákona a jejich odpovědnost vůči jiným orgánům státní správy. Dle § 4 odst. 1 stojí v čele zpravodajských služeb ředitelé.

Zcela zásadním aspektem řádného fungování zpravodajských služeb je jasné vymezení působnosti jednotlivých služeb, neboť „*pouze v rámci své působnosti mohou zpravodajské služby plnit úkoly, vést evidence, používat specifické prostředky získávání informací apod.*“⁴⁵ Vymezení působnosti každé ze tří českých služeb, obsažené v § 5 zákona o ZS, fakticky určuje věcnou a místní působnost těchto organizací. Konkrétněji se působnosti zpravodajských služeb věnují samostatné kapitoly níže.

Podrobnější otázky vnitřní organizace zpravodajských služeb ovlivňuje vláda schvalováním tzv. statutů podle § 6 zákona o ZS. Statuty jednotlivých služeb podléhají utajení.

Otázkou podávání informací zpravodajskými službami a také úkolováním zpravodajských služeb se zabývá § 8 zákona ZS. Výše zmíněný § 2 zákona o ZS uvádí, že zpravodajské služby „*zabezpečují informace důležité pro ochranu ústavního zřízení, významných ekonomických zájmů, bezpečnost a obranu České republiky*“. Zpravodajské služby tyto informace mohou na základě svých oprávnění pouze zabezpečovat. Odpovědnost za ochranu ústavního zřízení, bezpečnosti, obrany a dalších nese zejména vláda jakožto vrcholný orgán moci výkonné. Nepřekvapí tedy, že okruh tzv. oprávněných subjektů zahrnuje právě orgány moci výkonné. Dle § 8 odst. 1 podávají zpravodajské služby zprávy o své činnosti jednou za rok (prostřednictvím tzv. výročních zpráv o činnosti) či kdykoli na požádání vládě a prezidentu republiky tak, aby zejména vládě byl zajištěn adekvátní informační servis.

Pouze vláda jako celek či prezident republiky s vědomím vlády mohou na základě § 8 odst. 4 ukládat zpravodajským službám úkoly v rámci jejich působnosti. V případě zjištění, která nesnesou odkladu, mají zpravodajské služby povinnost předávat informace prezidentu republiky, předsedovi vlády a pověřeným členům vlády bezprostředně (§ 8 odst. 2). Dále jsou zpravodajské služby dle § 8 odst. 3 oprávněny předávat informace jiným státním orgánům a policejním orgánům o zjištěních v rámci působnosti daného orgánu. Tímto ovšem nesmí být ohrožen důležitý zájem sledovaný

⁴⁵ POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha: Auditorium, 2012. s. 83.

příslušnou zpravodajskou službou. Tato podmínka bývá označována jako tzv. „výhrada důležitého zájmu“.

Pro představu o míře poskytování informací zpravodajskými službami mohou posloužit údaje uvedené ve Výroční zprávě Bezpečnostní informační služby za rok 2014. Zpráva uvádí, že „v průběhu roku 2014 předala BIS prezidentovi a členům vlády více než 600 dokumentů. Dalších více než 300 informací zaslala BIS příslušným státním orgánům, Policii ČR, Úřadu pro zahraniční styky a informace (ÚZSI) a Vojenskému zpravodajství (VZ).“⁴⁶

Přestože je hlavním úkolem zpravodajských služeb poskytování kvalifikovaného informačního servisu oprávněným adresátům, jsou služby při své činnosti závislé na informacích, které nemohou získat v rámci vlastní působnosti. Zákon o ZS v § 9 připouští možnost vzájemné spolupráce domácích zpravodajských služeb prostřednictvím dohod uzavíraných se souhlasem vlády. Otázky mezinárodní spolupráce upravuje § 10 tohoto zákona. Mezinárodní spolupráce zpravodajských služeb se vždy citlivě dotýká zahraniční politiky České republiky, za kterou je vláda odpovědná. Zákon proto umožňuje spolupráci se zpravodajskými službami cizí moci pouze se souhlasem vlády. Při této spolupráci často dochází k výměně zpravodajských informací, které poskytují jednotlivé služby na základě recipročního přístupu. Celosvětově uznávaným pravidlem je rovněž tzv. pravidlo třetí strany. Zjednodušeně toto pravidlo říká, že „obdarovaný“ nesmí dát obdržené zpravodajské informace k dispozici bez svolení poskytovatele informace.

3.2 Bezpečnostní informační služba

Bezpečnostní informační služba je podle § 3 zákona o zpravodajských službách jednou ze tří zpravodajských služeb působících v České republice. Služba má postavení civilní služby s vnitřní působností. Ke vzniku této služby došlo na základě zákona č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě, s účinností od 30. července 1994. Zákon o BIS ji vymezuje v § 1 odst. 1 jako „*ozbrojenou zpravodajskou službu České republiky*“. Příjmy a výdaje BIS tvoří samostatnou kapitolu státního rozpočtu.⁴⁷ Zákon

⁴⁶ Bezpečnostní informační služba. *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2014*. Bezpečnostní informační služba. s. 3. [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z: <https://bis.cz/pdf/2014-vz-cz.pdf>

⁴⁷ Výroční zpráva BIS za rok 2014 uvádí, že službě byly na základě zákona č. 475/2013 Sb., o státním rozpočtu České republiky na rok 2014, stanoveny výdaje ve výši cca 1,15 mld. korun. Viz: Bezpečnostní

o BIS upravuje zejména využívání tzv. specifických prostředků získávání informací a kontrolu činnosti BIS. Před přijetím zákona č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, upravoval zákon o BIS v Části čtvrté také postavení příslušníků BIS. Této problematice se věnují samostatné kapitoly níže. Ředitele BIS jmenuje, dle § 4 odst. 2 zákona o ZS, vláda po projednání ve výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu příslušném ve věcech bezpečnosti. Ředitel služby je vládě z výkonu své funkce odpovědný a vláda ho též odvolává. Současným ředitelem BIS je generálmajor Bc. Jiří Lang (ve funkci od roku 2003).

Sídlo služby se nachází v Nárožní ulici 1111/2, Praha 5 Stodůlky. Znak BIS tvoří velký státní znak umístěný na hrudi orlice, který je částečně překrytý jedním z křídel. V dolní části je umístěn nápis „BIS“, v horní části se nachází nápis „*Audi, vide, tace*“, v překladu poslouvej, dívej se a mlč. Orlice značí bystrost a houževnatost. Latinské heslo vyjadřuje postavení služby a jejích příslušníků, jakožto „očí a uší“ státu. Poloha znaku na hrudi orlice symbolizuje nadřazení zájmů státu nad osobní zájmy, překrytí křídlem pak vyjadřuje ochranu státnosti.

3.2.1 Působnost BIS

Vymezení působnosti této služby je obsaženo v § 5 odst. 1 zákona o ZS. „*Bezpečnostní informační služba zabezpečuje informace:*

- a) *o záměrech a činnostech namířených proti demokratickým základům, svrchovanosti a územní celistvosti České republiky,*
- b) *o zpravodajských službách cizí moci,*
- c) *o činnostech ohrožujících státní a služební tajemství,⁴⁸*
- d) *o činnostech, jejichž důsledky mohou ohrozit bezpečnost nebo významné ekonomické zájmy České republiky,*
- e) *týkající se organizovaného zločinu a terorismu.“*

Podle § 5 odst. 4 zákona o ZS plní zpravodajské služby rovněž další úkoly, pokud tak stanoví zvláštní zákon (např. podle zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně

informační služba. *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2014*. Bezpečnostní informační služba. s. 3. [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z: <https://bis.cz/pdf/2014-vz-cz.pdf>

⁴⁸ Zákon o zpravodajských službách zde pracuje s pojmem „státní tajemství“, který se v právní úpravě používal do roku 1998, kdy ho zákon č. 148/1998 Sb., o ochraně utajovaných skutečností nahradil pojmem „utajované skutečnosti“. V současné se užívá pojem „utajované informace“ podle zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti.

utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti) nebo mezinárodní smlouva, jíž je Česká republika vázána.

Důvodová zpráva k zákonu o zpravodajských službách k tomuto vymezení uvádí následující: „*Bezpečnostní informační služba zabezpečuje především informace sloužící k odhalování záměrů a činností extrémních politických skupin, informace o působení cizí moci a organizací s programem násilného prosazování svých zájmů na území české republiky. Zpravodajskou ochranu demokratických základů svrchovanosti a územní celistvosti České republiky odůvodňuje prioritní postavení těchto hodnot v základních ustanoveních Ústavy České republiky. Rovněž je nutné zpravodajsky odhalovat i snahy směřující proti mechanismům finančního a hospodářského fungování státu v případech, kdy jejich důsledky mohou poškodit zájmy České republiky, a činnosti proti zájmům na utajení skutečností významných pro stát.*“

Z širokého pojetí působnosti služby vyplývá, že BIS na území České republiky plní celou řadu úkolů. Z povahy věci je vlastní činnost služby z velké části utajovaná. Z veřejně dostupných zdrojů (zejména z Výročních zpráv o činnosti a z webových stránek služby) je možné získat alespoň obecný přehled o její činnosti. V praxi je činnost BIS zaměřená zejména na níže popsané nejdůležitější oblasti.⁴⁹

3.2.1.1 Ochrana ústavnosti a demokratických principů

Činnost BIS k ochraně ústavnosti a demokratických principů spočívá v „*získávání, shromažďování a vyhodnocování informací o jevech a činnostech, které přímo nebo ve svých důsledcích, závažným způsobem ohrožují ústavním pořádkem a ostatními zákony dané demokratické základy České republiky, její bezpečnost, suverenitu, územní celistvost a lidská a občanská práva občanů ČR a jejich uplatňování.*“⁵⁰ Demokratickými zásadami ČR se rozumí zejména ústavně garantované instituty, jakými jsou demokratický právní stát, svobodné volby, dělba moci ve státě, principy fungování zastupitelské parlamentní demokracie, občanské svobody apod. BIS sleduje zejména postoje a jevy, které ohrožují tyto demokratické zásady státu a také ty, které usilují o destabilizaci stávajícího demokratického politického a sociálně-ekonomického systému a jeho nahrazení systémem antagonistickým (totalitou,

⁴⁹ Toto členění je převzato z oficiálního webu BIS. Dostupné z: <https://www.bis.cz/cim-se-zabyvame.html>

⁵⁰ Takto tuto činnost pojímá samotná BIS. Viz: <https://www.bis.cz/demokracie-a-ustavnost.html>.

diktaturou či anarchií). Tato oblast zahrnuje velmi širokou a různorodou oblast aktivit řady rozlišných skupin, které v dlouhodobém hledisku mohou zvyšovat napětí ve společnosti a podkopávat důvěru obyvatel ČR v demokratické principy. BIS se podle Výroční zprávy z roku 2014 věnuje zejména jevům jako je mezičetnické napětí, protiromské pochody, pravicový a levicový extremismus atd. Můžeme předpokládat, že vzhledem k nárůstu protiuprchlických a protiislámských nálad ve společnosti v souvislosti s tzv. „uprchlickou krizí“ se ve výroční zprávě BIS budou do budoucna objevovat i informace o problematice náboženského extremismu.

3.2.1.2 Kontrašpionáž

Kontrašpionáž je jednou ze součástí tzv. kontrazpravodajství, kterým se rozumí *„zpravodajská činnost, zaměřená na zabezpečování informací a působení proti hrozbám a rizikům bezpečnosti ve formě terorismu, špionáže, sabotáže, subverze a závažné organizované kriminality prováděné zahraničními státními i nestátními orgány a organizacemi, skupinami nebo jednotlivci.“*⁵¹ Kontrašpionáž je tradičním úkolem zpravodajských služeb s vnitřní působností (obraných služeb). Zájmy a aktivity zpravodajských služeb cizí moci přímo či zprostředkovaně ohrožují politické a ekonomické zájmy České republiky, zejména ústavní zřízení, suverenitu, bezpečnost a obranyschopnost České republiky. BIS v oblasti kontrašpionáže plní zejména funkci informační (informování oprávněných adresátů o aktivitách, zájmech a plánech cizí moci na území České republiky) a funkci preventivní (navrhování a provádění opatření, která v co největší míře ztíží či naruší zpravodajské operace cizí moci na území České republiky). V praxi činnost BIS spočívá zejména v bránění úniku utajovaných či citlivých informací a zařízení do rukou zpravodajských služeb cizí moci, zjevné či skryté narušování činnosti zpravodajských služeb cizí moci, odhalování a maření vlivových operací (dezinformační kampaně, manipulace, propaganda atd.). Činnost BIS není primárně zaměřená k odhalení a k následnému předání agentů cizích zpravodajských služeb vyšetřovacím orgánům. Důležité je agenty zejména identifikovat a kontrolovat jejich činnost k vlastnímu prospěchu, až už bez jejich vědomí, nebo jejich naverbováním k vědomé spolupráci.

⁵¹ MICHÁLEK, Luděk; POKORNÝ, Ladislav; STIERANKA, Josef; MARKO, Michal. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 275.

3.2.1.3 Kybernetická bezpečnost

V důsledku překotného vývoje v oblasti informačních a komunikačních technologií se do popředí zájmu zpravodajských služeb dostala kybernetická bezpečnost. Vývoj v oblasti ICT přinesl světu řadu nezpochybnitelných výhod, stejně jako nové hrozby a rizika, především proto, že kybernetický prostor není ohraničen hranicemi jednotlivých států, ba ani hranicemi kontinentů. Cílené kybernetické útoky na informační a komunikační systémy (tzv. kyberterorismus) a kyberšpionáž jsou jen některé z činností, které mohou zásadním způsobem ohrozit bezpečnost, obranyschopnost a ekonomickou stabilitu České republiky, bez ohledu na to, zda je provádějí nestátní aktéři nebo státní organizace (zpravodajské služby, armáda atd.). V této oblasti navíc i nadále dochází k velmi dynamickému vývoji. K účinnému zajištění kybernetické bezpečnosti je proto nezbytná široká mezinárodní spolupráce. BIS se zabývá různými kybernetickými útoky, s cílem odhalit reálné či potenciální bezpečnostní a ekonomické hrozby. Citlivým místem jsou zejména informační a komunikační systémy prvků tzv. kritické infrastruktury,⁵² ať už se jedná o státní orgány (Policie ČR, Armáda ČR, justice apod.) či nestátní subjekty (např. energetické, potravinářské, vodohospodářské či dopravní podniky, zdravotnická zařízení, bankovní a finanční sektor atd.)

3.2.1.4 Ochrana utajovaných informací

Ochrana utajovaných informací patří k základním činnostem nezbytným pro zajištění národní bezpečnosti. V souladu se zákonem č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a bezpečnostní způsobilosti BIS zejména vyhodnocuje a označuje klíčová místa, kde hrozí nebezpečí úniku utajovaných informací. BIS také v případě potřeby provádí náležité kroky k eliminaci činností směřujících k neoprávněnému získávání utajovaných informací a zajišťuje informace o pozadí a rozsahu případných následků těchto činností. Na základě požadavků Národního bezpečnostního úřadu (dále jen „NBÚ“) provádí v rámci tzv. bezpečnostního prověřování specifická prověřování některých fyzických a právnických osob.

⁵² Ve slovníku pojmů Ministerstva vnitra označuje pojem „kritická infrastruktura“ výrobní a nevýrobní systémy a služby, jejichž nefunkčnost by měla závažný dopad na bezpečnost státu, ekonomiku, veřejnou správu a zabezpečení základních životních potřeb. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/pojmy-kriticka-infrastruktura.aspx>

3.2.1.5 Ochrana významných ekonomických zájmů státu

Významným ekonomickým zájmem se rozumí „zájem na funkčnosti systémů s plošným hospodářským dosahem (energetika, doprava, zdravotnictví, telekomunikací, bankovníctví, výběr daní) a optimální správě majetku, jehož ztráta by mohla ohrozit nebo omezit základní funkce státu.“⁵³ Problematika ekonomických zájmů se prolíná prakticky všemi oblastmi působnosti BIS. Úkolem služby je zejména preventivní sběr informací o rizicích a budoucích hrozbách (skrytých záměrech) v této oblasti. Informace služby mají oprávněným adresátům umožnit provedení náležitých opatření k ochraně těchto zájmů. Zákonná úprava neobsahuje výčet legálních ani nelegálních jevů, které mohou ekonomické zájmy ohrožovat. Činnost BIS se tak zaměřuje zejména na jevy a činnosti jako jsou nelegální aktivity (korupce, klientelismus a manipulace s veřejnými zakázkami), nekorektní lobbing, zákonné nedostatky umožňující legálně ohrožovat ekonomické zájmy státu či znemožňující státu efektivně své zájmy bránit a kontrolovat, nedbalost uvnitř státu (ohrožování utajovaných informací z nedbalosti, neefektivní a nedbalé zastupování zájmů státu ze strany státních institucí a úředníků), legální aktivity cizí moci či soukromí subjektů směřující proti dlouhodobým hospodářským cílům státu atd.

3.2.1.6 Terorismus

Terorismus je historicky velmi dobře známým fenoménem, který je v současnosti jednou z největších světových bezpečnostních hrozeb. Existuje celá řada definic tohoto fenoménu, jednu z nich poskytuje publikace českého odborníka na problematiku terorismu M. Brzybohatého: „*Terorismus je propočítané použití násilí nebo hrozby násilím, obvykle zaměřené proti nezúčastněným osobám, s cílem vyvolat strach, jehož prostřednictvím jsou dosahovány politické náboženské, nebo ideologické cíle.*“⁵⁴ Terorismus, zejména islámsko-fundamentalistický, je v současné době mezinárodním jevem, ohrožující ve větší či menší míře všechny státy mezinárodního společenství. Česká republika je prozatím z pohledu teroristických hrozeb jednou z nejbezpečnějších zemí světa. Úkolem zpravodajských služeb a bezpečnostního aparátu jako celku je tento stav zachovat i do budoucna. Bezpečností informační služba byla usnesením vlády č. 1060/2006 ustanovena „*místem pro soustředování*

⁵³ Převzato z oficiálních webových stránek BIS. Dostupné z: <https://bis.cz/ekonomicke-zajmy-statu.html>

⁵⁴ BRZYBOHATÝ, Marian. *Terorismus I*. Praha: Police History, 1999, s. 11.

a vyhodnocování informací zabezpečovaných zpravodajskými službami České republiky důležitých pro bezpečnost České republiky se zvláštním zaměřením na boj proti terorismu.“⁵⁵ Ministrům vnitra a obrany uložilo toto usnesení povinnost zajistit předání operativních i analytických informací ÚZSI i VZ do sféry BIS a také zajistit, aby tyto služby poskytovaly BIS nezbytnou součinnost. Vláda tedy BIS určila jako jakousi „ústřední službu“, odpovědnou za zpracování veškerých analytických a operativních informací týkajících se zejména boje proti terorismu. Problematice terorismu se BIS také věnuje prostřednictvím mezinárodní spolupráce. Služba se snaží odhalovat zejména možná ohrožení zájmů České republiky a potenciální útoky proti objektům a občanům na území České republiky. Kromě toho se BIS zaměřuje i na průvodní jevy spojené se samotným terorismem, jako je nábor členů teroristických hnutí, získávání finančních prostředků či logistického zabezpečení a šíření radikálních ideologií.

3.2.1.7 Organizovaný zločin

V oblasti organizovaného zločinu se BIS zabývá zejména aktivitami subjektů, které dosahují zisku nelegálními či nelegitimními metodami, což ohrožuje bezpečnostní a ekonomické zájmy České republiky. Nebezpečné je zejména pronikání organizovaného zločinu do legálních politických a hospodářských struktur a orgánů státní moci (např. policie a justice) využitím korupčních či nátlakových metod, s cílem ovlivňovat legislativní proces a rozhodování těchto orgánů. Takováto činnost často vede k poškozování veřejných rozpočtů a narušuje legalitu, legitimitu a nezávislost rozhodování státních orgánů a může vést až k dysfunkci orgánů státní správy, což v důsledku ohrožuje samotné demokratické základy státu. Cílem BIS je zejména odhalování a pronikání do neformálních struktur, jimiž jsou např. různé klientelistické a lobbistické skupiny, které podryvají činnost orgánů státní správy a samosprávy.

3.2.1.8 Nelegální migrace

V posledních měsících a letech je, v souvislosti s válkou v Sýrii a tzv. „uprchlickou krizí“, nelegální migrace důležitým politickým, ekonomickým, sociálním a také bezpečnostním tématem. Právě z bezpečnostního pohledu může být nelegální migrace zdrojem dalších nebezpečných jevů, jako je organizovaný zločin a terorismus.

⁵⁵ Usnesení Vlády České republiky ze dne 13. září 2006 č. 1060, ke koordinaci činnosti zpravodajských služeb České republiky při vyhodnocování informací důležitých pro bezpečnost České republiky se zvláštním zaměřením na boj proti terorismu, bod I.

Právě migrační kanály se mohou stát výbornou příležitostí pro osoby navázané na prostředí organizovaného zločinu a terorismu. Monitorování těchto osob je v současné situaci důležitou činností nejen BIS, ale i dalších českých a evropských zpravodajských služeb.

3.2.1.9 Obchod s vojenským materiálem a proliferace

Vojenským materiálem jsou výrobky, jejich součásti či náhradní díly zkonstruované nebo upravené pro použití v ozbrojených silách nebo bezpečnostních sborech. Za vojenský materiál jsou považovány také různá zařízení a další věci⁵⁶ sloužící k vývoji, výrobě a kontrole dalších výrobků. Proliferací se rozumí šíření zbraní hromadného ničení a jejich nosičů (jako jsou balistické rakety, střely s plochou dráhou letu, pumy atd.). Do oblasti zájmu BIS patří rovněž tzv. položky dvojího užití, tedy zboží a technologie, určené primárně k civilnímu použití, jejichž povaha a vlastnosti ale umožňují použití pro vojenské účely, nebo mohou být zneužity k výrobě zbraní hromadného ničení. BIS ve spolupráci se dalšími orgány státní správy⁵⁷ zajišťuje informace o obchodech s vojenským materiálem a položkami dvojího užití s cílem zamezit dodávkám těchto statků do zemí, ve kterých by mohlo dojít k jejich zneužití (např. reexport do rizikových zemí, používání k represím, nadměrné hromadění, zneužití pro výrobu zbraní hromadného ničení apod.).

3.3 Úřad pro zahraniční styky a informace

Úřad pro zahraniční styky a informace je civilní zpravodajská služba České republiky s vnější působností. Ke vzniku této služby došlo po rozdělení Úřadu pro zahraniční styky a informace FMV v souvislosti s rozdělením ČSFR. Na zákonné úrovni byl ÚZSI poprvé upraven až s přijetím zákona č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky. Úřad organizačně spadá do příslušnosti Ministerstva vnitra. Příjmy a výdaje ÚZSI jsou součástí rozpočtové kapitoly Ministerstva vnitra (§ 3 písm. b) zákona o ZS). Dle § 51 zákona č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, je Úřad samostatnou organizační složkou státu a není tudíž součástí ministerstva. Postavení

⁵⁶ Zejména stroje, investiční celky, technologie, programové vybavení, technická dokumentace, návody atd. Viz: <https://bis.cz/vojensky-material-a-proliferaace.html>

⁵⁷ Zejména se jedná o Licenční správu Ministerstva průmyslu a obchodu, Státní úřad pro jadernou bezpečnost, Ministerstvo zahraničních věcí a Ministerstvo financí (Generální ředitelství cel a Finanční analytický útvar). Viz: <https://bis.cz/vojensky-material-a-proliferaace.html>

příslušníků ÚZSI se řídí zákonem č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů. V čele ÚZSI stojí ředitel, jmenovaný dle § 4 odst. 3 zákona o ZS ministrem vnitra se souhlasem vlády, kterému je ředitel z výkonu své funkce odpovědný. Současným ředitelem Úřadu je od července 2014 JUDr. Ing. Jiří Šašek.

Sídlo úřadu se nachází v ulici Střelničná 1673/10, Praha – Kobylisy. Znak ÚZSI tvoří dvouocasý lev uprostřed, s nápisem ÚZSI dole a Tacitovým⁵⁸ výrokem „*Sine ira et studio*“ nahoře a lipovými listy vpravo. Heslo v překladu znamená „bez zášti a přízně“, „bez předsudků a vášní“ a vyjadřuje, že ÚZSI slouží státu a nikoli partikulárním zájmům.

Působnost ÚZSI je vymezena v § 5 odst. 2 zákona o ZS. Dle tohoto ustanovení, Úřad pro zahraniční styky a informace „*zabezpečuje informace v zahraničí, důležité pro bezpečnost a ochranu zahraniční politických a ekonomických zájmů České republiky.*“ Úřad dle § 5 odst. 4 zákona o ZS plní také další úkoly, pokud tak stanovuje zákon nebo mezinárodní smlouva.

V praxi ÚZSI zabezpečuje vládě a dalším orgánům státní správy (zejména Ministerstvu zahraničních věcí) informace s původem v zahraničí (byť je může ÚZSI získat na území České republiky), na základě úkolování ze strany vlády a dalších orgánů, které jsou zadavateli doposud neznámé a které není možné získat prostřednictvím diplomacie. Jedná se zejména o:

- politické zpravodajství (informace o zahraničněpolitických skutečnostech a záměrech, které mohou mít vliv na zájmy ČR),
- ekonomické zpravodajství (informace, které mohou mít vliv na strategické ekonomické zájmy ČR v zahraničí nebo vliv na hospodářský vývoj v ČR),
- bezpečnostní zpravodajství (informace o mezinárodním terorismu a dalších hrozbách, které ohrožují bezpečnostní zájmy ČR a plnění mezinárodních závazků ČR).

Metody a prostředky používané touto službou v zahraničí nejsou ze zřejmých důvodů upraveny právními předpisy České republiky. Tato „právní neúprava“ vnějších služeb není ani v demokratických státech ničím výjimečným, v žádném případě se nejedná o legislativní opomenutí, či demokratický deficit. Důvodová zpráva k návrhu

⁵⁸ Publius Cornelius Tacitus byl římský historik, konzul a filozof. Žil mezi lety 56 – 117 po Kristu. Viz: <https://en.wikipedia.org/wiki/Tacitus>

zákonu o ZS výslovně uvádí, že u zpravodajských služeb nebo jejich součástí tzv. rozvědného charakteru „*nebude vytvářena vlastní pozitivně právní úprava.*“⁵⁹ Činnost úřadu pro zahraniční styky a informace upravuje zákon o ZS pouze ve vztahu k činnosti na území České republiky. Jedná se o § 17-19, které upravují některá oprávnění příslušníků, jako je prokazování příslušnosti, používání některých specifických prostředků získávání informací a vedení evidencí o fyzických a právnických osobách.

Požadavky utajení, ochrany zdrojů, metod i prostředků, které Úřad v zahraničí využívá, neumožňuje bližší náhled do činnosti této organizace. ÚZSI jako jediná ze tří českých zpravodajských služeb nevydává veřejné výroční zprávy o své činnosti. Jisté je to, že Úřad velmi blízce spolupracuje s Ministerstvem zahraničních věcí, které je také hlavním odběratelem zpravodajských informací. Právě podpora diplomatické činnosti České republiky je obecně jedním z nejdůležitějších úkolů Úřadu. Obecně vnější zpravodajské služby plní úkoly v zahraničí trojím způsobem:

- prostřednictvím tzv. deklarovaných zástupců v rámci zpravodajské diplomacie,
- prostřednictvím příslušníků, kteří působí v zahraničí pod diplomatickým krytím, avšak zastírají svoji skutečnou příslušnost,
- prostřednictvím příslušníků, kteří působí v zahraničí bez diplomatického krytí, jako tzv. ilegálové.

Tzv. deklarování zástupci jsou příslušníci ÚZSI, kteří po dohodě s Ministerstvem zahraničních věcí působí na zastupitelských úřadech České republiky v zahraničí v pozici diplomatů. Přijímající stát je v tomto případě informován o skutečné totožnosti a služební příslušnosti vysílané osoby. Práva, povinnosti a postavení těchto osob určují normy mezinárodního práva, zejména Vídeňská úmluva o diplomatických stycích z roku 1961.⁶⁰ Během přednášky o postavení a činnosti ÚZSI na půdě Policejní Akademie ČR uvedl jeden z dlouholetých příslušníků Úřadu a v současné době náměstek pro analytiku a zahraniční styky, že tímto způsobem,

⁵⁹ Důvodová zpráva (volební období 1992-1996) – 1016/0 Vládní návrh zákona o zpravodajských službách České republiky, obecná část. In: *Codexis* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 1.3.2016].

⁶⁰ V českém právním řádu jako Vyhláška ministra zahraničních věcí 157/1964 Sb., o Vídeňské úmluvě o diplomatických stycích.

označovaným jako tzv. zpravodajská diplomacie, působí v současnosti⁶¹ čtrnáct příslušníků Úřadu v celkem deseti destinacích. Úřad působí v některých členských státech Evropské unie či NATO – Německu (Berlín), Francii (Paříž), USA (Washington), které jsou tradičně silnými politickými a ekonomickými hráči na mezinárodním poli a dále také v Estonsku (v Tallinu se nachází Centrum pro kybernetickou obranu NATO⁶²) a Belgii, kde má Úřad dokonce čtyři zástupce (Brusel je sídlem Evropské komise a zejména NATO). V rámci Evropy Úřad dlouhodobě působí také v Rusku (v Moskvě), považovaném za dlouhodobý „protipól“ EU a NATO. Posledním evropským působištěm Úřadu je Ukrajina (Kyjev). V této zemi dlouhodobě dochází ke kolizi zájmů Evropské unie (popř. NATO) a Ruska. V současné době je Ruskem podporovaná válka na východní Ukrajině a politicko-ekonomická nestabilita Ukrajiny jedněmi z největších bezpečnostních hrozeb v Evropě. Informace zajišťuje ÚZSI také v Turecku (Ankara), které je dlouholetým členem NATO a kandidátem o vstup do EU. Pracovníci Úřadu oficiálně působí také v Egyptě (Káhiře) a v Jordánsku (Ammánu). Prozatím poslední stanici otevřel Úřad v Pákistánu (Islamabád), především jako reakci na únos dvou českých turistek, Antonie Chrástkové a Hany Humpálové, které byly v březnu 2013 v Pákistánu uneseny. S velkou pravděpodobností můžeme předpokládat, že za propuštěním obou dívek v březnu 2015 stojí mj. i činnost ÚZSI.

Využívání diplomatického krytí příslušníky zpravodajských služeb v historii bylo a stále je běžnou praxí zpravodajských služeb. Zda i Úřad pro zahraniční styky a informace využívá k provádění zpravodajské činnosti v zahraničí své příslušníky s diplomatickým krytím, ale zastíranou příslušností, samozřejmě podléhá utajení. Vzhledem k tomu, že tito příslušníci na základě mezinárodních norem využívají v plném rozsahu diplomatických imunit⁶³ a v případě odhalení jejich příslušnosti k ÚZSI jim hrozí nanejvýš označení za nežádoucí osobu (*persona non grata*) a následné

⁶¹ Přednáška proběhla v listopadu 2015.

⁶² V plném názvu NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence (CCDCOE). Viz: <https://ccdcoe.org/>

⁶³ Viz Čl. 9 Vídeňské úmluvy o diplomatických stycích: „Přijímající stát může kdykoliv a bez povinnosti uvést důvody pro své rozhodnutí oznámit vysílajícímu státu, že šéf mise nebo kterýkoliv člen diplomatického personálu mise je *persona non grata* anebo že kterýkoliv jiný člen personálu mise je nepřijatelný. V takovém případě vysílající stát podle okolností buď odvolá tuto osobu anebo ukončí její funkci na misi. Osoba může být prohlášena za *non grata* nebo za nepřijatelnou předtím, než vstoupila na území přijímajícího státu.“

odvolání (vyloučení) z cizího státu, se jeví jako velmi pravděpodobné, že ÚZSI takového příslušníky při své činnosti využívá.

Stejně tak je otázkou, zda Úřad při své činnosti v zahraničí využívá tzv. ilegálů. V tomto případě by se jednalo o osoby, které svoji příslušnost k ÚZSI zastírají a provádějí zpravodajskou činnost utajeným způsobem. V zahraničí by tyto osoby měly stejné postavení jako kterýkoliv jiný občan České republiky. Pokud by v zahraničí došlo k odhalení jimi prováděných protiprávních jednání, hrozilo by takovýmto příslušníkům trestní stíhání podle trestněprávních předpisů dané státu (např. špionáž, vyzvědačství apod.)

3.3.1 Možnosti budoucí právní úpravy ÚZSI

Tzv. Plán legislativních prací vlády na rok 2016 počítá s předložením návrhu zákona o Úřadu pro zahraniční styky a informace. Přípravu návrhu zaštiťuje Ministerstvo vnitra, které mělo návrh zákona vypracovat do konce února 2016. Spolu se vznikem nového zákona by mělo dojít i k odpovídající novelizaci zákona o zpravodajských službách ČR. Kusé informace naznačují, že nová úprava by měla zrušit zvláštní ustanovení o ÚZSI v zákoně o zpravodajských službách a nahradit je ustanoveními ve zvláštním zákoně o ÚZSI. V rámci tohoto zákona by mělo dojít k přesnějšímu vymezení oprávnění ÚZSI na území ČR a k právnímu zakotvení parlamentní kontroly této zpravodajské služby. Plán legislativních prací vlády předpokládá nabytí účinnosti zákona nejdříve v polovině roku 2017.

3.4 vojenské zpravodajství

3.4.1 vojenské zpravodajství v letech 1994-2005

Před nabytím účinnosti zákona o zpravodajských službách působily na území České republiky dvě vojenské zpravodajské služby. Jednalo se o Vojenské obranné zpravodajství v postavení defenzivní služby (upraveno v zákoně o VOZ) a Zpravodajskou službu Generálního štábu v postavení ofenzivní služby (postavení a činnost služby nebylo právním řádem upraveno). Vojenské zpravodajství formálně vzniklo s účinností zákona o ZS. Dle § 3 odst. 3 zákona o ZS jej tvořily dva organizačně a funkčně odlišné celky – Vojenské obranné zpravodajství a Vojenská zpravodajská služba (dále jen „VZS“). První jmenovaná zůstala upravena z větší části zrušeným

zákonem č. 67/1992 Sb., o Vojenském obranném zpravodajství, druhá jmenovaná byla upravena v rámci zvláštních ustanovení zákona o ZS (§ 17-19), které byly společné pro vojenskou i civilní rozvědku. Hlavním problémem VZ v této době byly především nevyjasněné kompetenční a velitelské vztahy mezi vedoucími představiteli jednotlivých složek, Ministerstvem obrany a Generálním štábem Armády ČR. Podle zákona o ZS stál v čele Vojenského zpravodajství ředitel odpovědný ministru obrany. Kromě toho měla VZS i VOZ vlastní ředitele, které na základě kompetenčního zákona⁶⁴ řídilo Ministerstvo obrany. Kompetenční zákon ani zákon o ZS však blíže neupravovaly vztah mezi VZ a jeho složkami. Ke zmatkům přispěl i fakt, že ředitel VZS byl zároveň podřízen náčelníku Generálního štábu Armády České republiky. Formálně tedy existovala v ČR jediná vojenská zpravodajská služba, reálně však složky VZ působily víceméně samostatně a vznikala tak dojem (často i v řadách ústavních činitelů), že na území České republiky působí celkem čtyři samostatné zpravodajské služby.

Tento dlouhodobě nepřijatelný stav však začal být řešen až v roce 2003 (po téměř 10 letech!). Ministerstvo obrany v té době vypracovalo návrh rozsáhlé novelizace zákona o VOZ, který byl po schválení vládou předložen 12. května 2004 Poslanecké sněmovně (sněmovní tisk 669/0⁶⁵). Krátce předtím (5. května 2004) předložila skupina poslanců Poslanecké sněmovně vlastní návrh na vydání zákona o Vojenském zpravodajství, spolu s návrhem na vydání zákona o změně souvisejících zákonů.⁶⁶ V důvodové zprávě vytýkali navrhovatelé především nevyváženost dosavadní právní úpravy Vojenského zpravodajství, zejména výše uvedené právně nedořešené řídicí vztahy a také „*solitérní postavení zákona o VOZ*“, které „*zakládá legální oprávnění a povinnosti jako u autonomní služby*.“⁶⁷ Dále poslanci upozorňovali zejména na „*neúplný charakter právní regulace Vojenského zpravodajství, zakládající dysfunkci efektivní parlamentní kontroly činnosti Vojenského zpravodajství Příslušný kontrolní výbor Poslanecké sněmovny je činný pouze vůči Vojenskému obrannému zpravodajství*

⁶⁴ Zákon České národní rady č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, běžně označovaný jako tzv. kompetenční zákon.

⁶⁵ Z názvu zákona mělo být mj. vypuštěno slovo „obránném“. Zákon měl upravovat VZ jako jednotnou zpravodajskou službu s vnitřní i vnější působností. Bližší informace k tomuto návrhu dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=669&CT1=0>

⁶⁶ Navrhovatelé obou zákonů byli poslanci Petr Nečas, Jan Vidím a Tomáš Kládívko. Poslanecká sněmovna návrhy rozeslala jako tisky 661/0 a 662/0. Blíže: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=4&T=661> a <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=4&T=662>

⁶⁷ Důvodová zpráva (volební období 2002-2006) – 661/0 Návrh na vydání zákona o Vojenském zpravodajství, obecná část. In: *Codexis* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 1.3.2016].

*a činnost Vojenské zpravodajské služby jako celku není v důsledku absence příslušné zákonné normy ... kontrolována.*⁶⁸

Kladné stanovisko vlády k tomuto návrhu (s poznámkou, že obsahově jsou si vládní i poslanecký návrh velmi podobné) umožnilo jeho projednání na půdě Parlamentu. Vládní i poslanecký návrh byly v prvním čtení předloženy Výboru pro obranu a bezpečnost. Na základě usnesení výboru bylo nejprve v září 2004 projednávání obou návrhů přerušeno. V dubnu 2005 výbor doporučil sněmovně projednat poslanecký návrh s pozměňovacími návrhy, který byl 11. května 2005 schválen a následně postoupen Senátu Parlamentu ČR, který jej po projednání ve Výboru pro zahraniční věci, obranu a bezpečnost rovněž schválil. Po podpisu prezidentem republiky byl návrh 18. července 2005 vyhlášen ve Sbírce zákonů jako zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství s účinností od 1. srpna 2005. Spolu s tímto zákonem byl vyhlášen i zákon č. 290/2005 Sb., o změně zákonů v souvislosti s přijetím zákona o Vojenském zpravodajství, který novelizoval zejména zákon o ZS, zákon o BIS a zákon o utajovaných informacích atd.

3.4.2 Vojenské zpravodajství od 1. 8. 2005

Paragraf 1 odst. 1 zákona o VZ charakterizuje Vojenské zpravodajství jako „jednotnou ozbrojenou zpravodajskou službu České republiky.“ Z hlediska působnosti se jedná o vojenskou zpravodajskou službu (jak napovídá samotný název) s vnitřní i vnější působností. Postavení, činnost a působnost VZ se řídí zejména zákonem o zpravodajských službách České republiky a zákonem č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství. Druhý jmenovaný (obdobně jako zákon o BIS) obsahuje zejména úpravu tzv. specifických prostředků získávání informací, vedení evidencí a kontrolu VZ.

VZ je podle § 3 písm. c) zákona o ZS zřízeno jako součást Ministerstva obrany. Rozpočet služby je součástí rozpočtu ministerstva, které jej na základě § 16 odst. 2 písm. e) kompetenčního zákona řídí. Služba tedy není samostatnou organizační složkou státu (jako např. ÚZSI). Vnitřní organizaci VZ vymezuje zejména Statut Vojenského zpravodajství, schválený vládou. Ředitele služby podle § 4 odst. 4 zákona o ZS jmenuje, po projednání ve výboru Poslanecké sněmovny, ministr obrany se souhlasem vlády. Ministrovi obrany je ředitel služby z výkonu své funkce odpovědný.

⁶⁸ Důvodová zpráva (volební období 2002-2006) – 661/0 Návrh na vydání zákona o Vojenském zpravodajství, obecná část. In: *Codexis* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 1.3.2016].

Ministr obrany může se souhlasem vlády ředitele VZ odvolat. Od října 2014 je ředitelem VZ plk. Ing. Jan Beroun. Úkoly služby plní podle § 2 zákona o VZ příslušníci VZ, kteří jsou ve služebním poměru vojáka z povolání podle zákona č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání.

Vojenské zpravodajství v současné době sídlí v budově Ministerstva obrany, na adrese Tychonova 221/1 v Praze - Hradčanech. Znak vojenského zpravodajství tvoří červeně a modře dělený štít, lemovaný trikolórou v národních barvách. V horní polovině štítu se nachází stříbrný korunovaný dvouocasý český lev ve skoku se zlatou zbrojí v červeném poli (v podstatě se jedná o horní polovinu malého státního znaku). Dolní modrou polovinu štítu tvoří dvě zkřížené zlaté pochodně, před které je postavena zlatá věž s cimbuřím o třech stínkách. Tato část symbolizuje úkoly VZ – vnášení světla do temnoty a ochranu svěřeného tajemství. Znak Vojenského zpravodajství je zařazen do registru Znaků útvarů Armády České republiky, který vede Vojenský historický ústav.⁶⁹ Službě byl rovněž prezidentem republiky Václavem Klausem v listopadu 2008, u příležitosti 90. výročí založení vojenského zpravodajství na našem území, propůjčen bojový prapor.⁷⁰

Působnost VZ vymezuje § 5 odst. 3 zákona o ZS. „*Vojenské zpravodajství zabezpečuje informace:*

- a) *mající původ v zahraničí, důležité pro obranu a bezpečnost České republiky,*
- b) *o zpravodajských službách cizí moci v oblasti obrany,*
- c) *o záměrech a činnostech namířených proti zabezpečování obrany České republiky,*
- d) *o záměrech a činnostech ohrožujících utajované skutečnosti v oblasti obrany České republiky.*“

Stejně jako ostatní zpravodajské služby v ČR, i VZ plní podle § 5 odst. 4 zákona o ZS i jiné úkoly, stanoví-li tak zákon nebo mezinárodní smlouva.

Působnost Vojenského zpravodajství v zásadě kombinuje jednotlivé oblasti působnosti civilních zpravodajských služeb s tím rozdílem, že VZ zajišťuje informace týkající se oblasti obrany a bezpečnosti České republiky.

⁶⁹ Viz. Vojenské zpravodajství [online]. Dostupné z: <http://vzcr.cz/cs/o-nas/symboly/article/znak-vojenskeho-zpravodajstvi>

⁷⁰ Viz. Vojenské zpravodajství [online]. Dostupné z: <http://vzcr.cz/cs/o-nas/symboly/article/bojovy-prapor>

V rámci své vnější působnosti se Vojenské zpravodajství zaměřuje zejména na informace týkající se krizových regionů. Podle Výroční zprávy o činnosti Vojenského zpravodajství za rok 2014 se služba věnuje vývoji bezpečnostní a vojenskopolitické situace v oblastech Blízkého a Středního východu, Pákistánu a Afghánistánu a dále také situaci v některých zemích Afriky (zejména v Mali a Libyi). Pozornost samozřejmě věnuje také konfliktům na východě Ukrajiny a na Balkáně, stejně jako vývoji vojensko-politické situace v Ruské federaci a dalších zemích bývalého Sovětského svazu. Příslušníci Vojenského zpravodajství rovněž zajišťují informační servis kontingentům Armády České republiky nasazovaným v zahraničních misích. Do konce roku 2014 spadalo pod přímé velení ředitele VZ 601. skupina speciálních sil generála Moravce,⁷¹ která byla v nedávné minulosti opakovaně nasazována při bojových operacích v Afghánistánu.

Jednou z dalších činností VZ je monitorování proliferace konvenčních zbraní, materiálů dvojího užití a zbraní hromadného ničení. V oblasti konvenčních zbraní se činnost služby zaměřuje především na oblast vývoje výzbroje a vojenské techniky, jejichž zavedení do výzbroje by mohlo mít dopad na obranyschopnost Armády ČR a armád členských států NATO.

V rámci vnitřní působnosti monitoruje VZ např.:

- aktivity cizích zpravodajských služeb na území České republiky, které zde vyvíjejí činnost např. prostřednictvím ovlivňování postojů veřejných činitelů i běžné populace prostřednictvím dezinformačních kampaní a pokoušejí se provádět také vojensko-průmyslovou špionáž,
- činnosti namířené proti zabezpečování obrany ČR, jako je korupce a klientelismus subjektů figurujících v obchodních stycích s Ministerstvem obrany, neefektivní hospodaření s prostředky ministerstva, cílené obcházení zákona o veřejných zakázkách v oblasti obrany apod.,
- činnosti ohrožující utajované informace v oblasti obrany,
- kybernetickou bezpečnost Ministerstva obrany a Armády ČR,
- hrozby extremismu v rámci Armády ČR apod.

⁷¹ Jedná se o jedinou jednotku speciálních sil Armády ČR, která vznikla v roce 2003 v souvislosti s reorganizací Armády ČR z 6. skupiny speciálních sil. Od 1. ledna 2015 přešla 601. skupina speciálních sil pod přímé velení náčelníka Generálního štábu Armády ČR. Bližší informace na oficiálním webu jednotky: <http://www.601skss.cz/>

Kromě vlastní činnosti VZ je neméně důležitým předpokladem řádného plnění svěřených úkolů také spolupráce s orgány státní správy a domácími i zahraničními zpravodajskými službami. Důležitým zdrojem informací VZ jsou zpravodajské struktury NATO, bilaterální spolupráce⁷² a vojenská diplomacie uskutečňovaná prostřednictvím přidělců obrany při zastupitelských úřadech ČR.⁷³

3.5 Koordinace činnosti zpravodajských služeb

Zpravodajské služby jsou bezesporu nejdůležitějším prvkem toho, co označujeme jako tzv. zpravodajský systém České republiky. Praktické zkušenosti z jiných států však ukázaly, že sebevýkonnější či sebekvalitnější služby nemohou dokonale plnit své úkoly bez existence řídicích či koordinačních prvků v rámci zpravodajského systému. Existuje více přístupů, jak činnost zpravodajských služeb koordinovat či řídit. Některé ze států zvolily cestu řízení skrze samostatnou zvláštní zpravodajskou organizaci⁷⁴, jiné státy⁷⁵ koordinují činnost zpravodajských služeb prostřednictvím zvláštních orgánů výkonné moci.

V České republice je podle § 7 zákona o ZS za činnost a koordinaci zpravodajských služeb odpovědná vláda. V praxi tak vláda činí prostřednictvím specializovaného orgánu, kterým je Výbor pro zpravodajskou činnost (dále jen VZČ), zřízený usnesením vlády č. 423 ze dne 3. května 2000, jakožto stálý pracovní orgán

⁷² K 31. prosinci 2014 spolupracovala služba se 67 zpravodajskými organizacemi ze 46 zemí světa. Viz: *Výroční zpráva o činnosti Vojenského zpravodajství za rok 2014*. Vojenské zpravodajství. [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z: <http://vzcr.cz/shared/clanky/20/Vyroční%20zpráva%20%202014.pdf>

⁷³ V roce 2014 mělo VZ akreditováno 52 zemí a úřad zvláštního bezpečnostního poradce při Stále misi OSN v New Yorku. Viz: *Výroční zpráva o činnosti Vojenského zpravodajství za rok 2014*. Vojenské zpravodajství. [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z: <http://vzcr.cz/shared/clanky/20/Vyroční%20zpráva%20%202014.pdf>

⁷⁴ Zpravodajská komunita Spojených států amerických je tvořena celkem 17 zpravodajskými organizacemi. Jednou z nich je i The Office of the Director of National Intelligence (ODNI), neboli Úřad ředitele národního zpravodajství v čele s Ředitelem národního zpravodajství (Director of National Intelligence – DNI). Tato služba vznikla v roce 2004 na základě doporučení komise vyšetřující teroristické útoky z 11. září 2001. Zpráva komise odhalila nedostatky v koordinaci činnosti jednotlivých zpravodajských organizací USA a řadu dalších pochybení, které nepřímo přispěly k této tragédii. ODNI zaujímá v rámci zpravodajské komunity USA nadřazené postavení a mimo jiné zodpovídá právě za řízení, koordinaci a dohled nad ostatními zpravodajskými službami. Viz: MICHÁLEK, Luděk; POKORNÝ, Ladislav; STIERANKA, Josef; MARKO, Michal. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 257.

⁷⁵ Ve Spojeném království je za činnost zpravodajských služeb odpovědný Společný zpravodajský výbor (Joint Intelligence Committee), který je orgánem úřadu vlády. Zajišťuje řízení a kontrolu zpravodajské komunity ve Velké Británii. Viz: MICHÁLEK, Luděk; POKORNÝ, Ladislav; STIERANKA, Josef; MARKO, Michal. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 262.

Bezpečnostní rady státu⁷⁶. Činnost VZČ se řídí Statutem VZČ, který byl přijat usnesením vlády č. 544 ze dne 9. července 2014 a Jednacím řádem VZČ, který schválila Bezpečnostní rada státu svým usnesením č. 205 ze dne 24. července 2001. Pojetí VZČ jakožto stálého orgánu Bezpečnostní rady státu, vyplývá právě ze Statutu VZČ. Statut dále uvádí, že VZČ samostatně nevykonává zpravodajskou činnost. Podrobnější výčet činností VZČ je uveden v čl. 2 Statutu. „*Výbor zabezpečuje koordinaci činnosti zpravodajských služeb a plánování opatření k zajištění zpravodajské činnosti a spolupráci státních orgánů, které získávají, shromažďují a vyhodnocují informace nezbytné pro zajištění bezpečnosti České republiky.*“⁷⁷ Kromě toho výbor zejména zajišťuje podklady a činnosti potřebné pro koordinaci činnosti zpravodajských služeb, včetně mezirezortní koordinace plánovacích a přípravných aktivit v oblasti zpravodajské činnosti, posuzuje záměry plánovacích a přípravných aktivit, posuzuje a projednává požadavky státních orgánů uplatňované v rámci zajišťování zpravodajské činnosti a další. Výbor se dle čl. 3 Statutu skládá ze 7 členů. Předsedou VZČ je předseda vlády a místopředsedou ministr vnitra. Dalšími členy výboru jsou ministr obrany, ministr zahraničních věcí a ředitelé jednotlivých zpravodajských služeb České republiky. Funkci sekretariátu Výboru, která činnost VZČ zajišťuje, vykonává dle čl. 5 Statutu Odbor specializovaných bezpečnostních agend Úřadu vlády České republiky. Sekretariát administrativně, technicky a organizačně zajišťuje činnost Výboru, zajišťuje v rámci činnosti Výboru styk s jednotlivými ministerstvy a zpravodajskými službami, soustřeďuje podklady pro činnost Výboru a plní i další funkce dle čl. 5 Statutu. V rámci VZČ působí dle čl. 7 Statutu i stálý pracovní orgán Výboru, Společná zpravodajská skupina, která byla zřízena Bezpečnostní radou státu. Její působnost, složení a činnost upravuje Statut Společné zpravodajské skupiny (dále jen „Statut SZS“), schvalovaný Bezpečnostní radou státu⁷⁸. Společná zpravodajská skupina je dle čl. 1 odst. 2 Statutu SZS orgánem „*předurčeným pro výměnu zpravodajských informací a zajištění*

⁷⁶ Bezpečnostní rada státu je stálý pracovní orgán vlády. Zřízena je na základě čl. 9 ústavního zákona č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky. Slouží zejména ke koordinaci problematiky bezpečnosti České republiky. Bezpečnostní radu státu tvoří předseda vlády a další členové vlády na základě rozhodnutí vlády (zpravidla se jedná o místopředsedy vlády, ministra vnitra, ministra obrany, ministra zahraničních věcí, ministra zdravotnictví). Dalšími členy BRS bývají dále Guvernér České národní banky, předseda Správy státní hmotných rezerv a vedoucí Úřadu vlády. Bližší informace ke složení a činnosti Bezpečnostní rady státu dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/brs/brs-uvod-3851/>

⁷⁷ Čl. 2 Statutu Výboru pro zpravodajskou činnost.

⁷⁸ Jedná se o usnesení Bezpečnostní rady státu č. 54 ze dne 6. června 2005.

koordinace mezi zpravodajskými službami ČR, Policií ČR, Ministerstvem vnitra a Ministerstvem zahraničních věcí.“ Zajištění efektivní výměny informací a součinnosti mezi těmito subjekty je hlavní činností Společné zpravodajské skupiny.⁷⁹ SZS se dle čl. 3 Statutu SZS skládá z celkem 8 členů. Předsedou tohoto orgánu je vedoucí Pracovní skupiny koordinátora zpravodajských služeb ředitele sekce předsedy vlády Úřadu vlády ČR. Zbýlých sedm členů tvoří delegování zástupci jednotlivých zpravodajských služeb, delegování zástupci Ministerstva vnitra a Ministerstva zahraničních věcí a delegování zástupci Policie ČR (jeden za Úřad služby kriminální policie a vyšetřování, jeden za Útvar pro odhalování organizovaného zločinu).⁸⁰ Statut SZS dále upravuje zejména organizaci činnosti SZS, určuje, který orgán plní funkci sekretariátu SZS a další organizační náležitosti.

⁷⁹ Čl. 2 Statutu Společné zpravodajské skupiny.

⁸⁰ Všechny osoby, účastníci se jednání SZS, musejí podle čl. 3 Statutu SZS disponovat platným osvědčením o bezpečnostní prověrce minimálně pro stupeň utajení „TAJNÉ“. Tato podmínka platí i pro další osoby, které se, dle potřeby a se souhlasem předsedy SZS, mohou účastnit jednání SZS.

4. Oprávnění zpravodajských služeb ČR

Úkolem zpravodajských služeb je především získávání informací v rámci zákonem stanovené působnosti. K naplnění tohoto poslání je potřeba vybavit zpravodajské služby okruhem oprávnění, z nichž některá mohou zasahovat do ústavně zakotvených základních práv a svobod⁸¹. Z toho důvodu je nezbytné, aby tato oprávnění byla „jasně, konkrétně a vyčerpávajícím způsobem upravena zákonem, při současném respektování požadavků proporcionality a subsidiarity.“⁸² V České republice je ústavním východiskem pro úpravu oprávnění zpravodajských služeb čl. 2 odst. 3 Ústavy ČR a čl. 2 odst. 2 LZPS. V ČR lze státní moc uplatňovat jen v případech, v mezích a způsoby, které stanoví zákon, čímž je vyjádřen základní princip právního státu, princip podřízenosti státní moci zákonu.

Zpravodajské služby České republiky jsou koncipované jako státní orgány nedisponující výkonnými pravomocemi, které nemohou vynucovat právo. Okruh pravomocí českých zpravodajských služeb se od roku 1994 postupně vyvíjí a rozšiřuje, přesto se omezuje na oprávnění nezbytná pro získávání informací v rámci zákonem svěřené působnosti. Rozsah oprávnění zpravodajských služeb ČR je možné považovat za „spíše užší, resp. relativně omezený.“⁸³ Pro účely této práce můžeme tato oprávnění rozdělit do skupin podle toho, kterým zpravodajským službám oprávnění náleží na základě jaké právní úpravy:

- společná oprávnění podle zákona o zpravodajských službách:
 - o oprávnění žádat pomoc a informace od orgánů veřejné správy (§ 11 zákona o ZS),
 - o oprávnění používat zvláštní způsoby vykazování údajů (§ 20 zákona o ZS),
- oprávnění podle zákona o BIS, zákona o VZ a oprávnění ÚZSI podle zákona o ZS:
 - o oprávnění používat (v případě ÚZSI jen některé) specifické prostředky získávání informací (§ 6-15 zákona o BIS, § 6-16 zákona o VZ, § 18 zákona o ZS),

⁸¹ Okruh a přesné vymezení jednotlivých oprávnění je v jednotlivých státech různorodé.

⁸² MICHÁLEK, Luděk; POKORNÝ, Ladislav; STIERANKA, Josef; MARKO, Michal. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 65.

⁸³ MICHÁLEK, Luděk; POKORNÝ, Ladislav; STIERANKA, Josef; MARKO, Michal. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 215.

- oprávnění vést evidence obsahující údaje o fyzických a právnických osobách (§ 16 zákona o BIS, § 17-20 zákona o VZ, § 19 zákona o ZS).

4.1 Oprávnění žádat pomoc a informace od orgánů veřejné správy (§ 11 a § 11a zákona o ZS)

Činnost zpravodajských služeb často vyžaduje součinnost jiných orgánů státní správy a dalších institucí včetně institucí soukromoprávních. Pro řádné plnění úkolů zpravodajských služeb je takováto pomoc zásadní a nezbytná. Zákon o zpravodajských službách původně upravoval problematiku poskytování informací zpravodajských službám v rámci § 11 velmi obecně a neurčitě. Zpravodajské služby mohly „*v rámci své působnosti ... žádat od orgánů veřejné správy nezbytnou pomoc a informace uchovávané těmito orgány v souvislosti s plněním úkolů státní správy.*“⁸⁴ Ze zákona tedy explicitně nevyplývala povinnost těchto orgánů potřebnou pomoc a informace skutečně poskytnout. V průběhu let bylo toto ustanovení opakovaně novelizováno, stejně jako později přidána ustanovení § 11a a § 11b⁸⁵, to vše v zájmu odstranění až přílišné obecnosti původní úpravy. Z celé řady novelizací měly největší dopad na činnost zpravodajských služeb dva zákony – zákon č. 254/12 Sb. (vyhlášen 19. 7. 2012 s účinností od 3. 8. 2012) a zákon č. 219/15 Sb. (vyhlášen 10. 9. 2015 s účinností od 25. 9. 2015), který je prozatím i poslední účinnou novelizací zákona o ZS.

Původní znění § 11 odst. 1 zůstalo v zákoně o zpravodajských službách zachováno všem novelizacím navzdory. Jak je zmíněno výše, opravňuje zpravodajské služby požadovat v rámci své působnosti nezbytnou pomoc a informace od orgánů veřejné správy, ale neukládá orgánům veřejné správy povinnost takovouto pomoc či informace skutečně poskytnout. Jedná se o jakési „generální oprávnění“ i vůči jiným orgánům než těm, které mají povinnost informace poskytnout podle následujících ustanovení § 11.

⁸⁴ § 11 zákona 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, ve znění zákona č. 118/1995 Sb. Tato úprava pozbyla účinnosti 31. března 2004.

⁸⁵ Jedná se o novelizace zákony č. 53/2004 Sb., č. 342/2006 Sb., 80/2006 Sb., 250/2008 Sb., 218/2009 Sb., 227/2009 Sb., 357/2011 Sb., 254/2012 Sb., 186/2013 Sb., 170/2013 Sb., 219/2015 Sb. Je tedy evidentní, že § 11 a později § 11a a § 11b jsou zdaleka nejčastěji novelizovanými ustanoveními zákona o zpravodajských službách České republiky.

Přijetím zákona č. 219/2015 Sb. došlo k vytvoření nového znění § 11 odst. 2 zákona o zpravodajských službách. Vůbec poprvé nabyly zpravodajské služby možnost získávat informace získávané jinými orgány při správě daní. Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona 400/0, (který byl později přijat právě jako zákon č. 219/2015 Sb.) k tomuto uvádí následující: „Činnosti, jejichž odhalování je v působnosti zpravodajských služeb, vyžadují ke své realizaci většinou značné finanční krytí. Jde zejména (nikoli výlučně) o činnosti, jejichž důsledky mohou ohrozit významné ekonomické zájmy České republiky, dále informace týkající se organizovaného zločinu, terorismu nebo korupce...“⁸⁶ Vláda, jakožto návrhovač tohoto zákona, v důvodové zprávě dále uvádí, že „možnost zpravodajských služeb získávat informace o těchto činnostech je omezena tím, že jim chybí oprávnění získávat informace od Finanční správy České republiky ...“⁸⁷ Vzhledem k zákonem stanovené mlčenlivosti nemohou ani orgány finanční správy při kontrole subjektu požádat zpravodajskou službu o poskytnutí informací. Cílem nové úpravy bylo tento stav změnit a zákon tedy opravňuje zpravodajské služby požadovat od Generálního finančního ředitelství informace získané při správě daní. Poskytnutí takovýchto informací není považováno za porušení mlčenlivosti stanovené daňovým řádem. Na druhou stranu má Generální finanční ředitelství právo žádosti o takovéto informace nevyhovět, pokud by mohlo dojít k narušení řádného výkonu správy daní. Někteří komentátoři argumentují, že „tento vágní důvod vytváří významnou bariéru“⁸⁸ pro součinnost zpravodajských služeb a Generálního finančního ředitelství. Celý potenciální problém navíc umocňuje „neexistence kontrolního mechanismu, který by prověřoval oprávněnost důvodů neposkytnutí požadovaných informací zpravodajským službám.“⁸⁹

Paragraf § 11 odst. 3 zákona o ZS obsahuje výčet registrů, evidencí a informačních systémů, vedených dle zvláštních předpisů, ze kterých poskytují správní úřady, povolané k jejich vedení, informace zpravodajským službám, a to způsobem

⁸⁶ Důvodová zpráva (volební období 2013-2017) – 400/0 Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, obecná část. In: *Codexis* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 1.3.2016].

⁸⁷ Důvodová zpráva (volební období 2013-2017) – 400/0 Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, obecná část. In: *Codexis* [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 1.3.2016].

⁸⁸ KOLOMAZNÍK, Tomáš. Co přináší novela Zákona o zpravodajských službách? Blog.iDNES.cz [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z: <http://tomaskolomaznik.blog.idnes.cz/c/475925/co-prinasi-novela-zakona-o-zpravodajskych-sluzbach.html>

⁸⁹ Tamtéž.

umožňujícím nepřetržitý, a je-li to možné, i dálkový přístup. Jedná se např. o údaje vedené v tzv. základních registrech⁹⁰, v registru rodných čísel, v agendových informačních systémech občanských průkazů a cestovních dokladů, v registru silničních vozidel, v centrálním registru řidičů, v centrálním registru zbraní atd.⁹¹ Kromě registrů, evidencí a informačních systémů mají zpravodajské služby oprávnění získávat na základě žádosti informace také z Rejstříku trestů a to na základě § 11 odst. 4 zákona o ZS. Zpravodajské služby mohou v listinné či elektronické podobě, a to i prostřednictvím dálkového přístupu, získávat zejména opisy nebo výpisy z evidence Rejstříku trestů, ale také informace o vydání opisu nebo výpisu z evidence Rejstříku trestů a další. Do budoucna bude také možné takto získávat informace z evidence přestupků.⁹² Veškeré tyto údaje mohou zpravodajské služby dle § 11 odst. 5 zákona o ZS požadovat v rozsahu nezbytném pro plnění konkrétních úkolů v rámci své působnosti a také při provádění opatření k tzv. evidenční ochraně údajů, kterou upravuje § 11 odst. 7 zákona o ZS.

Pojem „evidenční ochrana údajů“ byl do zákona o zpravodajských službách zaveden poprvé novelou provedenou zákonem č. 357/2011 Sb., který ale nedefinoval, v čem tato ochrana vůbec spočívá, ani které údaje je možné takto chránit. K tomu došlo teprve zákonem č. 219/2015 Sb., který okruh evidenčně chráněných údajů a rozsah ochrany upravil v § 11 odst. 7 zákona o ZS. Zpravodajským službám umožňuje kontrolovat a vyhodnocovat záznamy o poskytování a využití údajů z výše uvedených zdrojů, které se týkají příslušníků a zaměstnanců zpravodajských služeb, osob jednajících ve prospěch zpravodajských služeb a osob, které jsou předmětem zájmu zpravodajských služeb, stejně tak i osob blízkých těmto osobám. Za evidenčně chráněné údaje zákon považuje rovněž údaje o prostředcích nebo dokladech, které zpravodajské

⁹⁰ Podle § 3 zákona č. 111/2009 Sb., o základních registrech se mezi tzv. základní registry řadí základní registr obyvatel; základní registr právnických osob, podnikajících fyzických osob a orgánů veřejné moci; základní registr územní identifikace, adres a nemovitostí; základní registr agend orgánů veřejné moci a některých práv a povinností.

⁹¹ Celkem disponují zpravodajské služby přístupem do 18 různých registrů, evidencí a informačních systémů, které jsou upraveny řadou zvláštních zákonů (příkladem se jedná o zákon č. 111/2009 Sb., o základních registrech, zákon č. 328/1999 Sb., o občanských průkazech, zákon č. 329/1999 Sb., o cestovních dokladech, zákon č. 56/2001 Sb., o podmínkách provozu vozidel na pozemní komunikaci, zákon č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu atd.).

⁹² Se vznikem evidence přestupků počítá zákon č. 204/2015 Sb., kterým se mění zejména zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 269/1994 Sb., o Rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů, který nabývá účinnosti dne 1. 10. 2016. Evidenci přestupků povede podle této úpravy právě Rejstřík trestů.

služby využívají k utajení či zastření skutečné totožnosti osob, příslušnosti ke zpravodajským službám a také údaje vztahující se ke služebním vozidlům. Toto ustanovení má za cíl chránit příslušníky zpravodajských služeb a jejich činnost před potenciálním ohrožením ze strany jiných osob a přispět tak k včasnému odhalení bezpečnostních hrozeb.⁹³

Přijetím zákona č. 254/2012 Sb.⁹⁴ došlo k znovuvytvoření⁹⁵ § 11a v zákoně o zpravodajských službách. Následně byl § 11a novelizován zákonem č. 219/2015 Sb. a s účinností od 25. září 2015 zní takto: „*Pro plnění konkrétního úkolu ve své působnosti jsou zpravodajské služby oprávněny písemně žádat od bank včetně zahraničních bank a od spořitelních a úvěrních družstev poskytnutí zprávy o záležitostech týkajících se klienta, které jsou předmětem bankovního tajemství, nebo poskytování takovýchto zpráv v budoucím období, a to za předpokladu, že by získání požadovaných údajů jiným způsobem bylo neúčinné nebo podstatně ztížené nebo v daném případě nemožné.*“⁹⁶ Ve znění dle zákona č. 254/2012 Sb. se toto oprávnění vztahovalo pouze na úkoly zpravodajských služeb v oblasti potlačování financování terorismu. Nově je možné žádat tyto informace při plnění konkrétního úkolu v libovolné oblasti v rámci působnosti jednotlivých služeb (tedy např. v rámci ochrany ekonomických zájmů státu, při odhalování korupce, organizovaného zločinu a samozřejmě terorismu apod.), není-li možné takovou informaci získat jinak. Důvodová zpráva zdůvodňuje toto ustanovení nedostatečností právní úpravy problematiky financování terorismu a organizovaného zločinu v rámci trestního řádu. Dle ustanovení trestního řádu je možné získat údaje, které jsou předmětem bankovního tajemství, jestliže „*je toho třeba k řádnému objasnění okolností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin.*“⁹⁷ Takováto činnost má však povahu následnou – nastupuje až

⁹³ S pojmem „evidenční ochrana údajů“ pracuje kromě zákona o zpravodajských službách také zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti a také zákon č. 17/2012 Sb., o Celní správě České republiky. Podobnou ochranu provádí také Ministerstvo vnitra vůči Policii České republiky (dle zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky) a vůči Vojenské policii (dle zákona č. 300/2013 Sb., o Vojenské policii), byť tyto zákony obsahují pojem mírně odlišný.

⁹⁴ Tímto zákonem došlo také k zásadní novelizaci zákona č. 21/1992 Sb., o bankách ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 87/1995 Sb., o spořitelních a úvěrových družstvech, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁵ § 11a v zákoně o zpravodajských službách existoval již dříve a upravoval velmi podrobně podmínky poskytování a výčet jednotlivých údajů poskytovaných z informačního systému evidence obyvatel vedeného Ministerstvem vnitra. K jeho zrušení došlo v roce 2012 v souvislosti s přijetím zákona č. 111/2009 Sb., o základních registrech.

⁹⁶ § 11a odst. 1 zákona o zpravodajských službách České republiky.

⁹⁷ § 8 odst. 2 trestního řádu.

po vzniku podezření. Činnost zpravodajských služeb má oproti tomu preventivní charakter – snaží se předcházet negativním dopadům na bezpečnostní, obranné či ekonomické zájmy České republiky prostřednictvím včasného podání informací oprávněných adresátů, jejichž úkolem je přijmout adekvátní opatření zajišťující ochranu těchto zájmů.

Zasahování do bankovního tajemství je ovšem závažným zásahem do subjektivních práv a dle zákona vyžaduje předchozí povolení soudce. Tím je pro tyto případy předseda senátu Vrchního soudu v Praze (upraveno v § 11a odst. 2). Následující ustanovení § 11a upravují detaily týkající se žádosti samotné a způsobu rozhodování o žádosti. Soudce o žádosti, která musí být odůvodněná, rozhoduje bezodkladně. Jestliže žádosti vyhoví, bance soud předkládá pouze samotnou žádost (s náležitým označením klienta banky, ovšem bez odůvodnění) a výpis o rozhodnutí soudce. Jestliže se žádost týká poskytování zpráv i v budoucím období, může jí soudce vyhovět pouze na dobu nezbytně nutnou, nejdéle však po dobu tří měsíců. Tuto dobu lze na základě nové žádosti opakovaně prodlužovat (opět nanejvýš o tři měsíce). V průběhu soudcem určené doby má zpravodajská služba povinnost soudce průběžně informovat, zda důvody pro poskytování zpráv trvají. Proti rozhodnutí soudce zákon nepřipouští použití opravného prostředku.

Zpravodajské služby rovněž disponují oprávněními týkajícími se veřejných telefonních služeb. Toto oprávnění vychází z ustanovení § 11b zákona o zpravodajských službách a bylo uzákoněno v rámci novelizace zákonem č. 219/2015 Sb. Na základě právní úpravy používání zpravodajské techniky podle zákona o Bezpečnostní informační službě a zákona o Vojenském zpravodajství, disponují tyto služby oprávněním pořizovat odposlechy a záznamy telekomunikačního provozu. V praxi touto činností získávají zpravodajské služby informace o obsahu hovoru a číslo telefonní stanice, ze které byl hovor veden. Na druhou stranu takto mohou jen velmi obtížně určit, komu daná telefonní stanice patří a kdo hovor vedl. K zefektivnění využívání těchto oprávnění má přispět právě novelizace zákona o ZS, provedená zákonem č. 219/2015 Sb. Nově mohou zpravodajské služby při plnění úkolů v rámci své působnosti požadovat od právnických či fyzických osob, poskytujících veřejně dostupnou telefonní službu, informace z databází, které se týkají všech účastníků těchto

veřejně dostupných telefonních služeb.⁹⁸ Zpravodajské služby tak mohou jednodušeji získat informaci o vlastníku telefonní stanice (např. na základě uzavřené smlouvy mezi poskytovatelem a uživatelem) a v určitém případě mohou tyto informace přispět ke ztotožnění uživatele telefonní služby.

4.2 Zvláštní způsoby vykazování (§ 20 zákona o ZS)

Posledním oprávněním zpravodajských služeb ČR podle zákona o zpravodajských službách je oprávnění využívat zvláštní způsoby vykazování údajů. *„Jestliže je to nutné k utajení jejich činnosti, mohou zpravodajské služby a jejich příslušníci používat zvláštní způsoby vykazování údajů při hospodaření s prostředky státního rozpočtu včetně devizového hospodaření, přiznávání daně z příjmů, vykazování údajů pro účely státní sociální podpory, vykazování pojistného všeobecného zdravotního pojištění a pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Tento zvláštní způsob vykazování údajů stanoví vláda.“*⁹⁹

Vzhledem k charakteru činnosti zpravodajských služeb může např. Ministerstvo financí umožnit zpravodajským službám zvláštní postupy při finančním hospodaření.¹⁰⁰ V odlišném režimu probíhá také platební režim výdajů zpravodajských služeb, pokud se o tom zpravodajské služby a Ministerstvo financí dohodnou.¹⁰¹

V oblasti sociálního zabezpečení může Ministerstvo práce a sociálních věcí upravit pro zpravodajské služby a jejich příslušníky zvláštní postupy pro provádění sociálního zabezpečení.¹⁰² Zákonné výjimky existují také v oblasti poskytování informací v rámci nemocenského pojištění.¹⁰³

4.3 Specifické prostředky získávání informací

Jako specifické prostředky získávání informací označujeme prostředky, kterými získávají zpravodajské služby informace z tzv. zpravodajských zdrojů. Zákon o BIS

⁹⁸ Takovouto databázi mají provozovatelé veřejně dostupných telefonních služeb povinnost vést na základě ustanovení § 61 odst. 4 zákona č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích.

⁹⁹ § 20 zákona o zpravodajských službách ČR.

¹⁰⁰ § 2 odst. 5 zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla).

¹⁰¹ § 33 odst. 10 zákona č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla).

¹⁰² § 127a zákona ČNR č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení.

¹⁰³ § 114 odst. 3 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění.

v § 6 a zákon o VZ rovněž v § 6 dělí specifické prostředky získávání informací na zpravodajské prostředky a využívání služeb osob jednajících ve prospěch BIS/VZ. Zpravodajské prostředky se podle § 7 odst. 1 zákona o BIS dělí na:

- a) *zpravodajskou techniku,*
- b) *krycí prostředky a krycí doklady¹⁰⁴,*
- c) *sledování.*

Paragraf 7 odst. 2 tohoto zákona ukládá BIS povinnost zabezpečit ochranu těchto prostředků „*před vyrazením, zneužitím, poškozením, zničením, ztrátou a odcizením*“. Prakticky totožnou úpravu zpravodajských prostředků obsahuje i zákon o VZ v § 7 s tím rozdílem, že namísto pojmu „sledování“ pracuje zákon o VZ s pojmem „sledování osob a věcí“.

Používání některých z těchto prostředků Úřadem pro zahraniční styky a informace upravuje zákon o ZS, který ale nepracuje s pojmem specifické prostředky získávání informací. Ustanovení § 18 odst. 1 zákona o ZS umožňuje ÚZSI pro ochranu činností, které koná na území České republiky, a je-li to nezbytné pro plnění úkolů v působnosti ÚZSI, používat resp. využívat:

- sledování osob a věcí,
- krycí doklady,
- nástrahovou a zabezpečovací techniku,
- využívat osob jednajících ve prospěch.

Jedná se tedy o prostředky, kterými není zasahováno do ústavně zaručených práv a ÚZSI proto při jejich používání není vázáno předchozím rozhodnutím soudu o jejich povolení či zamítnutí. Bližší úpravu těchto prostředků by měl upravovat připravovaný zákon o ÚZSI, který je zmíněn výše.

4.3.1 Zpravodajská technika

Zpravodajská technika je prostředkem zpravodajských služeb, jehož použití významnou měrou zasahuje do ústavně zaručených základních práv a svobod¹⁰⁵. Z toho důvodu je úprava použití zpravodajské techniky velmi podrobná a detailní.¹⁰⁶

¹⁰⁴ Zákon o BIS uvádí „krycí prostředky a krycí doklady“ jako jedinou kategorii (následně je upravuje v § 13). Zákon o VZ uvádí zvlášť „krycí doklady“ (úprava v § 13) a „krycí prostředky“ (úprava v § 14).

Zpravodajskou technikou se podle § 8 zákona o BIS rozumějí „*technické prostředky a zařízení, zejména elektronické, fototechnické, chemické, fyzikálně-chemické, radiotechnické, optické, mechanické anebo jejich soubory, používané utajovaným způsobem, pokud je při něm zasahováno do základních práv a svobod občanů při:*

- a) *vyhledávání, otevírání, zkoumání nebo vyhodnocování dopravovaných zásilek,*
- b) *odposlouchávání, popřípadě zaznamenávání telekomunikačního, radiokomunikačního a jiného obdobného provozu, popřípadě zjišťování údajů o tomto provozu,*
- c) *pořizování obrazových, zvukových nebo jiných záznamů,*
- d) *vyhledávání použití technických prostředků, které by mohly znemožnit nebo znesnadnit plnění úkolů v rámci Bezpečnostní informační služby/Vojenského zpravodajství,*
- e) *identifikaci osob nebo předmětů, popřípadě při zjišťování jejich pohybu za použití zabezpečovací a nástrahové techniky.“*

Zákon o BIS (a zákon o VZ obdobně) vymezuje použití zpravodajské techniky i negativně. „*Použitím zpravodajské techniky, pokud jím není zasahováno do základních práv a svobod občanů, není:*

- a) *zachycování, poslech, monitorování a vyhodnocování informací, které jsou šířeny způsobem, jenž k nim umožňuje přístup předem neurčeného okruhu osob,*
- b) *pořizování obrazových nebo zvukových záznamů,*
- c) *používání zabezpečovací a nástrahové techniky,*
- d) *monitorování telekomunikačního, radiokomunikačního nebo jiného obdobného provozu bez odposlechu jeho obsahu, popřípadě zjišťování údajů o tomto provozu.“*

¹⁰⁵ Jedná se zejména o práva a svobody podle čl. 7 odst. 1 (nedotknutelnost osoby a jejího soukromí), čl. 10 odst. 2 (právo na ochranu před neoprávněných zasahováním do soukromého a života), čl. 12 (nedotknutelnost obydlí), čl. 13 (listovní tajemství a tajemství jiných písemností a záznamů a tajemství zpráv podávaných telefonem, telegrafem nebo jiným obdobným zařízením).

¹⁰⁶ MICHÁLEK, Luděk; POKORNÝ, Ladislav; STIERANKA, Josef; MARKO, Michal. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 220.

K poslednímu bodu zaujal Ústavní soud ČR odlišné stanovisko. Podle nálezu ÚS II. 502/2000 jsou i tzv. provozní údaje citlivou informací a jejich získávání se má řídit stejnými podmínkami jako použití zpravodajské techniky (potřeba předchozího svolení soudem atd.).

V rámci používání zpravodajské techniky mají BIS i VZ *oprávnění v rozsahu potřebném pro plnění konkrétního úkolu požadovat od právnické nebo fyzické osoby zajišťující veřejnou komunikační síť anebo poskytující veřejně dostupnou službu elektronických komunikací:*

- a) *zřízení, popřípadě zabezpečení rozhraní pro připojení koncového telekomunikačního zařízení pro odposlech nebo záznam zpráv v určených bodech jejich sítě, a*
- b) *poskytnutí provozních nebo lokalizačních údajů způsobem, ve formě a v rozsahu stanoveném zvláštním právním předpisem.*¹⁰⁷

BIS a VZ jsou také oprávněny žádat technické zabezpečení použití zpravodajské techniky pro vlastní potřebu i od jiných k této činnosti oprávněných subjektů.¹⁰⁸

Jak bylo řečeno výše, použití zpravodajské techniky významnou měrou zasahuje do ústavně zaručených práv. Z toho důvodu se používání zpravodajské techniky řídí relativně přísnými podmínkami a zásadami. Zejména se jedná o:

- nezbytné předchozí povolení soudem,
- aplikaci zásady subsidiarity,
- aplikaci zásady proporcionality,
- časovou omezenost používání zpravodajské techniky,
- vnější kontrolu používání zpravodajské techniky.

Zpravodajskou techniku lze použít jen po předchozím písemném povolení předsedy senátu vrchního soudu podle sídla BIS resp. Ministerstva obrany (příslušným je tedy Vrchní soud v Praze).¹⁰⁹ Povolení může soudce vydat na základě písemné žádosti, ve které musí být uveden zejména:¹¹⁰

¹⁰⁷ § 8a zákona o BIS a § 9 odst. 5 zákona o VZ.

¹⁰⁸ § 9 odst. 4 zákona o BIS a §9 zákona o VZ. Příkladem takového orgánu je např. Útvar zvláštních činností SKPV Policie ČR.

¹⁰⁹ § 9 odst. 1 zákona o BIS a § 9 odst. 1 zákona o VZ.

¹¹⁰ § 10 odst. 1 zákona o BIS a § 10 odst. 1 zákona o VZ.

- druh zpravodajské techniky, která má být použita, dobu trvání jejího použití, základní identifikační údaje o osobě, vůči které má být zpravodajská technika použita (pokud jsou známy), číslo telefonní nebo jiné obdobné stanice, pokud z ní má být prováděn odposlech, popřípadě záznam, a je-li známo, i místo použití zpravodajské techniky,
- důvody pro použití zpravodajské techniky včetně odůvodnění,
- informaci o jakékoliv předchozí žádosti o použití zpravodajské techniky vůči osobě.

O žádosti rozhoduje soudce bezodkladně. Proti rozhodnutí o povolení či zamítnutí žádosti o povolení k použití zpravodajské techniky není přípustný opravný prostředek.

Požadavek na aplikaci zásady subsidiarity je obsažen v § 9 odst. 1 (zákona o BIS i zákona o VZ): „BIS/VZ může zpravodajskou techniku použít jen po předchozím písemném povolení ... za předpokladu, že by odhalování nebo dokumentování činností, pro něž má být použita, bylo jiným způsobem neúčinné nebo podstatně ztížené anebo v daném případě nemožné.“ Zpravodajská technika tedy plní roli prostředku „ultima ratio“ a její použití je možné pouze v případě, že nepostačuje použití prostředku, který do ústavně zaručených práv zasahuje v menší míře.

Zásada proporcionality vyplývá již ze samotného vymezení působnosti jednotlivých zpravodajských služeb v § 5 zákona o ZS – zpravodajské služby jsou oprávněny používat zpravodajskou techniku v rámci své působnosti. Použití zpravodajské techniky dále nesmí překročit rozsah povolení soudce a nesmí zasahovat do práv a svobod občanů nad nezbytně nutnou míru.¹¹¹ V případech kdy dochází ke konfliktu veřejného zájmu a ústavně garantovaných práv (např. právě při používání zpravodajské techniky) je standardním nástrojem pro posuzování tohoto konfliktu tzv. test proporcionality.¹¹² V rámci tohoto testu se posuzují tři kritéria přípustnosti zásahu:

- princip vhodnosti (řeší otázku, zda je daný prostředek schopen dosáhnout požadovaného cíle),

¹¹¹ § 9 odst. 2 zákona o BIS a § 9 zákona o VZ.

¹¹² Viz. náleží Ústavního soudu České republiky Pl. ÚS 8/06.

- princip potřebnosti (řeší otázku, zda nelze v daném případě užít mírnějšího prostředku – tento krok sám o sobě naplňuje princip subsidiarity),
- princip přiměřenosti (řeší otázku, zda v daném případě negativa spojená se zásahem do ústavních práv nepřevyšují pozitiva spojená s prosazením veřejného zájmu).

Použití zpravodajské techniky je vždy časově omezené. Soudce může její použití povolit na dobu nezbytně nutnou, nejvýše však na dobu tří měsíců.¹¹³ V případě Vojenského zpravodajství může soudce tuto dobu na základě nové žádosti prodloužit, nejvýše však o tři měsíce.¹¹⁴ O ukončení používání zpravodajské techniky BIS i VZ bezodkladně písemně informuje soudce.¹¹⁵

Vnější kontrola použití zpravodajské techniky spočívá jak v soudní, tak v parlamentní kontrole. Soudní kontrola probíhá (kromě fáze rozhodování o povolení zpravodajské techniky) také průběžně a následně. Podle § 11 zákona o BIS (a totožného ustanovení zákona o VZ) je soudce oprávněn požadovat od BIS/VZ informace k posouzení, zda trvají důvody pro používání zpravodajské techniky. Jestliže soudce zjistí, že důvody používání pominuly, odejme povolení k jejímu užívání. Parlamentní kontrola je reprezentována zvláštním orgánem Poslanecké sněmovny¹¹⁶, kterému jsou ředitelé BIS a VZ mj. povinni předkládat zprávu o používání zpravodajských prostředků ve věcech, ve kterých již služby skončily činnost.

4.3.2 Krycí prostředky a krycí doklady

Pojem, účel, způsob vydávání a další okolnosti využívání krycích prostředků a krycích dokladů upravuje § 13 zákona o BIS, § 13 a 14 zákona o VZ a § 18 odst. 2 zákona o ZS v případě ÚZSI.

Krycí doklady mají zpravidla povahu listiny či jiného dokumentu (v případě ÚZSI předmětu), které slouží k utajení skutečné totožnosti příslušníka BIS/ÚZSI/VZ, jeho příslušnosti k BIS/VZ nebo k utajení skutečných zájmů nebo objektů BIS/VZ. Krycím dokladem nesmí být průkaz prezidenta republiky, poslance nebo senátora Parlamentu, člena vlády, guvernéra České národní banky, člena Nejvyššího kontrolního

¹¹³ § 10 odst. 4 zákona o BIS.

¹¹⁴ § 10 odst. 2 zákona o VZ.

¹¹⁵ § 12 zákona o BIS a § 12 zákona o VZ.

¹¹⁶ V současné době je tímto orgánem devítičlenná „Stálá komise pro kontrolu použití odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, použití sledování osob a věcí a rušení provozu elektronických komunikací.“

úřadu, služební průkaz státního zástupce nebo soudce, diplomatický pas anebo doklady žijících osob.¹¹⁷ Tento negativní výčet sleduje požadavek nevměšování činnosti zpravodajských služeb do činnosti moci zákonodárné, výkonné a soudní. Zpravodajské služby vzhledem k ochraně osobnosti a jejich práv nevyužívají dokladů žijících (ani zemřelých) osob. Používané krycí doklady jsou vždy smyšlené. Krycím prostředkem jsou zejména věci odlišné od krycích dokladů, prostory nebo činnosti sloužící k zastírání skutečné totožnosti osoby nebo činnosti zpravodajských služeb.

Bezpečnostní informační služba je oprávněna vydávat krycí doklady a vydávat a zřizovat krycí prostředky nebo k jejich zřízení dávat podnět na základě rozhodnutí ředitele.¹¹⁸ Vojenské zpravodajství si krycí doklady opatřuje na základě rozhodnutí ředitele VZ, avšak samotné vydávání zabezpečuje Ministerstvo obrany, Ministerstvo vnitra nebo BIS.¹¹⁹ Úřadu pro zahraniční styky a informace vydává krycí doklady Ministerstvo vnitra. Bezpečnostní informační služba a Vojenské zpravodajství vedou evidence krycích dokladů a krycích prostředků. Je-li to vzhledem k povaze krycího doklady nutné, jsou BIS i VZ oprávněny v nezbytné míře zajistit v informačních systémech vložení, změnu nebo vyjmutí (vymazání) údajů souvisejících s krycím dokladem, popř. také blokování těchto údajů. Orgán veřejné správy, který příslušný informační systém vede, je povinen poskytnout potřebnou součinnost k provedení těchto úkonů.¹²⁰

4.3.3 Sledování (osob a věcí)

Pojem „sledování“ zákon o BIS ani zákon o ZS výslovně nedefinuje. Ustanovení § 14 zákona o BIS pouze uvádí, že o „*použití sledování a o jeho dokumentaci rozhoduje ředitel nebo jím určený vedoucí organizačního útvaru.*“

Zákon o VZ v § 15 odst. 1 definuje sledování osob a věcí jako „*získávání poznatků o osobách a věcech prováděné utajovaným způsobem technickými nebo jinými prostředky.*“ O použití tohoto prostředku rozhoduje ministr obrany na žádost ředitele VZ. Zákon o VZ a zákon o ZS dává Vojenskému zpravodajství a Úřadu pro zahraniční

¹¹⁷ Taxativní výčet nedovolených prostředků je uveden v § 13 odst. 2 zákona o BIS. Totožný výčet je obsažen v § 18 odst. 2 zákona o ZS (pro účely ÚZSI). Obdobnou úpravu nalezneme v § 13 odst. 2 zákona o VZ. Zákon o VZ navíc uvádí ještě průkaz soudce Ústavního soudu (v ostatních zákonech není výslovně uveden, ale lze dovodit). VZ může jako krycí doklad využívat diplomatický pas.

¹¹⁸ § 13 odst. 4 zákona o BIS.

¹¹⁹ § 13 odst. 3, § 13 odst. 4 a § 14 odst. 2 zákona o VZ.

¹²⁰ § 13 odst. 3 zákona o BIS resp. § 13 odst. 5 zákona o VZ.

styky a informace oprávnění žádat technické zabezpečení použití sledování osob a věcí i od jiných, k této činnosti oprávněných orgánů, přičemž musí doložit, že takovéto sledování osob a věcí bylo povoleno podle zvláštní právní úpravy.

Pojem sledování (osob a věcí) podle zákonů o BIS a VZ není možné zaměňovat s operativně pátracím prostředkem sledování osob a věcí podle trestního řádu, které umožňuje i zasahování do ústavně zaručených práv (jako je nedotknutelnost obydlí či listovní tajemství).¹²¹ Pokud by sledování (osob a věcí) podle „zpravodajských zákonů“ zasahovalo do těchto práv, jednalo by se o použití zpravodajské techniky, k jejímuž užití je zákonem vyžadováno předchozí povolení předsedou senátu Vrchního soudu. V praxi se tak spíše než o sledování jedná o jakési „vizuální pozorování na místech veřejně přístupných.“¹²²

4.3.4 Využívání (služeb) osob jednajících ve prospěch

Bezpečnostní informační služba (podle § 15 odst. 1 zákona o BIS), Vojenské zpravodajství (podle § 16 odst. 1 zákona o VZ) i Úřad pro zahraniční styky a informace (podle § 18 odst. 1 zákona o ZS) jsou oprávněny při plnění svých úkolů využívat osob jednajících v jejich prospěch. Osobou jednající ve prospěch těchto služeb se rozumí:

- fyzická osoba starší 18 let (jediná podmínka pro ÚZSI podle zákona o ZS),
- která dobrovolně a utajovaným způsobem poskytuje služby BIS při plnění jejich úkolů (podle zákona o BIS) resp. poskytující dobrovolně informace nebo služby takovým způsobem, aby nebyla vyzrazena její spolupráce s VZ (podle zákon o VZ).

Bezpečnostní informační služba i Vojenské zpravodajství jsou povinny „ochraňovat osobu jednající ve prospěch ... před vyzrazením a způsobením újmy na cti, životě, zdraví nebo majetku, která by jí mohla vzniknout pro poskytování těchto služeb nebo v souvislosti s ním.“¹²³

4.4 Vedení evidencí o fyzických a právnických osobách

¹²¹ Viz. § 158d zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád.

¹²² MICHÁLEK, Luděk; POKORNÝ, Ladislav; STIERANKA, Josef; MARKO, Michal. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 231.

¹²³ § 15 odst. 3 zákona o BIS a obdobně § 16 odst. 3 zákona o VZ.

Dispozice s údaji o fyzických a právnických osob je pro činnost zpravodajských služeb v rámci zákonné působnosti nezbytná. Vedení evidencí údajů o fyzických a právnických osobách se však dotýká některých základních práv a svobod garantovaných Listinou základních práv a svobod¹²⁴ a je proto nezbytné, aby právní úprava činnosti zpravodajských služeb upravovala oprávnění jednotlivých zpravodajských služeb vést takové evidence. Kromě LZSP upravuje problematiku ochrany osobních údajů také zákon č. 101/2000 Sb., který se vztahuje na veškeré zpracovávání osobních údajů (i ze strany státních orgánů). Zpravodajským službám zákon stanovil řadu výjimek z povinností, které mají jiní zpracovatelé osobních údajů.¹²⁵

Bezpečnostní informační služba je podle § 16 zákona o BIS oprávněna „*ukládat, uchovávat a využívat údaje o fyzických a právnických osobách, jestliže je to nutné k plnění úkolů v její působnosti.*“ Dále je také povinna zabezpečit ochranu údajů v evidencích před vyobrazením, zneužitím, poškozením, ztrátou a odcizením. Skutečnost o vedení evidencí o fyzických a právnických osobách ani její obsah těmto osobám služba nesděluje. Totožně upravuje v § 19 zákon o ZS toto oprávnění Úřadu pro zahraniční styky a informace.

Vedení evidencí Vojenským zpravodajstvím je oproti předchozím dvěma službám mírně odlišné. Podle § 17 zákona o VZ je Vojenské zpravodajství oprávněno „*ukládat, uchovávat a využívat údaje o fyzických a právnických osobách ve svých evidencích*“, jestliže:

- existují podezření ze záměrů nebo činností, o kterých zabezpečuje informace ve své působnosti,
- je to potřebné ke zjištění a zhodnocení záměrů nebo činností, o kterých zabezpečuje informace ve své působnosti,
- je to nutné k plnění dalších úkolů (podle zvláštního právního předpisu nebo mezinárodní smlouvy).

¹²⁴ Např. čl. 7 (nedotknutelnost osoby a jejího soukromí) a čl. 10 odst. 3 (ochrana před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě).

¹²⁵ Např. § 3 odst. 6 písm. a), § 11a § 12 zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů.

VZ je povinno zabezpečit ochranu údajů v evidencích před vyzrazením, zneužitím, poškozením, ztrátou a odcizením a skutečnost o vedení evidencí o fyzických a právnických osobách ani její obsah těmto osobám služba nesděljuje.

BIS a VZ jsou také oprávněny zřizovat bezpečnostní archiv k trvalému zachování informací a specializované archivy.¹²⁶

¹²⁶ § 51-54 zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

5. Postavení příslušníků zpravodajských služeb ČR

5.1 Postavení příslušníků BIS a ÚZSI

Postavení příslušníků BIS a ÚZSI upravuje zejména zákon o BIS a zákon o ZS. Zákon o BIS v § 2 odst. 1 stanovuje, že *„úkoly Bezpečnostní informační služby plní příslušníci Bezpečnostní služby (dále jen „příslušníci“).“* Příslušníci jsou podle § 2 odst. 2 tohoto zákona *„povinni při plnění úkolů dbát cti, vážnosti a důstojnosti osob i své vlastní, jakož i toho, aby osobám v souvislosti s jejich činností nevznikla škoda nebo jiná nepřiměřená újma.“* Příslušnost k BIS prokazují její příslušníci podle § 4 zákona o BIS služebním průkazem s evidenčním číslem a ústním prohlášením: *„Bezpečnostní informační služba“*. Vzor služebního průkazu byl stanoven nařízením vlády č. 359/2002 Sb.¹²⁷ Podle § 5 zákona o BIS jsou příslušníci BIS *„oprávněni držet a nosit služební střelnou zbraň a použít ji v případech nutné obrany nebo krajní nouze“*¹²⁸.

Postavení příslušníků ÚZSI je upraveno v jediném ustanovení zákona o ZS. Příslušník Úřadu pro zahraniční styky a informace *„prokazuje svoji příslušnost ... služebním průkazem s evidenčním číslem a ústním prohlášením Úřad pro zahraniční styky a informace.“*¹²⁹ Vzor služebního průkazu příslušníka ÚZSI stanovila vláda nařízením 384/2004 Sb.¹³⁰ Při ochraně činností, které ÚZSI koná na území České republiky, jsou příslušníci služby oprávněni držet a nosit služební střelnou zbraň. Použití ji mohou (stejně jako příslušníci BIS) pouze v případech nutné obrany nebo krajní nouze. Oprávnění příslušníků BIS a ÚZSI týkající se držení střelné zbraně vyplývá přímo ze zákona o ZS a zákona o BIS. Příslušník služby tedy nemusí být držitelem zbrojního průkazu podle zákona o zbraních a střelivu¹³¹.

5.1.1 Služební poměr příslušníků BIS a ÚZSI

Služební poměr příslušníků BIS původně upravovala čtvrtá část zákona č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě. Od 1. ledna 2007 se služební

¹²⁷ Nařízení vlády ze dne 10. prosince 2002 č. 359/2002 Sb., kterým se stanoví vzor služebního průkazu příslušníka Bezpečnostní informační služby.

¹²⁸ Krajní nouze a nutná obrana jsou případy tzv. okolností vylučujících protiprávnost podle ustanovení § 28 a 29 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹²⁹ § 17 odst. 1 zákona o zpravodajských službách České republiky.

¹³⁰ Nařízení vlády ze dne 2. června 2004 č. 384/2004 Sb., kterým se stanoví vzor služebního průkazu příslušníka Úřadu pro zahraniční styky a informace.

¹³¹ Zákon č. 119/2002 Sb., o střelných zbraních a střelivu (zákon o zbraních).

poměry příslušníků BIS, ÚZSI a dalších bezpečnostních sborů¹³² řídí zákonem č. 361/2003 Sb. o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů (dále jen „zákon o služebním poměru“). Příslušníci BIS a ÚZSI (a dalších bezpečnostních sborů) jsou podle tohoto zákona ve služebním poměru k České republice. Do služebního poměru příslušníka BIS a ÚZSI může být podle § 13 zákona o služebním poměru přijat pouze plně svéprávný, bezúhonný¹³³ státní občan České republiky starší 18 let, který o to písemně požádá. Žadatel kromě toho musí splňovat další zákonem stanovené podmínky. Musí být zejména zdravotně, osobnostně a fyzicky způsobilý¹³⁴ k výkonu služby, musí splňovat stupeň vzdělání stanovený dané služební místo a musí být oprávněn seznamovat se s utajovanými informacemi podle zvláštního právního předpisu¹³⁵. Uchazeč nesmí být členem politické strany nebo hnutí ani odborové organizace a nesmí vykonávat živnostenskou nebo jinou výdělečnou činnost ani být členem řídicích nebo kontrolních orgánů právnických osob, které vykonávají podnikatelskou činnost. Služební poměr příslušníka vzniká rozhodnutím služebního orgánu o přijetí uchazeče do služebního poměru. Vznik služebního poměru je podle § 17 zákona o služebním poměru podmíněn složením služební slibu¹³⁶ a nastoupením k výkonu služby. Při prvním přijetí do služebního poměru se podle § 10 a § 11 zákona o služebním poměru zařadí příslušník do služebního poměru na dobu určitou v trvání tři roky. Po uplynutí této doby je příslušník zařazen do služebního poměru na dobu neurčitou, jestliže vykonal služební zkoušku a podle služebního hodnocení dosahuje alespoň dobrých výsledků.

Pro příslušníky BIS a ÚZSI platí některá ustanovení zákona o služebním poměru odlišná od obecné úpravy. Zejména se jedná o ustanovení týkající se organizační struktury bezpečnostních sborů. V případě zpravodajských služeb schvaluje (§ 4 zákona o služebním poměru) organizační strukturu ředitel služby (v případě jiných

¹³² Dalšími bezpečnostními sbory se podle § 1 odst. 1 zákona o služebním poměru rozumí Policie České republiky, Hasičský záchranný sbor České republiky, Celní správa České republiky, Vězeňská služba České republiky a od 1. ledna 2012 také Generální inspekce bezpečnostních sborů.

¹³³ Podmínky bezúhonnosti blíže upravuje § 14 zákona o služebním poměru.

¹³⁴ Pojem zdravotní, osobnostní a fyzické způsobilosti blíže upravuje § 15 zákona o služebním poměru.

¹³⁵ Být držitelem osvědčení fyzické osoby pro přístup k utajované informaci v příslušném stupni utajení podle zákona č. 412/2005 Sb., tzv. bezpečnostní řízení je možné vykonat v průběhu přijímacího řízení.

¹³⁶ Podle § 17 odst. 3 zákona o služebním poměru zní služební slib takto: „*Slibuji na svou čest a svědomí, že při výkonu služby budu nestranný a budu důsledně dodržovat právní a služební předpisy, plnit rozkazy svých nadřízených a nikdy nezneužiji svého služebního postavení. Budu se vždy a všude chovat tak, abych svým jednáním neohrozil dobrou pověst bezpečnostního sboru. Služební povinnosti budu plnit řádně a svědomitě a nebudu váhat při ochraně zájmů České republiky nasadit i vlastní život.*“

bezpečnostních sborů je to nadřizený ředitel sboru). Dále podle § 7 odst. 5 zákona o služebním poměru se na příslušníky zpravodajských služeb nevztahují ustanovení o minimální době trvání služebního poměru pro jednotlivé služební hodnosti a tarifní třídy. V praxi to znamená, že na určité služební místo s příslušnou služební hodností může nastoupit i příslušník, u něhož je doba trvání služebního poměru kratší, než jakou obecně zákon pro dané služební místo předpokládá (obecně je tato praxe označována jako tzv. boční vstupy). Ve výjimečných případech, vyžaduje-li to důležitý zájem služby, může být do služebního poměru přijat příslušník, který nespĺňuje požadovaný stupeň vzdělání stanovený pro služební hodnost, do níž má být jmenován.

5.1.2 Povinnosti a odpovědnost příslušníků BIS a ÚZSI

Z příslušnosti k bezpečnostním sborům vyplývají příslušníkům těchto sborů specifické povinnosti a omezení některých práv. Základní povinnost příslušníka BIS upravuje § 2 odst. 2 zákona o BIS (viz výše). Obecnou úpravu povinností příslušníků bezpečnostních sborů obsahuje § 45 zákona o služebním poměru. Příslušníci mají zejména povinnost dodržovat služební kázeň a pravidla služební zdvořilosti, zdržet se jednání, které může vést ke střetu zájmu služby se zájmy osobními a ohrozit důvěru v nestranný výkon služby, zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o nichž se dozvěděli při výkonu služby, a vykonávat službu tak, aby nebyla ovlivňována jejich politickým, náboženským nebo jiným přesvědčením atd.

Možnosti omezení některých základních práv příslušníků bezpečnostních sborů předpokládá čl. 44 LZPS. V zákoně o služebním poměru jsou omezení práv příslušníků upravena zejména v ustanoveních § 47 a 48. Příslušník BIS a ÚZSI nesmí být členem politické strany nebo hnutí ani vykonávat činnost v jejich prospěch, být členem odborové organizace, ani být členem řídicích nebo kontrolních orgánů právnických osob, které vykonávají podnikatelskou činnost. Přípustné není ani vykonávání živnostenské nebo jiné výdělečné činnosti. Výjimky specifikují interní akty ředitelů jednotlivých sborů.

Příslušníci BIS i ÚZSI podléhají kázeňské pravomoci svých nadřizených. Příslušníkům BIS a ÚZSI lze podle § 49 zákona o služebním poměru za projevení osobní statečnosti, za splnění zvlášť významného služebního úkolu nebo za účelem ocenění příkladného plnění služebních povinností udělit kázeňskou odměnu (písemnou pochvalu, peněžitý nebo věcný dar, služební medaile). Naopak zaviněné jednání

příslušníků BIS a ÚZSI, které porušuje služební povinnost (a není trestným činem, přestupkem či jiným správním deliktem) je považováno za tzv. kázeňský přestupek (podle § 50 zákona o služebním poměru). Jako kázeňský přestupek se projednávají i jednání příslušníků BIS a ÚZSI, která mají znaky přestupku podle zákona o přestupcích.¹³⁷ Za kázeňský přestupek je možné příslušníkovi podle § 51 zákona o služebním poměru uložit kázeňský trest (písemné napomenutí, snížení základního platového tarifu až o 25% na dobu nejvýše tří měsíců, odnětí služební medaile, odnětí služební hodnosti, pokuta, propadnutí věci nebo zákaz činnosti).

Příslušníci bezpečnostních sborů (včetně příslušníků BIS a ÚZSI) jsou z hlediska skutkové podstaty trestného činu považováni v určitých případech za tzv. speciální subjekt¹³⁸. Kromě obecné trestní odpovědnosti se tedy na příslušníky BIS a ÚZSI vztahují i některé taxativně vyjmenované trestné činy vojenské podle XII. hlavy¹³⁹ a některé trestné činy proti lidskosti, míru a válečné trestné činy podle XIII. hlavy¹⁴⁰ zvláštní části trestního zákoníku.

5.2 Postavení příslušníků VZ

Postavení příslušníků VZ upravuje zejména zákon o VZ. Zákon o VZ v § 2 stanovuje, že *„úkoly Vojenského zpravodajství plní příslušníci Vojenského zpravodajství, kteří jsou ve služebním poměru podle zákona o vojácích z povolání, a zaměstnanci zařazení ve Vojenském zpravodajství.“* Na rozdíl od BIS a ÚZSI je tedy připuštěno zařazení zaměstnanců¹⁴¹ do Vojenského zpravodajství. Rozsah úkolů, na kterých se zaměstnanci VZ podílejí, určuje statut Vojenského zpravodajství. Příslušníci VZ jsou podle § 3 zákona o VZ *„povinni při plnění úkolů dbát cti, vážnosti a důstojnosti osob i své vlastní, jakož i toho, aby osobám v souvislosti s jejich činností nevznikla škoda nebo jiná nepřiměřená újma.“* Příslušnost k VZ prokazují příslušníci podle § 4 zákona o VZ služebním průkazem s evidenčním číslem a ústním prohlášením:

¹³⁷ § 10 odst. 1 písm. a) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

¹³⁸ Viz. § 114 odst. 4 písm. c) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

¹³⁹ Podle § 114 odst. 4 písm. c) a § 399 trestního zákoníku se jedná o trestné činy: neuposlechnutí rozkazu (§ 375), neuposlechnutí rozkazu z nedbalosti (§ 376), urážka mezi vojáky (§ 378), urážka mezi vojáky násilím nebo pohrůžkou násilím (§ 379), urážka vojáka stejné hodnosti násilím nebo pohrůžkou násilím (§ 380), násilím vůči nadřízenému (§ 381), porušení povinnosti strážní služby (§ 389) a porušení povinnosti dozorčí nebo jiné služby (§ 390).

¹⁴⁰ Trestný čin založení, podpory a propagace hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka (§ 403 odst. 2 písm. c)).

¹⁴¹ Jejich pracovní poměr se řídí zákonem č. 262/2006 Sb., zákoník práce.

„Vojenské zpravodajství“. Vzor služebního průkazu stanovuje podle § 26 zákona o VZ vláda nařízením¹⁴². Podle § 5 zákona o VZ jsou příslušníci VZ ve služebním poměru vojáka z povolání „*oprávněni držet a nosit služební střelnou zbraň a použít ji v případech nutné obrany nebo krajní nouze*“. Toto oprávnění se nevztahuje na zaměstnance VZ.

5.2.1 Služební poměr příslušníků VZ

Podle § 6 odst. 1 písm. e) zákona č. 221/1999 Sb., vykonávají vojáci z povolání službu ve Vojenském zpravodajství na území České republiky i v zahraničí. Vojákem z povolání je občan ČR, který vykonává vojenskou službu jako svoje zaměstnání a který je ve služebním poměru k České republice. Do služebního poměru vojáka z povolání může být podle § 3 zákona č. 221/1999 Sb., povolán trestně bezúhonný, zdravotně způsobilý občan České republiky starší 18 let, který splňuje kvalifikační předpoklady pro služební zařazení, složil vojenskou přísahu, a který není členem politické strany, politického hnutí, odborové organizace, nepodporuje, nepropaguje nebo nesympatizuje s hnutím, které prokazatelně směřuje k potlačování práv a svobod člověka atd. Služební poměr vojáka z povolání vzniká dnem, který je v rozhodnutí o přijetí do služebního poměru určen jako den nástupu služby. Voják se podle § 5 odst. 4 a 5 zákona č. 221/1999 Sb. povolává do služebního poměru zásadně na dobu určitou v trvání 2 až 20 let s tříměsíční zkušební dobou.

5.2.2 Povinnosti a odpovědnost příslušníků VZ

Základní povinnosti příslušníků VZ upravuje § 3 zákona o VZ. Obecnou úpravu povinností vojáků obsahuje § 48 zákona o vojácích z povolání. Voják je povinen zejména důsledně a přesně plnit úkoly, které mu ukládají právní předpisy a rozkazy nadřízených,¹⁴³ svědomitě a řádně konat službu podle svých sil, znalostí a schopností, zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o nichž se dozvěděl při výkonu služby (této povinnost může být zbaven), zvyšovat své odborné znalosti a prohlubovat svoji kvalifikaci, dbát na svoji fyzickou zdatnost, dodržovat pravidla služební zdvořilosti

¹⁴² Nařízení vlády ze dne 31. srpna 2005 č. 374/2005 Sb., kterým se stanoví vzor služebního průkazu příslušníka Vojenského zpravodajství.

¹⁴³ § 48 odst. 2 zákona o vojácích z povolání: „*Domnívá-li se voják, že rozkaz nadřízeného je v rozporu s právním předpisem, je povinen nadřízeného na to upozornit; trvá-li nadřízený na splnění rozkazu, je voják povinen jej splnit. Voják je povinen odeprít splnění rozkazu nadřízeného, spáchal-li by jeho splněním trestný čin; tuto skutečnost ohlásí neodkladně vyššímu nadřízenému.*“

a chovat se i mimo službu tak, aby neohrozil vážnost a důvěryhodnost ozbrojených sil, dodržovat při výkonu služby právní předpisy, mezinárodní právo válečné a humanitární, mezinárodní smlouvy a rozkazy nadřízených, apod.

Omezení některých základních práv vojáků z povolání (potažmo příslušníků VZ) umožňuje LZPS (čl. 44). Bližší úprava je obsažena v § 44-48 zákona o vojácích z povolání. Voják např.: nesmí ve vojenských objektech pořádat politická shromáždění ani provádět politickou agitaci, nesmí být členem politické strany, hnutí nebo odborové organizace apod. Voják dále nesmí být členem statutárních nebo kontrolních orgánů právnických osob, které vykonávají podnikatelskou činnost (s výjimkou nestavebních bytových družstev apod.). Vydělečnou činnost může výjimečně vykonávat pouze s písemným souhlasem služebního orgánu (toto omezení se nevztahuje na vědeckou, pedagogickou, publicistickou, literární nebo uměleckou a správu vlastního majetku).

Příslušníci VZ podléhají kázeňské pravomoci svých nadřízených. Úpravu kázeňských odměn a trestů upravují ustanovení § 50-58 zákona o vojácích z povolání. Kázeňským přestupkem se rozumí zaviněné jednání, které je v rozporu s právními předpisy nebo vojenskými řády, předpisy a rozkazy (nejde-li o trestný čin nebo jiný správní delikt). Jako kázeňský přestupek se vyřizuje i jednání vojáků (včetně příslušníků VZ), které je označené za přestupek podle zvláštního předpisu.¹⁴⁴ Za kázeňský přestupek je možné vojákovi podle § 53 zákona o vojácích z povolání uložit kázeňský trest (napomenutí, písemná důtka, výstraha pro neodpovědný výkon služby, snížení služebního platu až o 15% až na dobu 6 měsíců). Kázeňské odměny (písemná pochvala, prominutí dříve uloženého kázeňského trestu nebo jeho zahlazení, peněžitý nebo věcný dar) se udělují za příkladné plnění služebních povinností nebo za záslužné činy (zejména vykonání hrdinského skutku, projev statečnosti při záchraně života nebo majetku).

Na příslušníky VZ se kromě obecné trestní odpovědnosti vztahuje i odpovědnost za trestné činy vojenské podle XII. hlavy zvláštní části trestního zákoníku.

¹⁴⁴ § 10 odst. 1 písm. a) zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

6. Kontrola činnosti zpravodajských služeb

Mechanismy kontroly jsou důležitým předpokladem řádného fungování zpravodajských služeb. V demokratických zemích je kontrola dodržování zákonnosti a efektivity hospodaření se svěřenými prostředky, spolu s předcházením zneužívání postavení ze strany zpravodajských služeb přímo nezbytná, byť zde zpravidla existuje velký rozpor mezi potřebou veřejné kontroly a požadavky na utajení. Potřeba kontroly je v některých státech rovněž podmíněna neblahými historickými zkušenostmi z dob činnosti zpravodajských služeb nedemokratických a totalitních režimů a z nich vyplývající nedůvěrou široké veřejnosti ve zpravodajské služby. Kontrolní mechanismy se historicky začaly rozvíjet zejména v období po druhé světové válce. V současné době existuje v drtivé většině států světa systém kontroly zpravodajských služeb. Modely kontroly vycházejí z ústavních norem, politických podmínek, historických zkušeností a dalších okolností, díky čemuž jsou jednotlivé modely velmi různorodé. Z tohoto důvodu není možné činit kategorické hodnotící závěry o tom, který model je lepší či účinnější.

Obecně lze kontrolu zpravodajských služeb rozlišit na:¹⁴⁵

- kontrolu vnitřní, kterou provádějí orgány samotné zpravodajské služby (zejména se jedná o vnitřní inspekce, orgány vnitřní bezpečnosti a interní audity),
- kontrolu vnější, kterou provádějí subjekty odlišné od zpravodajských služeb (můžeme rozlišovat kontrolu prováděnou exekutivou, parlamentní kontrolu, soudní kontrolu, kontrolu prováděnou zvláštními orgány a konečně také kontrolu prostřednictvím médií a veřejnosti).

Zpravodajské služby jsou ve většině států řazeny mezi orgány výkonné moci. Proto nepřekvapí, že kontrola prováděná hierarchicky nadřazenými orgány exekutivy je nejběžnější formou kontroly zpravodajských služeb. Jsou to právě vrcholné orgány exekutivy (hlava státu, předseda vlády, vláda či jednotliví ministři), které za činnost zpravodajských služeb odpovídají. Jejich kontrola se zaměřuje především na sledování kvality poskytovaného informačního servisu, dohled nad plněním vnitřních předpisů, koordinaci činnosti a kontrolu hospodaření se svěřenými prostředky.

¹⁴⁵ Členění převzato z: MICHÁLEK, Luděk; POKORNÝ, Ladislav; STIERANKA, Josef; MARKO, Michal. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 79.

Parlamentní kontrolu můžeme považovat za jakýsi protipól exekutivní kontroly. Parlamenty vykonávají kontrolu zpravodajských služeb buď zprostředkovaně, prostřednictvím obecných mechanismů kontroly exekutivy (např. interpelacemi nebo schvalováním rozpočtu služeb) nebo přímo, prostřednictvím specifických, pouze k tomuto účelu zřízených orgánů (výbory či komise). Parlamentní kontrola se podílí zejména na kontrole dodržování rozpočtu a na kontrole využívání zpravodajských prostředků. Běžně také parlamenty vstupují do procesu jmenování vrcholných představitelů zpravodajských služeb (prostřednictvím nominací kandidátů, nebo jejich schvalováním). Parlament ani jeho orgány však zpravidla nejsou vůči zpravodajským službám v nadřazeném postavení a nemohou tedy zpravodajským službám udělovat příkazy. Přínos parlamentní kontroly „spočívá v její transparentnosti, v tom, že přispívá k překonání nedůvěry občanů ke zpravodajským službám.“¹⁴⁶ Rizikem jsou však možné úniky utajovaných informací a vstupování politických zájmů.

Soudní kontrola spočívá především v dohledu nad zákonností používání jednotlivých zpravodajských prostředků, zejména těch, které zasahují do ústavně zaručených práv a svobod (např. práva na soukromí, práva na ochranu listovního tajemství atd.). Soudní kontrola probíhá předběžně (povolení použití zpravodajského prostředku), průběžně (trvání podmínek pro použití zpravodajského prostředku) i následně.

Pojem zvláštní grémia v sobě zahrnuje rozmanité orgány zabývající se kontrolou zpravodajských služeb, které jsou odlišné od běžných orgánů exekutivní, parlamentní a soudní kontroly. Může se jednat o *ad hoc* vytvářené zvláštní orgány, i stále speciální orgány složené ze soudců, expertů či jiných nezávislých osobností.

Kontrola médií a veřejnosti je oblastí, ve které nejvíce dochází ke střetu požadavků na utajení a požadavků na poskytování informací. Zpravodajské služby vždy byly, jsou a budou objektem mediálního zájmu. Zpravodajské služby mohou jen zcela výjimečně prezentovat konkrétní plody své činnosti veřejně. Většina služeb se však snaží veřejnosti a médiím poskytovat alespoň obecné informace o své činnosti prostřednictvím webových stránek nebo tiskových či výročních zpráv¹⁴⁷.

¹⁴⁶ POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha: Auditorium, 2012. s. 43.

¹⁴⁷ V oblasti veřejných výročních zpráv má v ČR nejdelší tradici BIS – první takovouto zprávu o své činnosti uveřejnila již v roce 1997.

6.1 Vnější kontrola zpravodajských služeb ČR

Vnější kontrolu zpravodajských služeb České republiky upravuje jak zákon o zpravodajských službách, tak zákony o BIS a VZ. V jednotlivých ustanoveních těchto zákonů můžeme nalézt ustanovení týkající se exekutivní, soudní a zejména parlamentní kontroly.

Exekutivní kontrola zpravodajských služeb je upravena zejména v § 7, 8, 12 a 13 zákona o ZS. Ustanovení § 7 zakotvuje odpovědnost vlády za činnost a koordinaci zpravodajských služeb a § 8 upravuje podávání zpráv zpravodajskými službami. Funkce koordinátora zpravodajských služeb byla vládou přenesena na zvláštní orgán – Výbor pro zpravodajskou činnost, jehož postavení a činnost popisuje samostatná kapitola výše. Podle § 13 zákona o ZS není ustanoveními tohoto zákona dotčena působnost orgánů, které provádí kontrolu hospodaření se státním majetkem a plnění státního rozpočtu, kterými jsou podle zvláštních právních předpisů¹⁴⁸ Nejvyšší kontrolní úřad a Ministerstvo financí.

Soudní kontrola zpravodajských služeb je v právním řádu obsažena v některých ustanoveních zákona o zpravodajských službách (podle § 11a rozhoduje soudce o poskytnutí zprávy o záležitostech klientů, které jsou předmětem bankovního tajemství) a také v ustanoveních zákona o BIS a zákona o VZ. Podle těchto zákonů rozhodují soudci o vydání povolení k použití zpravodajské techniky. Této problematice byla věnována pozornost výše.

Nejobsáhlejší úprava se týká kontroly parlamentní. Základním východiskem je ustanovení § 12 odst. 1 zákona o ZS: „*Činnost zpravodajských služeb podléhá kontrole vlády a Parlamentu. Rozsah a způsob kontroly zpravodajských služeb Parlamentem stanoví zvláštní zákon.* Zákonem předpokládaná zvláštní úprava nebyla dosud přijata. Samotná kontrola Parlamentem je upravena ve dvou rovinách:

- kontrola podle § 14-16 zákona o ZS, vykonávaná všeobecným orgánem Poslanecké sněmovny pro všechny zpravodajské služby,
- kontrola podle zákona o BIS a zákona o VZ, vykonávaná zvláštními kontrolními orgány Poslanecké sněmovny.

¹⁴⁸ Zákon odkazuje na zákon č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu, ve znění zákona č. 331/1993 Sb. a na zákon ČNR č. 576/1990 Sb., o pravidlech hospodaření s rozpočtovými prostředky České republiky a obcí v České republice (rozpočtová pravidla republiky), ve znění pozdějších předpisů.

Kontrola podle ustanovení § 14-16 zákona o ZS je kontrolou nepřímou. Zvláštní orgán Poslanecké sněmovny má být jednou do roka (popř. na požádání) informován vládou o činnosti zpravodajských služeb. Vždy má být informován (§ 15 odst. 1) při získání informací důležitých pro ochranu ústavního zřízení, významných ekonomických zájmů, bezpečnost a obranu České republiky. Nově má vláda také jednou do roka poskytovat informace o počtu případů poskytnutí informací zpravodajským službám podle § 11 odst. 2 zákona o ZS (informace získané od Generálního finančního ředitelství při správě daní) a § 11a (informace bank týkající se klienta, podléhající bankovnímu tajemství). Ustanovení § 16 zákona o ZS upravuje podmínky jednání tohoto orgánu. Kontrola podle těchto ustanovení však ve skutečnosti neprobíhá ani nikdy neprobíhala – nikdy totiž nedošlo k vytvoření zákonem předvídaného všeobecného orgánu Poslanecké sněmovny pro kontrolu zpravodajských služeb.

6.1.1 Kontrola Bezpečnostní informační služby a Vojenského zpravodajství

Parlamentní kontrola činnosti zpravodajských služeb spočívá pouze v činnosti dvou zvláštních orgánů Poslanecké sněmovny pro kontrolu BIS a VZ, která je upravena v části třetí (§ 18-21) zákona č. 154/1994 Sb., a části páté (§ 21-24) zákona č. 289/2005 Sb. Ustanovení o kontrole jsou v obou zákonech koncipována velmi podobně. Hlavní odlišnost spočívá v zohlednění faktu, že VZ působí zároveň jako vnější i vnitřní služba. „Kontrolu činnosti BIS (resp. VZ) vykonává Poslanecká sněmovna, která k tomuto účelu zřizuje zvláštní kontrolní orgán.“¹⁴⁹ Kontrolní orgány sněmovny se v obou případech skládají ze sedmi členů. Členem těchto orgánů mohou být pouze poslanci Poslanecké sněmovny. Vzhledem ke specifickému postavení a činnosti zpravodajských služeb je při kontrole BIS a VZ (podle § 18 odst. 2 zákona o BIS a §21 odst. 3 zákona o VZ) vyloučeno použití zákona č. 255/2010 Sb., o kontrole (kontrolní řád).¹⁵⁰ Kontrolní orgán není ve vztahu k BIS ani k VZ oprávněn zasahovat

¹⁴⁹ § 18 odst. 1 zákona o BIS resp. § 21 odst. 1 zákona o VZ. V současné době se tyto orgány nazývají „Stálá komise pro kontrolu činnosti Bezpečnostní informační služby Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR“ a „Stálá komise pro kontrolu činnosti Vojenského zpravodajství Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR“.

¹⁵⁰ Kontrolní řád upravuje podle § 1 odst. 1 tohoto zákona „postup orgánů moci výkonné, orgánů územních samosprávných celků, jiných orgánů a právnických nebo fyzických osob, pokud vykonávají

do personálních pravomocí vedoucích pracovníků BIS/VZ a nahrazovat jejich řídicí činnost (§ 19 odst. 4 zákona o ZS resp. § 22 odst. 4 zákona o VZ).

Ustanovení § 19 zákona o BIS (resp. § 22 zákona o VZ) upravuje oprávnění členů kontrolního orgánu vstupovat v doprovodu ředitele BIS/VZ nebo jím pověřených členů do objektů služeb a také obsahuje výčet dokumentů, které předkládá ředitel BIS/VZ kontrolnímu orgánu. Povinně ředitel BIS/VZ předkládá:

- a) *statut BIS/VZ,*
- b) *návrh rozpočtu BIS/VZ,*
- c) *písemná zadání úkolů uložených vládou nebo prezidentem,*
- d) *podklady potřebné ke kontrole plnění rozpočtu BIS/VZ,*
- e) *vnitřní předpisy BIS/VZ.*

Na požádání předkládá ředitel BIS/VZ kontrolnímu orgánu i další dokumenty. V této oblasti se úprava kontroly jednotlivých služeb mírně liší v důsledku toho, že VZ je zároveň vnější i vnitřní zpravodajskou službou. Ředitel BIS podle § 19 odst. 3 písm. a) až f) zákona o BIS předkládá na požádání kontrolnímu orgánu zejména:

- zprávu o činnosti BIS,
- zprávu o použití zpravodajských prostředků v tzv. „uzavřených případech“¹⁵¹,
- počet případů použití zpravodajských prostředků (včetně druhu zpravodajské techniky) a souhrnnou informaci obsahující zaměření a počet tzv. „živých případů“¹⁵², v informaci odliší případy a věci podle § 5 zákona o ZS,
- počet případů, ve kterých byla podána žádost podle § 11a zákona o ZS (žádost o poskytnutí zprávy o záležitostech klienta, které jsou předmětem bankovního tajemství) v „živých případech“ a zprávu o využívání těchto žádostí v případě „uzavřených případů“.

Ředitel VZ podle § 22 odst. 3 písm. a) až e) zákona o VZ předkládá na požádání kontrolnímu orgánu zejména:

působnost v oblasti veřejné správy, při kontrole činnosti orgánů moci výkonné, orgánů územních samosprávných celků, jiných orgánů, právnických a fyzických osob.“

¹⁵¹ Věci a případy, ve kterých služba již ukončila svoji činnost.

¹⁵² Věci a případy, ve kterých je služba činná.

- zprávu o činnosti VZ,
- zprávu o použití zpravodajských prostředků, vyjma zpravodajských prostředků použitých při zabezpečování informací majících původ v zahraničí, v tzv. „uzavřených případech“,
- souhrnnou informaci obsahující zaměření a počet tzv. „živých případů“, s výjimkou případů a věcí při zabezpečování informací majících původ v zahraničí; v informaci odliší případy a věci podle § 5 zákona o ZS,
- počet případů, ve kterých byla podána žádost podle § 11a zákona o ZS (žádost o poskytnutí zprávy o záležitostech klienta, které jsou předmětem bankovního tajemství) v „živých případech“ a zprávu o využívání těchto žádostí v případě „uzavřených případů“.

Kontrolní orgán má (§ 20 zákona BIS a § 23 zákona o VZ) dále oprávnění požadovat od ředitele BIS/VZ potřebná vysvětlení (a písemné podklady v případě zákona o VZ), má-li za to, že:

- činnost BIS/VZ nezákonně omezuje nebo poškozují práva a svobody občanů,
- v případě VZ také došlo-li k vyzrazení utajovaných skutečností z činnosti VZ.

Zjištěná porušení zákona příslušníky BIS/VZ oznamuje kontrolní orgán řediteli BIS/VZ, nejvyššími státnímu zástupci a v případě VZ také ministru obrany. Členům kontrolního orgánu je uložena povinnost zachovávat mlčenlivost (s výjimkou oznámení orgánům uvedeným výše). Další skutečnosti, o nichž se členové kontrolního orgánu dozvědí při výkonu své funkce, oznamují v míře nezbytné pro účely kontroly podle zákona o BIS a zákona o VZ.

Z doposud uvedeného vyplývá, že pro kontrolu Úřadu pro zahraniční styky a informace není vytvořen kontrolní orgán Poslanecké sněmovny, jako v případě ostatních služeb. Při současné neexistenci všeobecného kontrolního orgánu sněmovny podle zákona o ZS to znamená, že ÚZSI nepodléhá parlamentní kontrole, což je politickou reprezentací i odbornou veřejností dlouhodobě kritizováno. Určitá forma kontroly civilní vnější služby by jistě byla žádoucí, na druhou stranu by *„podřízení rozvědné služby stejnému režimu parlamentní kontroly jako služby kontrarozvědné*

mohlo ve svých důsledcích znamenat riziko přesahující obvyklou míru.“¹⁵³ Obdobná situace panovala v oblasti Vojenského zpravodajství až do přijetí zákona o VZ. Zákon č. 67/1992 Sb., o Vojenském obranném zpravodajství upravoval pouze kontrolu VOZ. Činnost VZS nepodléhala žádné parlamentní kontrole. V současné době se parlamentní kontrola činnosti VZ dotýká služby jako celku, byť je ve vztahu k rozvědné činnosti VZ velmi omezená (z kontroly jsou např. vyloučeny zprávy o použití zpravodajských prostředků použitých při zabezpečování informací s původem v zahraničí apod.).

6.1.2 Úvahy o nové úpravě kontroly zpravodajských služeb

O způsobu a rozsahu kontroly zpravodajských služeb se v České republice diskutuje více než dvě desetiletí. Od poloviny devadesátých let se Parlament zabýval několika návrhy nové právní úpravy. V roce 1996 např. předložila skupina poslanců návrh zákona o kontrole zpravodajských služeb Parlamentem.¹⁵⁴ V zásadě se mělo jednat o zvláštní zákon, jehož existenci předpokládá § 12 zákona o ZS. „Nižší stupeň kontroly“ BIS a tehdejšího VOZ zvláštními orgány Poslanecké sněmovny, podle zákonů o BIS a VOZ, měl být ponechán beze změny. Nová úprava měla zakotvit zákonem o ZS předpokládaný, ale v praxi nerealizovaný „vyšší stupeň kontroly“ všech zpravodajských služeb jediným zvláštním orgánem Poslanecké sněmovny. Samotný návrh vymezoval zejména rozsáhlá oprávnění kontrolního orgánu, složení a způsob ustavování členů orgánu (včetně požadavku na bezpečnostní prověrku pro nejvyšší stupeň utajení) apod. Po zamítavém stanovisku vlády byl tento návrh v prvním čtení zamítnut. Podobný osud potkal v roce 2002 obsahově velmi podobný vládní návrh zákona o kontrole zpravodajských služeb.¹⁵⁵

Odborná veřejnost v posledním desetiletí opakovaně hovoří o potřebě zásadní modifikace systému kontroly zpravodajských služeb. Jako hlavní důvody jsou uváděny zejména neexistence nezávislého kontrolního mechanismu a absence parlamentní kontroly ÚZSI. Z toho důvodu se hovoří zejména o vytvoření jakési „dvoustupňové“ soustavy kontroly ZS, ve které je druhý stupeň reprezentován nezávislým orgánem, který má být „*oprávněn provádět kontrolu v oblasti dodržování práva a ochrany*

¹⁵³ DUCHEK, Jan. *Zpravodajské služby při tvorbě a realizaci bezpečnostní politiky*. Vojenské rozhledy. Teoretický časopis armády České republiky, č. 1/2005. s. 52.

¹⁵⁴ Návrh rozeslán poslancům jako sněmovní tisk 2040/0 dne 5. ledna 1996. Bližší informace: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=1&T=2040>

¹⁵⁵ Návrh rozeslán poslancům jako sněmovní tisk 1232/0. Bližší informace: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=3&CT=1232&CT1=0>

základních lidských práv při činnosti zpravodajských služeb, a to rovněž u neukončených věcí.“¹⁵⁶

Na přelomu června a července 2015¹⁵⁷ představil premiér Sobotka poslaneckým klubům Poslanecké sněmovny věcné zásady připravované právní úpravy dvouступňového mechanismu kontroly zpravodajských služeb. První stupeň kontroly, kontrola BIS a VZ má zůstat prakticky beze změny. Nově má v rámci tohoto stupně dojít k vytvoření kontrolního orgánu Poslanecké sněmovny pro kontrolu činnosti ÚZSI, po vzoru kontrolních orgánů pro činnost BIS a VZ. Druhý stupeň kontroly má vykonávat jednotný pětičlenný orgán s pětiletým funkčním obdobím, složený z bývalých soudců vyšších obecných soudů nebo bývalých soudců Ústavního soudu, které navrhne vláda a schválí Poslanecká sněmovna. Tento kontrolní orgán 2. stupně by „na základě podnětu kontrolního orgánu prvního stupně nebo z podnětu vlády prováděl kontrolu v oblasti dodržování právních předpisů zpravodajskou službou při výkonu její zákonné působnosti a kontrolu dodržování základních lidských práv a svobod. Kontrolní činnost by se vztahovala i na neukončené akce, tj. mohla by vstupovat do tzv. živých kauz.“¹⁵⁸ Vzhledem k postupnému rozšiřování oprávnění zpravodajských služeb sleduje tato nová úprava legitimní cíl – posílení a rozšíření kontroly činnosti zpravodajských služeb v oblastech, ve kterých dochází k omezování ústavně garantovaných lidských práv a svobod. Bližší podrobnosti o připravované úpravě, ani informace o tom, kdy by mohlo dojít k vytvoření vlastního návrhu zákona, však prozatím nejsou známy¹⁵⁹ a bylo by proto předčasné činit v této oblasti jakékoli závěry.

¹⁵⁶ *Kontrola zpravodajských služeb a la chytrá horákyně aneb pravomoci opět rostou, kontrola zůstává bezzubá.* Centrum bezpečnostních studií (CEBES) [online]. [cit. 1.3.2016]. s. 3. Dostupné z: <http://www.cevroinstitut.cz/data/2015-08-28-kontrola-zpravodajskych-sluzeb.pdf>

¹⁵⁷ Viz zpráva na webu Vlády České republiky z 2. července 2015. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/premier-sobotka-projednal-se-zastupci-vsech-poslaneckych-klubu-novou-upravu-mechanismu-kontroly-zpravodajskych-sluzeb-132500/>

¹⁵⁸ *Kontrola zpravodajských služeb a la chytrá horákyně aneb pravomoci opět rostou, kontrola zůstává bezzubá.* Centrum bezpečnostních studií (CEBES) [online]. [cit. 1.3.2016]. s. 4. Dostupné z: <http://www.cevroinstitut.cz/data/2015-08-28-kontrola-zpravodajskych-sluzeb.pdf>

¹⁵⁹ Plán legislativních prací vlády na rok 2016 s tímto zákonem vůbec nepočítá.

7. Zpravodajské služby v některých správních řízeních

Podle § 5 odst. 4 zákona o zpravodajských službách ČR mohou zpravodajské služby plnit i další úkoly, pokud tak stanoví zvláštní zákon nebo mezinárodní smlouva, jíž je Česká republika vázána. Zpravodajské služby různou měrou participují v řadě správních řízení. V některých řízeních jsou zpravodajským službám výslovně svěřena některá oprávnění, v jiných mají zpravodajské služby povinnost předávat státním orgánům informace o zjištěních, která náleží do oboru jejich působnosti (ve smyslu § 8 odst. 3 zákona o ZS) a v rámci některých řízení poskytují zpravodajské služby správním úřadům stanoviska či vyjádření k určité specifické problematice.

7.1 Bezpečnostní řízení

Jednou z nejvýznamnějších činností zpravodajských služeb podle zvláštních právních předpisů je vedení tzv. bezpečnostního řízení podle zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti. Obecně se jedná o řízení, které slouží k ověření, zda fyzické osoby nebo podnikatelé splňují podmínky k vydání osvědčení pro přístup k utajovaným informacím¹⁶⁰ v příslušném stupni utajení.¹⁶¹ Zpravidla toto řízení vede Národní bezpečnostní úřad¹⁶² (dále jen „NBÚ“).

Zpravodajské služby podle § 140 odst. 1 zákona č. 412/2005 Sb.:

- a) *rozhodují o žádosti o vydání osvědčení fyzické osoby v případě svých příslušníků, zaměstnanců a uchazečů o přijetí do služebního nebo pracovního poměru, s výjimkou uchazečů o přijetí do služebního nebo pracovního poměru, kteří jsou držiteli osvědčení fyzické osoby alespoň pro požadovaný stupeň utajení, a o zrušení platnosti osvědčení této fyzické osoby a vydávají osvědčení fyzické osoby podle § 56a,*
- b) *na základě písemné žádosti NBÚ v rámci své působnosti provádějí úkony v řízení podle tohoto zákona.*

Při rozhodování v těchto záležitostech mají zpravodajské služby podle § 140 odst. 2 postavení NBÚ, odpovědné osoby mají postavení ředitele NBÚ. Zákon svěřuje

¹⁶⁰ Bezpečnostní řízení upravuje § 89 a následující zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací.

¹⁶¹ Podle § 4 zákona č. 412/2005 Sb., se jedná o celkem čtyři stupně: „přísně tajné“, „tajné“, „důvěrné“ a „vyhrazené“.

¹⁶² Viz. § 137 zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací.

zpravodajským službám k plnění úkolů podle tohoto zákona některá oprávnění. Zpravodajské služby jsou oprávněny:¹⁶³

- a) *používat prostředky k získávání informací podle zvláštních právních předpisů,*
- b) *využívat údaje ze svých evidencí a údaje z evidencí poskytnutých NBÚ,*
- c) *požadovat a využívat údaje z evidencí a materiálů vzniklých z činnosti bezpečnostních a vojenských orgánů československého státu,*
- d) *zpracovávat osobní údaje,*
- e) *vést evidence,*
- f) *požadovat bezúplatně informace u orgánu státu, právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby a využívat je,*
- g) *vyžadovat opis a výpis z evidence Rejstříku trestů,*
- h) *uchovávat v informačních systémech údaje získané v rámci plnění úkolů podle tohoto zákona,*
- i) *provádět opatření k evidenční ochraně osobních údajů fyzické osoby,*
- j) *využívat údaje z evidence osob, kterým byl umožněn přístup k utajovaným informacím.*

Z výčtu v § 140 odst. 1 je patrné, že zpravodajské služby samy rozhodují o žádosti o vydání osvědčení fyzické osoby v případě svých příslušníků, zaměstnanců a uchazečů o přijetí do služebního poměru nebo pracovního poměru. Rovněž toto osvědčení samy vydávají a popř. ruší platnost tohoto osvědčení.

V řízení o vydání osvědčení fyzické osoby pro stupeň „Důvěrné“ si NBÚ vyžádá potřebné informace od příslušného orgánu státu, právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby. V případě řízení pro stupeň utajení „Tajné“ ověřuje NBÚ také identitu účastníka, přičemž může fakultativně požádat příslušnou zpravodajskou službu (popř. Policii ČR) o ověření identity účastníka. Nedostatečná zjištění o skutečném stavu věci mohou být ověřena či doplněna šetřením příslušné zpravodajské služby (opět na žádost NBÚ). V řízení pro stupeň „Přísně tajné“ žádá NBÚ obligatorně příslušnou zpravodajskou službu o šetření výskytu bezpečnostních rizik, v němž se účastník

¹⁶³§ 140 odst. 4 zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací.

pohybuje. Zpravodajské služby jsou povinny těmto žádostem NBÚ vyhovět a podat zprávu o výsledcích požadovaných šetření.¹⁶⁴

V řízení o vydání osvědčení podnikatele pro stupeň utajení „Důvěrné“ provádí NBÚ úkony k zjištění ekonomické stability, bezpečnostní spolehlivosti, k ověření vlastnických vztahů podnikatele a k ověření jeho schopnosti zabezpečit ochranu utajovaných informací. K tomu si vyžádá potřebnou informaci od příslušného orgánu státu, právnické osoby nebo podnikající fyzické osoby. V případě řízení pro stupeň utajení „Tajné“ provádí NBÚ i další úkony k ověření obchodních vztahů podnikatele. V případě řízení pro stupeň „Přísně tajné“ provádí NBÚ také úkony k ověření významných kapitálových a finančních vztahů podnikatele. Pokud není NBÚ schopen výše uvedené vztahy a jiné skutečnosti ke zjištění možného bezpečnostního rizika u podnikatele nebo ke zjištění jeho schopnosti zabezpečit ochranu utajovaných informací ověřit, může o jejich ověření požádat příslušnou zpravodajskou službu (popř. policii). Zpravodajské služby i policie mají povinnost této žádosti vyhovět a podat NBÚ zprávu o výsledcích požadovaných šetření.¹⁶⁵

7.2 Řízení o udělení státního občanství ČR

Řízení o udělení státního občanství ČR upravuje zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky. K žádosti o udělení státního občanství žadatelem starším 15 let si Ministerstvo vnitra podle § 22 odst. 3 tohoto zákona vyžádá stanovisko Policie ČR a zpravodajských služeb. Zpravodajské služby jsou povinné toto stanovisko poskytnout a nemohou přitom aplikovat tzv. výhradu důležitého zájmu. Bezpečnostní zájmy v oblasti udělování státního občanství zde mají prioritu vzhledem k tomu, že po nabytí státního občanství ČR není možné nikoho proti jeho vůli tohoto občanství zbavit.¹⁶⁶ V případě, že v řízení vyjde na základě stanoviska Policie ČR nebo zpravodajské služby najevo, že žadatel ohrožuje bezpečnost státu, jeho svrchovanost a územní celistvost, demokratické základy, životy, zdraví, nebo majetkové hodnoty, dojde k zamítnutí žádosti o udělení státního občanství ČR.¹⁶⁷ Soudní přezkum rozhodnutí o zamítnutí žádosti o udělení státního občanství ČR je v tomto případě podle § 26 vyloučen z přezkoumávání soudem.

¹⁶⁴Viz. § 107 zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací.

¹⁶⁵Viz. § 108 zákona č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací.

¹⁶⁶čl. 12 odst. 2 Ústavy ČR.

¹⁶⁷Viz. § 13 odst. 2 a § 22 odst. 2 zákona č. 186/2013 Sb., o státním občanství ČR.

7.3 Řízení ve věcech mezinárodní ochrany

Řízení ve věci mezinárodní ochrany (tzv. azylu) upravuje zákon č. 325/1999 Sb., o azylu. Podle § 87 odst. 1 tohoto zákona poskytuje policie, zpravodajská služba nebo Ministerstvo zahraničních věcí Ministerstvu vnitra nebo soudu na jejich žádost informaci nebo stanovisko potřebné ke zjištění stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, v řízení podle tohoto zákona. Zpravodajská služba i policie mají možnost poskytnutí informace nebo stanoviska odmítnout, pokud by tím bylo ohroženo plnění jejich úkolů.

7.4 Nežádoucí osoby

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR upravuje kromě jiného pojem nežádoucí osoba, kterou „*se rozumí cizinec, jemuž nelze umožnit vstup na území z důvodu, že by tento cizinec při pobytu na území mohl ohrozit bezpečnost státu, závažným způsobem narušit veřejný pořádek, ohrozit veřejné zdraví nebo ochranu práv a svobod druhých nebo obdobný zájem chráněný na základě závazku vyplývajícího z mezinárodní smlouvy.*“¹⁶⁸ O označení cizince jako nežádoucí osoby rozhoduje Policie ČR na základě vlastních poznatků, požadavku ústředního správního orgánu, požadavku zpravodajské služby ČR anebo závazku vyplývajícího z mezinárodní smlouvy. Policie ČR cizinci jeho zařazení do evidence nežádoucích osob nesděluje.¹⁶⁹ Zpravodajské služby jsou tedy ze zákona oprávněny požadovat zařazení cizince do evidence nežádoucích osob.

7.5 Výbušniny, nebezpečné látky, zboží dvojího užití

Zákon ČNR č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a státní báňské správě umožňuje Českému báňskému úřadu zakázat tranzit výbušnin přes území České republiky, je-li to odůvodněno bezpečnostními nebo zahraničně politickými zájmy ČR podle stanoviska BIS, ÚZSI nebo Ministerstva vnitra.¹⁷⁰

Zpravodajské služby poskytují podle zákona č. 19/1997 Sb. Úřadu pro jadernou bezpečnost stanoviska k udělení a také odejmutí licence k nakládání s vysoce

¹⁶⁸ § 154 odst. 1 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR.

¹⁶⁹ § 154 odst. 2 a 7 zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR.

¹⁷⁰ § 25d odst. 5 zákona ČNR č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a státní báňské správě.

nebezpečnými látkami, je-li výkon oprávnění držitele licence v rozporu s bezpečnostními zájmy ČR.¹⁷¹

Ministerstvo průmyslu a obchodu může zpravodajské služby podle § 20 odst. 1 zákona č. 594/2004 Sb., jímž se provádí režim Evropských společenství pro kontrolu vývozu, přepravy, zprostředkování a tranzitu zboží dvojího užití, žádat o vyjádření k jednotlivým případům vývozu zboží dvojího použití nebo jejich přepravě uvnitř Společenství a také k poskytnutí zprostředkovatelských služeb nebo tranzitu z hlediska zahraničněpolitických a bezpečnostních zájmů státu a informace o vývozcích nebo zprostředkovatelích žádajících o udělení povolení, jakož i o jejich podnikatelské činnosti, jestliže se vztahuje ke zboží dvojího použití.

7.6 Legalizace výnosů z trestné činnosti a financování terorismu

Podle § 30 odst. 1 zákona č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, může Ministerstvo financí požadovat od Policie ČR, zpravodajských služeb a orgánů veřejné moci požadovat informace nezbytné pro plnění povinností podle tohoto zákona.

Zpravodajské služby také poskytují ministerstvu informace o zjištění skutečností nasvědčujících podezřelému obchodu. Na základě těchto informací zahájí ministerstvo šetření, o jehož výsledku informuje zpravodajskou službu.¹⁷² Příslušným orgánem Ministerstva financí pro tuto problematiku je zpravidla Finančně analytický útvar Ministerstva financí.

7.7 Nakládání se surovými diamanty

Zjistí-li Generální ředitelství cel či celní úřady ve vztahu k nakládání se surovými diamanty skutečnosti, odůvodňující podezření z financování organizovaného zločinu nebo terorismu, sdělí je neprodleně Policii ČR a zpravodajským službám ČR. Tyto orgány naopak poskytují celním úřadům v rámci jejich působnosti potřebné informace (u zpravodajských služeb se uplatní výhrada důležitého zájmu).¹⁷³

¹⁷¹ § 9 odst. 4 písm. b) a § 14 odst. 2 písm. c) zákona č. 19/1997 Sb. o některých opatřeních souvisejících se zákazem chemických zbraní.

¹⁷² § 30 odst. 6 zákona č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu.

¹⁷³ § 4 odst. 3 a 4 zákona č. 440/2003 Sb., o nakládání se surovými diamanty.

8. Zpravodajské služby ČR v trestním řízení

Účelem trestního řádu, jakožto hlavního pramenu trestního práva procesního, je úprava postupu orgánů činných v trestním řízení. V ustanovení § 12 odst. 1 trestní řád vypočítává jednotlivé orgány činné v trestním řízení. Kromě soudů a státních zastupitelství jsou orgány činnými v trestním řízení rovněž policejní orgány, které plní zákonem stanovené úkoly zejména ve fázi trestního řízení před zahájením trestního stíhání (tzv. fáze prověřování) a některé z nich také od zahájení trestního stíhání do podání obžaloby (tzv. fáze vyšetřování). Výčet policejních orgánů je v trestním řádu relativně široký – od útvarů Policie České republiky, přes Generální inspekci bezpečnostních sborů, pověřené orgány Celní správy, pověřené orgány Vězeňské služby, pověřené orgány jednotlivých zpravodajských služeb až k pověřeným orgánům Vojenské policie. V praxi mají v trestním řízení postavení policejního orgánu nejčastěji útvary Policie České republiky. Pověřené orgány Bezpečnostní informační služby (§ 12 odst. 2 písm. f), Úřadu pro zahraniční styky a informace (§ 12 odst. 2 písm. g) a Vojenského zpravodajství (§ 12 odst. 2 písm. h) působí jako policejní orgány pouze v případě řízení o trestných činech vlastních příslušníků a to pouze ve fázi prověřování.¹⁷⁴ Role zpravodajských služeb je tedy v rámci trestního řízení spíše okrajovou záležitostí, což ovšem neznamená, že činnost jednotlivých služeb v rámci jejich zákonné působnosti (dle zákona o zpravodajských službách, zákona o BIS a zákona o VZ) nemůže přinést poznatky využitelné jiným orgánem k zamezování, odhalování a stíhání trestné činnosti. Jak bylo předesláno výše, zpravodajské služby zajišťují zejména kvalifikovaný informační servis oprávněným adresátům. Kromě podávání zpráv vládě a prezidentu republiky předávají zpravodajské služby na základě § 8 odst. 3 zákona o zpravodajských službách informace i státním orgánům a policejním orgánům o zjištěních, která náleží do oboru jejich působnosti. Poskytnutí informací však nesmí ohrozit důležitý zájem sledovaný zpravodajskou službou (tzv. výhrada důležitého zájmu). Informace získané zpravodajskými službami při jejich vlastní činnosti za použití různých zpravodajských prostředků mohou policejním orgánům přinést důležité operativní poznatky, které mohou následně využít jako jakási pomocná vodítka pro odhalování a zamezování trestné činnosti. Využití takovýchto informací

¹⁷⁴ Po zahájení trestního stíhání je příslušným vyšetřovacím orgánem státní zástupce (§ 161 odst. 4 trestního řádu).

při dokazování v rámci trestního řízení je však problematictější. Zde je nutné upozornit na poněkud nešťastnou formulaci ustanovení § 8 odst. 3 zákona o zpravodajských službách. „Zpravodajské služby předávají státním orgánům a policejním orgánům informace, které náleží do oboru jejich působnosti“, která přináší jisté interpretační komplikace. Trestní řád obsahuje v § 12 jazykově shodný pojem „policejní orgán“. Při použití prostého jazykového výkladu bychom mohli dojít k závěru, že se jedná o totožné pojmy. Tento výklad by v důsledku vedl k názoru, že zpravodajské služby mají povinnost předávat informace útvarům Policie ČR a dalším orgánům v postavení policejních orgánů pro potřeby a cíle trestního řízení. Jiné metody výkladu, zejména výklad dle účelu právní úpravy (aplikovaný i Ústavním soudem v níže popisovaném nálezu) však toto pojetí vyvrací.

Možnosti využití zpravodajských informací, které byly získány zpravodajskými službami za použití specifických prostředků získávání informací v trestním řízení, dobře dokumentuje judikatura Ústavního soudu, zejména nález Ústavního soudu I ÚS 3038/07 z 29. února 2008, kterým byla přezkoumávána ústavní konformita využití tzv. „zpravodajských odposlechů“ pro účely trestního stíhání.

8.1 Nález Ústavního soudu I. ÚS 3038/07

8.1.1 Předmět ústavní stížnosti

V ústavní stížnosti, která předcházela vydání zmíněného nálezu Ústavního soudu ČR, se stěžovatelka Ing. J. H. (spoluobviněná z několika trestných činů¹⁷⁵) domáhala zrušení usnesení policejního orgánu¹⁷⁶ o zahájení trestního stíhání. Toto usnesení bylo vydáno na základě záznamů odposlechů, legálně provedených v roce 2005 tehdejšími Vojenským obranným zpravodajstvím na základě zákona č. 67/1992 Sb., o Vojenském obranném zpravodajství. Tyto záznamy předal policejnímu orgánu tehdejší ředitel VOZ¹⁷⁷. Kromě vlastních záznamů odposlechů poskytlo VOZ rovněž přepisy těchto

¹⁷⁵ Trestní stíhání se týkalo několika trestných činů podle dne již neúčinného zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon: pokusu trestného činu pletich proti veřejné soutěži a veřejné dražbě, pokusu trestného činu zneužívání pravomoci veřejného činitele a trestného činu porušení závazných pravidel hospodářského styku. Stěžovatelka se těchto trestných činů měla dopustit jako ředitelka Vojenské ubytovací a stavební správy České Budějovice při smluvním zajišťování recepčních služeb ve vojenských ubytovnách a to mj. obcházením zákona o veřejných zakázkách.

¹⁷⁶ Expozitura Útvaru pro odhalování korupce a finanční kriminality SKPV Policie České republiky v Českých Budějovicích.

¹⁷⁷ Brig. gen. Ing. Miroslav Krejčík.

odposlechů s tím, že se „*nejedná o doslovné přepisy, mají pouze informativní charakter, který byl strukturován pro potřeby VZ.*“¹⁷⁸ V odůvodnění usnesení o zahájení trestního stíhání však nebyly tyto záznamy odposlechů konkretizovány. Tento fakt stěžovatelka neúspěšně namítala ve své stížnosti proti tomuto usnesení. Stěžovatelka podala rovněž stížnost (opět neúspěšně) proti usnesení policejního orgánu, kterým byly záznamy odposlechů zařazeny do trestního spisu jako důkazy. Kromě toho neuspěla stěžovatelka ani s námitkou u státního zástupce Krajského státního zastupitelství v Českých Budějovicích, kterou namítala nepřipustnost těchto odposlechů jako důkazů v trestním řízení, protože nebyly provedeny způsobem, který stanovuje § 88 trestního řádu.¹⁷⁹

Na výzvu Ústavního soudu se k věci vyjádřil jak vedoucí příslušného policejního orgánu¹⁸⁰, tak dozorující státní zástupce¹⁸¹. První jmenovaný se vyjádřil v tom smyslu, že policejní orgán „*by uvítal, kdyby Ústavní soud ústavní stížnost projednal, a vyjasnil tak použitelnost výsledků zpravodajské činnosti.*“ Dále ve svém vyjádření odmítl, že by odposlechy provedené VOZ nebyly použitelné v trestním řízení, neboť podle § 89 odst. 2 trestního řádu může jako důkaz sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, s výjimkou důkazu získaného nezákonným donucením (odposlechy samotné byly získány v souladu se zákonem č. 67/1992 Sb., o Vojenském obranném zpravodajství). Toto tvrzení vedoucí policejního orgánu dokládal odkazem na stanovisko bezpečnostně právního oddělení odboru bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra. Dozorující státní zástupce k věci uvedl, že nebyl formální důvod odposlechy získané legální cestou jako důkaz odmítnout, byť je nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení. Dle jeho názoru by v tomto případě měl převážet veřejný zájem na potrestání stěžovatelky, jejíž jednání má potenciál podkopat důvěru veřejnosti v korektní fungování státních orgánů a které je bez využití záznamů odposlechů jen obtížně prokazatelné, nad zájmem na ochraně jejích základních práv a svobod.

¹⁷⁸ Odstavec 8 odůvodnění nálezu I. ÚS 3038/07.

¹⁷⁹ Podle tohoto ustanovení je v rámci trestního řízení přípustné použití odposlechu a záznamu telekomunikačního hovoru (dále jen „odposlech“) pouze tehdy, je-li vedeno trestní řízení pro zločin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby zejména osm let a pro další taxativně uvedené trestné činy. Tato činnost je navíc přípustná pouze pokud lze důvodně předpokládat, že jí budou získány významné skutečnosti pro trestní řízení a není-li možné sledovaného účelu dosáhnout jinak, nebo bylo-li by jinak jeho dosažení podstatně ztíženo. Odposlech podle trestního řádu může provádět pouze Policie České republiky.

¹⁸⁰ Plk. Bc. Jiří Trhlík.

¹⁸¹ JUDr. Barnabáš Liška.

V posouzení ústavní stížnosti Ústavní soud, kromě vyjádření policejního orgánu a dozorujícího státního zástupce, vyžádal rovněž některé relevantní části trestního spisu a některé další dokumenty, jako např. zápisy z jednání a stanoviska odboru bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra, které se vyjadřovaly (zpravidla kladně) k otázce používání zpravodajských informací v trestním řízení. Samotné řízení o ústavní stížnosti proběhlo se souhlasem účastníků bez ústního jednání.

8.1.2 Výrok a odůvodnění nálezu

Ústavní soud ve výroku nálezu I. ÚS 3038/07 z 29. února 2008 dospěl k závěru, že bylo porušeno ústavně zaručené právo stěžovatelky na soukromí, garantované čl. 13 LZPS, a přikázal v trestní věci činnému policejnímu orgánu odstranit ze spisu a neprodleně zničit záznamy telekomunikačního provozu stěžovatelky. Kromě toho Ústavní soud nálezem zrušil usnesení dozorující státního zástupce o zamítnutí stížnosti obviněné proti usnesení policejního orgánu o zahájení trestního stíhání, protože jím bylo porušeno základní právo stěžovatelky být trestně stíhán jen způsobem stanoveným zákonem, které garantuje čl. 8 odst. 2 LZPS.

V odůvodnění nálezu vychází Ústavní soud zejména z několika ústavněprávních východisek. Dle čl. 2 odst. 2 LZPS, „*každý má právo, aby veřejná moc byla vůči němu užitá jen v případech a v mezích stanovených zákonem, a to způsobem, který zákon stanoví.*“ Některá právem garantovaná LZPS však mohou být v určitých případech omezena, avšak „*při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod musí být šetřeno jejich podstaty a smyslu. Taková omezení nesmějí být zneužívána k jiným účelům, než pro které byla stanovena*“ (čl. 4 odst. 4 LZPS). Příkladem vážného omezení základních práv je např. právě odposlouchávání telefonních hovorů. K omezení osobní integrity či soukromí, a tedy k prolomení ústavně garantované ochrany základních práv, může docházet pouze zcela výjimečně a pouze je-li to nezbytné (podmínky proporcionality) a účelu sledovaného veřejným zájmem nelze dosáhnout jinak (podmínka subsidiarity). Pokud nejsou naplněny všechny podmínky, jedná se o protiústavní zásah. Stíhání trestných činů je obecně považováno za veřejný zájem, avšak jen pohybuje-li se veřejná moc uvnitř rámce předvídaného zákonem. Jestliže trestní právo umožňuje realizaci veřejného zájmu pomocí nástrojů omezujících ústavně garantovaná práva jednotlivce, pak jejich použití musí respektovat ústavní limity.

Překročením těchto limitů dochází k protiústavnímu zásahu do práv podle čl. 8 odst. 2 LZPS a tím pádem i čl. 8 odst. 1 LZPS.

Ústavní soud v odůvodnění nálezu posuzuje účel trestního řádu s účelem zákonů, na jejichž základě byly odposlechy získány a poskytnuty. Tzv. zpravodajské odposlechy, upravené v zákoně č. 154/1994 Sb. o Bezpečnostní informační službě, v zákoně č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství (a v době rozhodování soudu již v neúčinném zákoně č. 67/1992 Sb., o Vojenském obranném zpravodajství)¹⁸², mají dle Ústavního soudu jiný zákonný režim a jiný účel oproti tzv. trestněprávním odposlechům podle § 88 trestního řádu. Zatímco posláním (vojenských) zpravodajských služeb je zejména zabezpečování informací o činnostech a záměrech, které představují vojenské ohrožení České republiky, účelem trestního řízení je zjišťování trestných činů a spravedlivé potrestání pachatelů. Dle odstavce 26 odůvodnění by *„bylo popřením principů právního státu, pokud by bylo možné záruky ústavnosti trestního řízení eliminovat (obejít) aplikací zákonů o zpravodajských službách. Ústřední hodnotou naší obnovené ústavnosti je jednotlivec nadaný základními právy a svobodami. Veřejný zájem (jakkoli cenný), uplatňovaný obcházením trestního řádu by mohl posloužit k faktickému popření těchto hodnot. Trestní řád stanoví, jakým (jedině možným) způsobem lze dospět k závěru o vině či nevině obviněného a jak lze získávat potřebné důkazy, přičemž jeho ustanovení musí vyhovovat nárokům plynoucím z požadavku co nejšetrnějšího zásahu do základních práv jednotlivých osob v různých procesních postaveních. Použití zpravodajského odposlechu v trestním řízení jako důkazu viny nepředvídá ani trestní řád a ani zákon o Vojenském obranném zpravodajství.“* Ústavní soud tedy vylučuje chápání ustanovení § 89 odst. 2 trestního řádu¹⁸³ jako jakési „generální klauzule“ o použitelnosti důkazů, neboť by tím došlo k eliminaci ústavních záruk trestního řízení.

Ústavní soud se rovněž vyjádřil k účelu zákonné diferenciaci zpravodajských a zákonných odposlechů. *„Ústavní soud nepovažuje zákonodárcem dodržovanou diferenciaci mezi účely legitimujícími narušení soukromí za náhodnou, či za důsledek*

¹⁸² Zákon č. 67/1992 Sb., o Vojenském obranném zpravodajství byl k 1. 8. 2005 nahrazen zákonem č. 289/2005 o Vojenském zpravodajství

¹⁸³ § 89 odst. 2 trestního řádu: Za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání. Každá ze stran může důkaz vyhledat, předložit nebo jeho provedení navrhnout. Skutečnost, že důkaz nevyhledal nebo nevyžádal orgán činný v trestním řízení, není důvodem k odmítnutí takového důkazu.

opomenutí. Naopak. Spatřuje v ní záměr, jehož cílem je ochrana proti nebezpečné koncentraci moci (scientia potentia est – informace mají mocenský potenciál) a vytvoření pojistky proti jejímu zneužití. Dělná spolupráce jednotlivých složek veřejné moci je jistě žádoucí. Jsou však sféry, kde je z hlediska ochrany ústavních hodnot nutno trvat na co možná nejpřísnějším oddělení.“¹⁸⁴

Ústavní soud v odůvodnění dále konstatoval, že Vojenské zpravodajství tím, že policejnímu orgánu poskytlo prostřednictvím záznamů odposlechů velmi konkrétní soubor informací, překročilo ústavní meze čl. 2 odst. 2 LZPS. Dle názoru soudu jsou na základě § 8 odst. 3 zákona o zpravodajských službách zpravodajské služby ve vztahu k trestnímu řízení oprávněny k poskytnutí povšechných informací operativního charakteru. Odstavec 28 odůvodnění uvádí, že „osobní integrita stěžovatelky, garantovaná čl. 13 Listiny, proto byla porušena již tím, že ředitel Vojenského zpravodajství poskytl konkrétní záznamy odposlechů orgánům činným v trestním řízení, neboť zákon tento způsob nakládání s informacemi získanými omezením jejího základního práva nepředvídal. Postup Vojenského zpravodajství nebyl předmětem přezkumu v řízení o této ústavní stížnosti, avšak každé užití odposlechů stěžovatelky mimo aplikační sféru zákona o Vojenském obranném zpravodajství bylo a je pokračujícím porušením práva stěžovatelky, garantovaného čl. 13 Listiny.“ Dále Ústavní soud uvádí, že „státní zástupce nevyhověl stížnosti, která napadla usnesení o zahájení trestního stíhání, vydané na základě informací získaných orgány činnými v trestním řízení v rozsahu a podobě porušující čl. 13 Listiny. Vydáním usnesení státního zástupce byl porušen čl. 8 odst. 2 Listiny. Trestní stíhání nelze opírat o důkaz získaný odposlechem, u něhož orgány činné v trestním řízení nemohly ověřit a dokumentačně podložit, že byl proveden za podmínek stanovených trestním řádem.“¹⁸⁵

Soudci ústavního soudu si v odůvodnění neodpustili jakousi „poznámku na závěr“, která v zásadě odmítavé stanovisko v nálezu jistým způsobem „obměkčuje“. „Ústavní soud zde považuje za vhodné podotknout, že si je plně vědom, že terorismus představuje vážnou hrozbu, avšak v projednávané věci nečelila Česká republika bezprostřední hrozbě, kvůli níž by snad bylo nutné široce prolomit ústavní garanci základních práv za účelem ochrany jiných statků.“¹⁸⁶ Ústavní soud uznal, že v určitých

¹⁸⁴ Odstavec 27 odůvodnění nálezu I. ÚS 3038/07.

¹⁸⁵ Odstavec 30 odůvodnění nálezu I. ÚS 3038/07.

¹⁸⁶ Odstavec 31 odůvodnění nálezu I. ÚS 3038/07.

závažných případech by k prolomení ústavní garance základních lidských práv s ohledem na ochranu jiných zájmu mohlo dojít.

Závěr

Zpravodajské služby České republiky jsou orgány *sui generis*, jejichž posláním je získávání, shromažďování a vyhodnocování informací důležitých pro ochranu ústavního zřízení, významných ekonomických zájmů, bezpečnost a obranu České republiky a poskytování informační podpory jiným orgánům moci výkonné (vládě, prezidentu republiky a dalším orgánům v rámci jejich působnosti) tak, aby bylo možné tyto hrozby a rizika včas eliminovat. České zpravodajské služby nedisponují výkonnými pravomocemi policejního typu a až na výjimky nepůsobí jako orgány činné v trestním řízení. Zpravodajské služby působí preventivně (neboli *ex ante*) za účelem odhalení potenciálních i skutečných bezpečnostních hrozeb a rizik. V souvislosti se získáváním a vyhodnocováním informací disponují zpravodajské služby řadou oprávnění – ať už se jedná o získávání informací z příslušných evidencí, rejstříků a informačních systémů státní správy nebo specifické prostředky získávání informací, které jsou pro zpravodajské služby typické. Kromě toho disponují zpravodajské služby oprávněními i ve zvláštních správních řízeních podle zvláštních právních předpisů.

V prvních letech existence samostatné České republiky nebyla pozice zpravodajských služeb jednoduchá. Změna politické situace ve střední a východní Evropě, nucený odchod zkušeného personálu, komplikované období ekonomické transformace státu, nedůvěra ve služby, nepochopení jejich role, nedostatečné úkolování až úplná ignorace ze strany vládních činitelů způsobily, že po větší část devadesátých let zpravodajské služby v tomto novém prostředí tápaly. Celkový negativní pohled veřejnosti ještě umocnily některé politické skandály, do kterých byla (skutečně nebo uměle) zapojena i BIS. Zapojení České republiky do struktur NATO v roce 1999, politická a ekonomická stabilizace země a tragické události 11. září 2001 přinesly zpravodajským službám nový impuls a nové úkoly. V následujících letech došlo k adekvátnímu rozšíření oprávnění zpravodajských služeb v zájmu potírání nových bezpečnostních rizik, zejména právě hrozby mezinárodního terorismu. České zpravodajské služby se tak staly nezbytnou součástí bezpečnostního aparátu státu a uznávanými partnery v rámci mezinárodní zpravodajské spolupráce.

Právní úprava zpravodajských služeb, jejich kontrola ani další aspekty jejich fungování však nejsou zdaleka ideální. Doposud nebyl přijat zvláštní zákona o kontrole zpravodajských služeb (jehož přijetí předpokládá v § 12 zákona o ZS), ani vytvořen

všeobecný kontrolní orgán Poslanecké sněmovny (upravený v § 14-16 zákona o ZS). Paradoxní je přitom fakt, že politická reprezentace dlouhodobě volá po posílení kontroly zpravodajských služeb a přitom sama není schopná (nebo spíše ochotná) zákonem svěřenou kontrolu vykonávat. Problematická je také otázka využitelnosti zpravodajských informací (odposlechů) v trestním řízení.

Přestože žijeme v informační době, faktem zůstává, že obecné povědomí o právní úpravě a činnosti zpravodajských služeb České republiky stále setrvává na nízké úrovni. Tématem zpravodajských služeb se veřejnost a média zaobírají zpravidla pouze ve spojitosti s některými kauzami a pochybeními, jako byla např. kauza Nagyová či nedávná kauza Fajád. Nadále také zůstává činnost zpravodajských služeb opředená řadou mýtů, dohadů a zkreslených představ. Zpravodajské služby samotné přitom na svých webových stránkách poskytují veřejnosti řadu zajímavých informací o své činnosti, byť se jedná o informace obecné (poskytování konkrétnějších informací samozřejmě naráží na potřebu utajení těchto informací). V této oblasti také existují velmi kvalitní a podrobné odborné publikace od autorů, kteří byli nebo stále jsou příslušníky zpravodajských služeb (byť jich není mnoho). K šíření osvěty o zpravodajských službách ČR bohužel příliš nepřispívá ani vysoké školství. Právnické fakulty v ČR problematiku zpravodajských služeb vyučují v rámci zvláštní části správního práva zpravidla pouze v omezené míře. Některé z nich vyučují problematiku zpravodajských služeb alespoň v rámci povinně volitelných předmětů.

V této diplomové práci jsem se pokusil co možná nejlépe popsat nejdůležitější aspekty postavení a činnosti zpravodajských služeb České republiky tak, aby i při relativně omezeném rozsahu práce byla daná problematika popsána komplexně a co možná nejúplněji. Domnívám se, že v tomto ohledu došlo k naplnění cílů práce.

Seznam použité literatury

Monografie a učebnice:

BRZYBOHATÝ, Marian. *Terorismus I*. Praha: Police History, 1999, s. 141. ISBN 80-902670-1-7

MICHÁLEK, Luděk; POKORNÝ, Ladislav; STIERANKA, Josef; MARKO, Michal. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013, s. 303. ISBN 978-80-7380-428-2

MICHÁLEK, Luděk. *Základy zpravodajské činnosti*. Praha: Policejní akademie ČR, 2011, s. 128. ISBN 978-80-7251-360-4

PACNER, Karel. *Československo ve zvláštních službách: pohled do historie československých výzvědných služeb 1914-1989* (4 díly). Vyd. 1. Praha: Themis, 2002. ISBN 80-7312-002-X; ISBN 80-7312-008-9; ISBN 80-7312-012-7; ISBN 80-7312-013-5.

POKORNÝ, Ladislav. *Základy právní úpravy činnosti zpravodajských služeb*. Praha: Policejní akademie ČR, 2007, s. 73. ISBN 978-80-7251-242-3

POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby*. Praha: Auditorium, 2012, s. 150. ISBN 978-80-87284-21-6

ZEMAN, Petr. *České zpravodajské služby po roce 1989*. In: BALABÁN, Miloš; STEJKAL, Libor a kolektiv. *Kapitoly o bezpečnosti*. 2. změněné a dopl. vyd. Praha: Karolinum, 2010, s. 483. ISBN: 978-80-46-1863-0

ZRŮN, Michal; ŘEHOŘOVÁ, Lucie. *Úvod do zpravodajství*. Praha: Policejní akademie ČR, 2007, s. 68. ISBN 978-80-7251-252-2

Právní předpisy:

Usnesení předsednictva České národní rady 2/1993 Sb. ze dne 16. prosince 1992 o vyhlášení Listiny základní práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 157/1964 Sb., o Vídeňské úmluvě o diplomatických stycích

Zákon č. 101/2005 Sb., o ochraně osobních údajů

Zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 149/1947 Sb., o národní bezpečnosti.

Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 186/2013 Sb., o státním občanství České republiky a o změně některých zákonů

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 19/1997 Sb., o některých opatřeních souvisejících se zákazem chemických zbraní a o změně a doplnění zákona č. 50/1976 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 218/2000 Sb., o rozpočtových pravidlech a o změně některých souvisejících zákonů (rozpočtová pravidla), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 244/1991 Sb., o Federální bezpečnostní informační službě a o používání zpravodajských prostředků

Zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 412/2005 Sb., o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 440/2003 Sb., o nakládání se surovými diamanty, o podmínkách jejich dovozu, vývozu a tranzitu a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 594/2004 Sb., jímž se provádí režim Evropských společenství pro kontrolu vývozu, přepravy, zprostředkování a tranzitu zboží dvojího užití, po znění pozdějších předpisů

Zákon č. 67/1992 Sb., o Vojenském obranném zpravodajství, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon České národní rady č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Zákon České národní rady č. 527/1992 Sb., o Bezpečnostní informační službě České republiky, ve znění zákona č. 316/1993 Sb.

Zákon České národní rady č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů

Zákon České národní rady č. 61/1988 Sb., o hornické činnosti, výbušninách a o státní báňské správě, ve znění pozdějších předpisů

Podzákoné právní předpisy:

Nařízení vlády 359/2002 Sb., kterým se stanoví vzor služebního průkazu příslušníka Bezpečnostní informační služby

Příloha č. 6 k usnesení vlády ze dne 9. července 2014 č. 544, Statut výboru pro zpravodajskou činnost

Usnesení Bezpečnostní rady státu ze dne 24. července 2001 č. 205, Jednací řád Výboru pro zpravodajskou činnost

Usnesení Bezpečnostní rady státu ze dne 6. června 2005 č. 54, ke Standardizaci a Statutu Společné zpravodajské skupiny

Judikatura:

Nález Ústavního soudu České republiky I. ÚS 3038/07

Nález Ústavního soudu České republiky II. ÚS 502/2000

Nález Ústavního soudu České republiky Pl. ÚS 8/06

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky

Sněmovní tisk 1015/0. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=1&T=1015>

Sněmovní tisk 1016/0. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=1&T=1016>

Sněmovní tisk 661/0. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=4&T=661>

Sněmovní tisk 662/0. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=4&T=662>

Sněmovní tisk 669/0. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=4&T=669>

Důvodové zprávy

Důvodová zpráva (volební období 1992-1996) – 1015/0 Vládní návrh zákona o Bezpečnostní informační službě. In: Codexis [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 1.3.2016]

Důvodová zpráva (volební období 1992-1996) – 1016/0 Vládní návrh zákona o zpravodajských službách České republiky. In: Codexis [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 1.3.2016]

Důvodová zpráva (volební období 2002-2006) – 661/0 Návrh na vydání zákona o Vojenském zpravodajství. In: Codexis [právní informační systém]. Atlas Consulting [cit. 1.3.2016]

Příspěvky v periodiku:

DUCHEK, Jan. *Zpravodajské služby při tvorbě a realizaci bezpečnostní politiky. Vojenské rozhledy. Teoretický časopis armády České republiky, č. 1/2005. s. 41-58. ISSN 1210-3292*

POKORNÝ, Ladislav. *K první zákonné úpravě zpravodajských služeb u nás. Bezpečnostní teorie a praxe, č. 4/2011, s. 67-76. ISSN 1801-8211*

POKORNÝ, Ladislav. *K rozlišení zpravodajství a kriminálního zpravodajství. Kriminalistika, čtvrtletník pro kriminalistickou teorii a praxi, č. 1/2014. s. 41-50. ISSN 1210-9150*

POKORNÝ, Ladislav. *Zpravodajské služby, jejich působnost a oprávnění. Bezpečnostní teorie a praxe, č. 2/2012. s. 95-108. ISSN 1801-8211*

Webové stránky:

Bezpečnostní informační služba [online]. Dostupné z: <http://www.bis.cz/>

Ministerstvo obrany a Armáda České republiky [online]. Dostupné z: <https://www.army.cz/>

Ministerstvo vnitra České republiky [online]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/>

Ministerstvo zahraničních věcí [online]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/jnp/>

Národní bezpečnostní úřad [online]. Dostupné z: <http://www.nbu.cz/cs/>

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky [online]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/hp.sqw>

Úřad pro zahraniční styky a informace [online]. Dostupné z: <http://www.uzsi.cz/cz/>

Ústavní soud České republiky [online]. Dostupné z: <http://www.usoud.cz/>

Vláda České republiky [online]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/>

Vojenské zpravodajství [online]. Dostupné z: <http://www.vzcr.cz/>

Wikipedie. Otevřená encyklopedie [online]. Dostupné z: <https://www.wikipedia.org/>

Webové zdroje:

AAP-6 (2014), *Slovník termínů a definic NATO*. Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z: <http://www.oos-data.army.cz/aap6/AAP-6%282014%29.pdf>

Bezpečnostní informační služba. *Výroční zpráva Bezpečnostní informační služby za rok 2014*. Bezpečnostní informační služba. [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z: <https://bis.cz/pdf/2014-vz-cz.pdf>

CEBES. *Kontrola zpravodajských služeb a la chytrá horákyně aneb pravomoci opět rostou, kontrola zůstává bezzubá*. Centrum bezpečnostních studií (CEBES) [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z: <http://www.cevroinstitut.cz/data/2015-08-28-kontrola-zpravodajskych-sluzeb.pdf>

Central Intelligence Agency. *The Intelligence Cycle*. Central Intelligence Agency [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z: <https://www.cia.gov//the-intelligence-cycle.html>

CIBULA, Igor. *História tajných služeb v ČSR*. Asociácia bývalých spravodajských dôstojníkov [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z : http://absd.sk/historia_tajnych_sluzieb_v_esr

GÖTTINGER, Vlastimil. *Tři otazníky nad správou zpravodajských služeb*. Právnická fakulta Masarykovy univerzity [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z : <http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/sprava/gottinger.pdf>

Vojenské zpravodajství. *Historie vojenského zpravodajství*. Vojenské zpravodajství [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z : <http://vzcr.cz/shared/clanky/57/Kapitoly%20z%20historie.pdf>

KOLOMAZNÍK, Tomáš. *Co přináší novela Zákona o zpravodajských službách?* Blog.iDNES.cz [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z : <http://tomaskolomaznik.blog.idnes.cz/c/475925/co-prinasi-novela-zakona-o-zpravodajskych-sluzbach.html>

KUDRNA, Ladislav. *Vojenské obranné zpravodajství (1945-1950). Vývoj, organizační struktury, personální obsazení*. Paměť a dějiny – Revue pro studium totalitních režimů, č. 1/2008 [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z : <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/0801-76-89.pdf>

KREISINGER, Pavel. *Rok 1941 v Československém vojenském zpravodajství*. Ústav pro studium totalitních režimů [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z : <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/publikace/sborniky/rok1941/kreisinger-pavel.pdf>

POKORNÝ, Ladislav. *Kontrola zpravodajských služeb České republiky*. Bezpečnostní sbory.cz, č. 4/2013 [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z : http://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/4-2013/kontrola_zpravodajskych_sluzeb_ceske_republiky.pdf

POKORNÝ, Ladislav. *Současný systém zpravodajských služeb České republiky*. Bezpečnostní sbory.cz, č. 4/2013 [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z : http://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/3-2013/soucasny_system_zpravodajskych_sluzeb_ceske_republiky.pdf

POKORNÝ, Ladislav. *Vývoj systému zpravodajských služeb České republiky a právní úpravy jejich postavení a činnosti po roce 1989*. Bezpečnostní-sbory.cz, č. 3/2013 [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z: <http://bezpecnostni-sbory.wbs.cz/clanky/3-2013/vyvoj-systemu-zpravodajskych-sluzeb-ceske-republiky-a-pravni-upravy-jejich-postaveni-a-cinnosti-po-roce-1989.pdf>

Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu. *Struktura StB*. Policie České republiky [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z: <http://www.policie.cz/clanek/struktura-stb.aspx>

Úřad pro zahraniční styky a informace. *Československá rozvědka v dokumentech, 1945-1990*. ÚZSI 2000 [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z: http://docplayer.cz/storage/25/5735588/1456844938/b2Yzu_GGLROduhQuNLSaw/5735588.pdf

Vláda České republiky. *Plán legislativních prací vlády na rok 2016*. Vláda České republiky [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z: http://www.vlada.cz/assets/ppov/lrv/dokumenty/Plan-legislativnich-praci_2016.pdf

Vláda České republiky. *Premiér Sobotka projednal se zástupci všech poslaneckých klubů novou úpravu mechanismu kontroly zpravodajských služeb*. Vláda České republiky. [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z: <http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/premier-sobotka-projednal-se-zastupci-vsech-poslaneckych-klubu-novou-upravu-mechanismu-kontroly-zpravodajskych-sluzeb-132500/>

Vojenské zpravodajství. *Výroční zpráva o činnosti Vojenského zpravodajství za rok 2014*. Vojenské zpravodajství [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z: <http://vzcr.cz/shared/clanky/20/Vyrocní%20zpráva%20%202014.pdf>

ZEMAN, Petr. *Co je zpravodajství?* Asociácia bývalých spravodajských dôstojníkov [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z: http://www.absd.sk/co_je_zpravodajstvi

ZETOCHA, Karel. *Zpravodajské služby v nové demokracii: Česká republika*. Disertační práce, Masarykova univerzita, Brno, 2009 [online]. [cit. 1.3.2016]. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/11178/fss_d/Zetocha-Disertace_2008.pdf

Seznam zkratek

BIS – Bezpečnostní informační služba

BIS ČR – Bezpečnostní informační služba České republiky

FBIS – Federální bezpečnostní informační služba

FIS – Federální informační služba

LZPS – Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.

Trestní řád – Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů

Trestní zákoník – Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

ÚOÚD – Úřad pro ochranu ústavy a demokracie

ÚZSI – Úřad pro zahraniční styky a informace

VOZ – Vojenské obranné zpravodajství

VZS – Vojenský zpravodajská služba

VZ – Vojenské zpravodajství

Zákon o BIS – Zákon č. 154/1994 Sb., o Bezpečnostní informační službě, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o služebním poměru – Zákon č. 361/2003 Sb., o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o VZ – Zákon č. 289/2005 Sb., o Vojenském zpravodajství, ve znění pozdějších předpisů

Zákon o ZS – Zákon č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Seznam příloh

Příloha č. 1: Schéma zpravodajského systému České republiky.....	101
Příloha č. 2: Znak Bezpečnostní informační služby	101
Příloha č. 3: Seznam ředitelů civilní vnitřní služby	102
Příloha č. 4: Organizační uspořádání Úřadu pro zahraniční styky a informace	102
Příloha č. 5: Znak Úřadu pro zahraniční styky a informace.....	103
Příloha č. 6: Seznam ředitelů civilní vnější služby.....	103
Příloha č. 7: Organizační uspořádání Vojenského zpravodajství.....	104
Příloha č. 8: Znak Vojenského zpravodajství.....	104

Přílohy

Příloha č. 1: Schéma zpravodajského systému České republiky

Zdroj: MICHÁLEK, Luděk; POKORNÝ, Ladislav; STIERANKA, Josef; MARKO, Michal. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 201.

Příloha č. 2: Znak Bezpečnostní informační služby

Zdroj: https://bis.cz/Images/znak_big.jpg

Příloha č. 3: Seznam ředitelů civilní vnitřní služby

Úřad pro ochranu ústavy a demokracie (ÚOÚD)

- Zdeněk Formánek (2/1990 – 4/1990)
- Jan Ruml (4/1990 – 6/1990)
- Jiří Müller (11/1990 – 12/1990)

Federální informační služba (FIS)

- Jiří Novotný (12/1990 – 6/1991)

Federální bezpečnostní informační služba (FBIS)

- Jiří Novotný (7/1991 – 12/1991)
- Štefan Bačinský (1/1992 – 8/1992)
- Pavol Slovák (9/1992 – 12/1992)

Bezpečnostní informační služba ČR (BIS ČR)

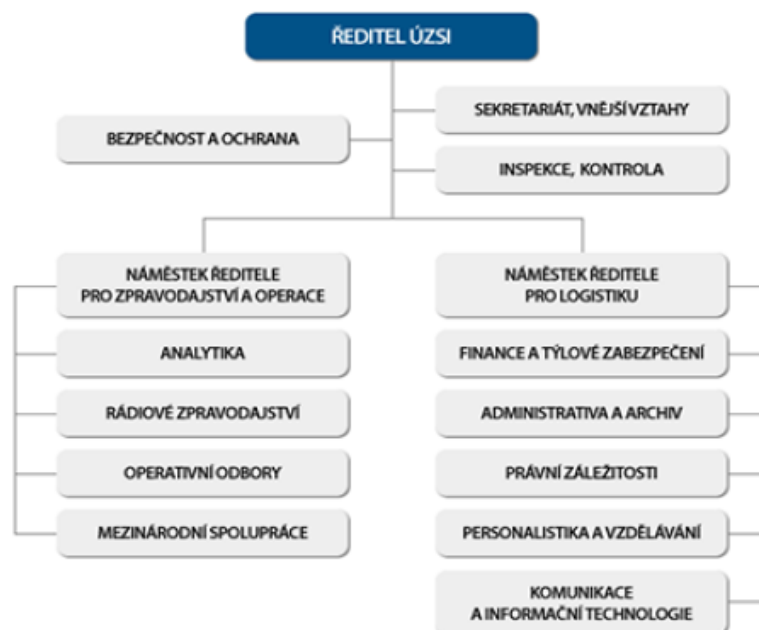
- Stanislav Devátý (1/1993 – 7/1994)

Bezpečnostní informační služba (BIS)

- Stanislav Devátý (7/1994 – 2/1997)
- Karel Vulterin (3/1997 – 1/1999)
- Jiří Růžek (7/1999 – 5/2003)
- Jiří Lang (6/2003 – doposud)

Zdroj: <https://bis.cz/historie-vzniku.html>

Příloha č. 4: Organizační uspořádání Úřadu pro zahraniční styky a informace

Zdroj: MICHÁLEK, Luděk; POKORNÝ, Ladislav; STIERANKA, Josef; MARKO, Michal. *Zpravodajství a zpravodajské služby*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2013. s. 207.

Příloha č. 5: Znak Úřadu pro zahraniční styky a informace

Zdroj: <http://uzsi.cz/cs/znak-a-heslo/>

Příloha č. 6: Seznam ředitelů civilní vnější služby

Úřad pro zahraniční styky a informace FMV

- Přemysl Holan (1/1990 – 4/1990)
- Bohumil Kubík (5/1990 – 6/1990)
- Přemysl Holan (7/1990 – 8/1990)
- Radovan Procházka (9/1990 – 12/1992)

Úřad pro zahraniční styky a informace MV ČR

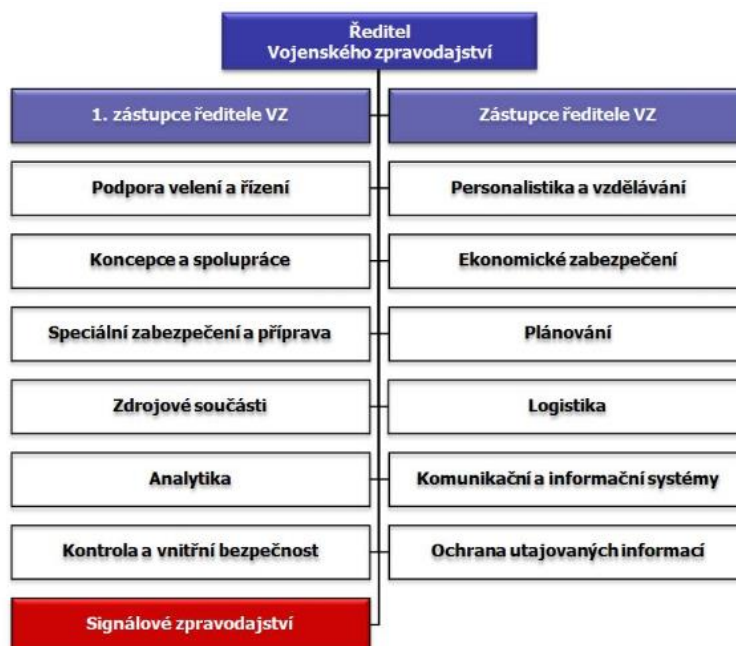
- Oldřich Černý (1/1993 – 7/1994)

Úřad pro zahraniční styky a informace

- Oldřich Černý (7/1994 – 8/1998)
- Petr Zeman (9/1998 – 2/2001)
- František Bublan (3/2001 – 9/2004)
- Karel Randák (10/2004 – 9/2006)
- Jiří Lang (10/2006 – 5/2007)
- Ivo Schwarz (6/2007 – 6/2014)
- Jiří Šašek (7/2014 – doposud)

Zdroj: <http://uzsi.cz/cs/historie-uzsi/>

Příloha č. 7: Organizační uspořádání Vojenského zpravodajství

Zdroj: <http://www.vzcr.cz/cs/o-nas/organizacni-usporadani>

Příloha č. 8: Znak Vojenského zpravodajství

Zdroj: <http://vzcr.cz/cs/o-nas/symboly/article/znak-vojenskeho-zpravodajstvi>

Abstrakt

Tato diplomová práce má za cíl uceleným způsobem popsat právní aspekty postavení a činnosti tří zpravodajských služeb České republiky, kterými jsou Bezpečnostní informační služba, Úřad pro zahraniční styky a informace a Vojenské zpravodajství.

Práce vychází z právního stavu k 1. lednu 2016, ale zohledňuje také historický vývoj legislativy v této oblasti od počátku devadesátých let minulého století. Nastiňuje také možnosti právní úpravy *de lege ferenda*.

Práce vychází z veřejně dostupných zdrojů, zejména právních předpisů, judikatury Ústavního soudu České republiky, podzákoných právních předpisů, odborné literatury a odborných článků a webových stránek zpravodajských služeb ČR.

Práce je členěna do osmi hlavních kapitol. Úvodní kapitola je zaměřena na definici obecných pojmů, které jsou pro tuto oblast nejdůležitější – zejména se jedná o pojmy zpravodajská služba, zpravodajská informace a zpravodajský cyklus.

Druhá kapitola popisuje vývoj zpravodajských služeb na území bývalého Československa a České republiky mezi lety 1918-1994.

Třetí kapitola se věnuje obecné charakteristice jednotlivých služeb. Popisuje také okruh působnosti jednotlivých služeb.

Kapitola čtvrtá popisuje nejdůležitější oprávnění zpravodajských služeb ČR podle příslušných právních předpisů.

Pátá kapitola se zabývá právním postavením příslušníků zpravodajských služeb České republiky, jejich právy a povinnostmi a také jejich odpovědností.

Kapitola šestá popisuje systém kontroly zpravodajských služeb ČR. Zabývá se také úvahami o možnostech budoucí úpravy systému kontroly.

Kapitola sedmá se zabývá stručným popisem činností, které zpravodajské služby vykonávají v některých zvláštních správních řízeních.

Poslední kapitola analyzuje možnost využití zpravodajských informací v trestním řízení s přihlédnutím k judikatuře Ústavního soudu ČR.

Abstract

Position and activities of intelligence services in the Czech Republic (legal aspects)

This thesis aims for coherent description of legal aspects of the status and activities of the three intelligence services of the Czech Republic which are Security Information Service, Office for Foreign Relations and Information and Military Intelligence.

The thesis is based on legislation effective on January 1, 2016 but it also reflects the historical development of the legislation in this area since early nineties of the 20th century. It also outlines the possibilities of legislation in the future.

The thesis is based on publicly available sources especially from legislation, judicial decisions of the Constitutional Court of the Czech Republic, secondary legislation, literature and scientific articles and web pages of the intelligence services.

The thesis is divided into eight main chapters. The introductory chapter is focused on the definition of the most important notions in this area – notably the intelligence service, intelligence information and intelligence cycle.

The second chapter describes the development of the intelligence services in the former Czechoslovakia and in the Czech Republic between 1918-1994.

The third chapter is devoted to general characteristics of intelligence services of the Czech Republic. It also describes the scope of responsibilities of each service.

The fourth chapter describes the most important powers of the intelligence services of the Czech Republic according to the relevant legislation.

The fifth chapter deals with the legal status of the members of the intelligence services of the Czech Republic. It also deals with their rights and obligations, as well as their disciplinary and criminal responsibility.

Chapter six describes the control system of the intelligence services. It also discusses the considerations about possible future modifications of the control system.

Chapter seven deals with a brief description of the activities that intelligence services perform in certain specific administrative procedures.

The last chapter analyzes the possibility of use of the intelligence information in criminal proceedings with regard to the case law of the Constitutional Court of the Czech Republic.

Klíčová slova

- zpravodajství, zpravodajské služby

Key words

- intelligence, intelligence services